

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Muotoilun koulutusohjelma / Sisustusarkkitehtuuri ja kalustesuunnittelu

Tiina Hatakka

TOIMINTAYMPÄRISTÖ TUETUN SENIORIASUMISEN APUNA

– restoratiivinen yhteistilasuunnitelma Kaunisnurmen palvelukeskukseen

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Muotoilu

HATAKKA, TIINA	Toimintaympäristö tuetun senioriasumisen apuna – restoratiivinen yhteistilasuunnitelma Kaunisnurmen palvelukeskukseen
Opinnäytetyö	49 sivua + 30 liitesivua
Työn ohjaaja	Satu Hovitie, sisustusarkkitehti SIO Marja Tapiola, hoivatyön esimies
Toimeksiantaja	Kymenlaakson ammattikorkeakoulu
Marraskuu 2014	
Avainsanat	senioriasuminen, yhteistila, käytävä, restoratiivinen ympäristö

Yhteiskunnan kehitys sekä väestön ikärakenteen muuttuminen asettavat nyt ja tulevaisuudessa uusia haasteita tilasuunnittelulle. Suurten ikäluokkien vanhetessa huomio siirtyy yhä kasvavassa määrin ikäihmisiä palveleviin asuinratkaisuihin ja heidän toimintakykyään tukeviin ympäristöihin. Samanaikaisesti yksilön kokonaisvaltainen hyvinvointi ja terveyttä edistävät valinnat puhuttavat ammattilaisia maailmanlaajuisesti hektisen elämänrytmin ja sosiaalisten medioiden leimaamalla aikakaudella.

Tämän opinnäytetyön aiheena on restoratiivisen toimintaympäristön ja tilasuunnitelman luominen Kaunisnurmen palveluksen tiloihin Kouvolaan. Suunnitelman tavoitteena on rakentaa hoivaympäristön arjen tueksi toimivat, viihtyisät käytävä- ja yhteistilat, jotka tarjoavat senioriasukkaille samalla sekä virikkeellisen että tarvittaessa rauhallisen asuinympäristön.

Opinnäytetyöprojektin tuloksena syntyy loppukäyttäjryhmiä palveleva tilasuunnitelma, joka käsittelee palvelukeskuksen yhteistiloja monipuolisena kokonaisuutena. Prosessissa perehdytään käsiteltäviin tilakokonaisuuksiin konseptinomaisesti paitsi toimivina, myös esteettisinä ja voimaannuttavina ympäristöinä, joista saatavia vaikutteita on mahdollista hyödyntää varioiden muissa yhteyksissä muun muassa hoivaympäristöjen piirissä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Design

HATAKKA, TIINA

Operational Environment Supporting Senior Residency –
Restorative Collective Space Design for Kaunisnurmi
Retirement Home

Bachelor's Thesis

49 pages + 30 pages of appendices

Supervisor

Satu Hovitie, Interior Architect SIO

Marja Tapiola, Care Manager

Commissioned by

Kymenlaakso University of Applied Sciences

November 2014

Keywords

senior residency, collective space, corridor, restorative
environment

Development of the society and changes in the age structure of population impose new challenges to space planning both presently and the future. While the baby-boom generation ages, attention is increasingly oriented towards residential solutions and environments which serve elderly people and support their ability to function. At the same time, individual welfare and welfare-promoting choices are globally discussed during the era characterized by a hectic lifestyle and social media.

The subject of this thesis is creating a restorative operational environment and a collective space plan for Kaunisnurmi retirement home in Kouvola, Finland. The objective of the design is to create functional, comfortable corridors and collective spaces supporting the daily routines in the care environment. At the same time, the task concentrates on providing both stimulating and calming space solutions for senior residences.

As a result, the thesis presents an interior design plan, which serves end users and handles the collective spaces of the retirement home as a diverse entity. The process deals with the space as an interior concept besides its functional, also with its aesthetic totality. The task produces regenerative environments, which can also be applied and modified in other care environments.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SUUNNITTELUKOHDE	7
2.1	Yhteistyökumppanit ja asiakas	7
2.2	Muutoskohteen ympäristö	7
2.3	Suunniteltava tilakokonaisuus	8
3	TYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSMETODIT	10
3.1	Tutkimuskysymykset ja tavoitteet	10
3.2	Aiheen rajaus	10
3.3	Tutkimusmetodit	12
3.3.1	Havainnointi	12
3.3.2	Haastattelut	13
4	IKÄIHMISTEN PALVELUASUMINEN JA PUOLIJULKISET TILAT	14
4.1	Palveluasuinympäristöjen historia ja tulevaisuus	14
4.2	Suunnittelutyötä ohjaavat säädökset	15
4.2.1	Käytävätilat	15
4.2.2	Aula- ja yhteistilat	16
4.3	Havainnointikohteet	16
5	IKÄIHMISTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN SUUNNITTELUPERIAATTEET	23
5.1	Restoratiivinen ympäristö	23
5.2	Restoratiivisuus viihtyisyyden tekijänä	24
5.2.1	Moniaistillisuus ja aistiergonomia	25
5.2.2	Toimintaympäristön vaikutus hyvinvointiin ja vireystilaan	26
6	SUUNNITTELUPROSESSIN KULKU	27
6.1	Havainnointi- ja tutkimuspäivät	27
6.2	Rinnakkaiset konseptiteemat tilan jäsentäjinä	29
6.3	Ideointi- ja luonnosvaiheet	29

7	PROJEKTIN LOPPUTULOS	33
7.1	Tilasuunnitelmat	33
7.2	Opasteet ja tiedostusjärjestelmä	36
7.3	Värit	37
7.4	Alakatto ja valaistus	38
7.5	Materiaalit ja kalusteet	40
8	POHDINTA	43
8.1	Tilasuunnitelma	43
8.2	Suunnitteluprosessi kokonaisuutena	43
	LÄHTEET	45
	KUVALUETTELO	49
	LIITTEET	
	Liite 1. Lähtötilanne – pohjapiirustukset ja leikkaukset	
	Liite 2. Käsitekartta	
	Liite 3. Käyttäjätutkimus – kuvaparit	
	Liite 4. Konseptiteemat	
	Liite 5. Luonnosvaihe – pohjapiirustukset	
	Liite 6. Lopulliset pohjapiirustukset	
	Liite 7. Tapahtumasali	
	Liite 8. Elokuva- ja edustustilaluonnoksia	
	Liite 9. Elokuva- ja edustustila	
	Liite 10. Kirjasto ja kirjakahvila	
	Liite 11. Yhteiset oleskelutilat	
	Liite 12. ”Linja-autopysäkit”	
	Liite 13. Kotiauleet	
	Liite 14. Henkilökunnan alueet	
	Liite 15. Asuinkäytävät ja valaistus	
	Liite 16. Mittatilauskalusteet – ”Puiston penkit” ja ”Levähdyspaikat”	
	Liite 17. Kalusteet	
	Liite 18. Kalustepohjapiirustukset	
	Liite 19. Valaisimet	
	Liite 20. Värit ja materiaalit	

1 JOHDANTO

Ikäihmisten palveluasumisen eri ratkaisumallit ja yksilön hyvinvoinnin tukeminen ovat 2010-luvulla yhä puhuttelevampia aihealueita tulevaisuuden tilasuunnittelun näkökulmasta. Suuret ikäluokat vanhenevat ärsykeitä tulvillaan olevassa yhteiskunnassa, jossa tarvitaan uudenlaisia senioriasumisen ratkaisumalleja nykymaailman tarpeisiin. Ennen kaikkea ihmisen virkeyteen ja toiminnallisuuteen vaikuttavien osa-alueiden merkitys korostuu modernissa yhteiskunnassa, jossa hoitoon ja huolenpitoon erikoistuneita organisaatioita tuntuu kautta linjan vaivaavan teknologiasta ja kehittyneistä materiaaleista huolimatta syvälle juurtunut laitosmaisuus.

Hoiva-alojen parantavien tarkoituksien ja rakennettujen hoivaympäristöjen karuuden aiheuttaman ristiriidan innoittamana opinnäytetyön tavoitteena on tutkia palveluasuinympäristöjä ja tilojen viihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä restoratiivisuuden käsitteen rinnalla. Tutkimushavaintoihin pohjaten tarkoituksena on luoda Kaunisnurmen palvelukeskukseen toimiva ja turvallinen käytävä- ja yhteistilasuunnitelma, joka paitsi mahdollistaa henkilökunnan sujuvan työarjen, myös parhaimmillaan tukee senioriasukkaiden sosiaalisuutta kannustaen ikäihmistä jatkamaan virikkeellistä elämää kodinomaisemmassa hoivaympäristössä.

Perimmäisenä päämääränä on muokata haastavista tilaratkaisuista miellyttävä työ- ja asuinympäristö. Moniulotteisten tilojen ja toimintojen tulee palvella hoitohenkilökunnan ja senioriasukkaiden ohella myös rakennuksessa vierailevia omaisia ja muita kävijöitä. Siksi suunnitteluprosessin aikana on ensiarvoisen tärkeää luoda kattava kokonaiskuva restoratiivisen toimintaympäristön käsitteestä sekä monisyydestä palveluasumisen maailmasta loppukäyttäjineen.

Opinnäytetyön tilasuunnitelma rakentuu käytännössä Kaunisnurmen palvelukeskuksen ja sen toiminnan ympärille. Suunnitelmien viitoittaman esimerkin myötä on kuitenkin mahdollista – jopa toivottavaa – tarkastella ja soveltaa voimaannuttavia tilasuunnittelun elementtejä kattavasti erityyppisissä suunnitteluprojekteissa julkisista ja puolijulkisista tiloista yksityiskoteihin asti.

2 SUUNNITTELUKOHDE

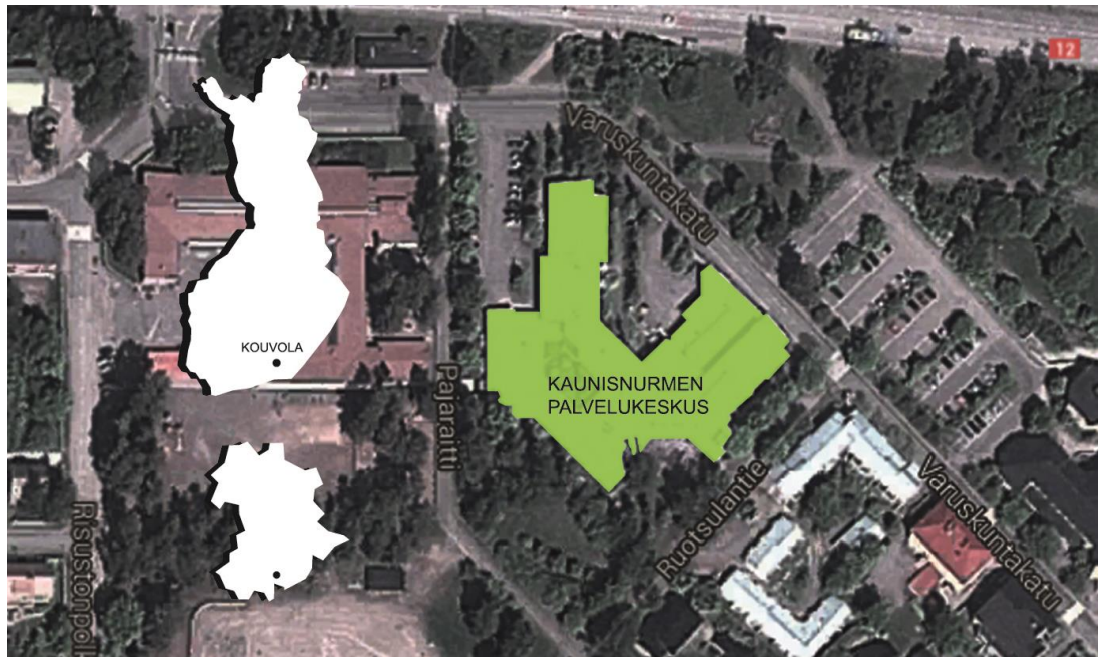
2.1 Yhteistyökumppanit ja asiakas

Opinnäytetyön tilaaja on Kaunisnurmen palvelukeskus, jonka puolesta projektin yhteyshenkilönä sekä pääohjaajana toimii hoivatyön esimies Marja Tapiola. Toimeksiantajan roolissa on taas Kymenlaakson ammattikorkeakoulu: työ toteutetaan käytännössä yhteistyössä tilaajaorganisaation sekä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun Restoratiiviset ympäristöt – hyvinvointia puusta -hankkeen kanssa.

Kokonaisprojektin yhteistyökumppaneihin kuuluvat toimeksiantajan sekä tilaajan ohella myös suunniteltavien tilojen loppukäyttäjät. Kaunisnurmen palvelukeskuksessa on kokonaisuudessaan 40 vanhuksille suunnattua asukaspaikkaa, mutta senioriasukkaat eivät kuitenkaan ole tilojen ainoita käyttäjiä – myös heidän keskuksessa vierailevat omaisensa lukeutuvat käyttäjien piiriin. Kolmannen loppukäyttäjäryhmän muodostaa palvelukeskuksen henkilökunta, joka on tuetussa palveluasuinympäristössä erittäin tärkeässä osassa arjen sujuvuuden kannalta.

2.2 Muutoskohteen ympäristö

Kaunisnurmen palvelukeskus sijaitsee Kouvolan keskustan tuntumassa, Kaunisnurmen kaupunginosassa (kuva 1). Rakennus kuuluu viihtyisään ja tunnelmalliseen museokortteliin, jonka keskipisteenä toimii kaupungin kulttuuritoiminnan sydän, Kouvola-talo. Kouvolanseudulla Kaunisnurmi on osa kaupungin hoiva-asumisen piiriä, johon kuuluu Suur-Kouvolan alueella yhteensä 15 tuetun palveluasumisen tai laitoshoidon yksikköä. Kaupungin keskusta-alueella Kaunisnurmen palvelukeskus on yksi neljästä alueella toimivasta hoiva-asumisen yksiköstä.

Kuva 1. Palvelukeskuksen sijainti (Hatakka 2014)

Museokorttelin alueella, lähellä Kaunisnurmen palvelukeskusta, sijaitsee muun muassa omakoti- ja kerrostaloasuinalueita, päiväkotia sekä kioskia. Keskukseen yhteydestä ja talon lähiympäristössä on sopivia pysäköintialueita sekä henkilökunnalle että vierailijoille.

Itse palvelukeskuksen toiminta ja 40 järjestettyä asukaspaikkaa jakautuvat yhteensä kolmeen kotialueeseen, joista yksi on tarkoitettu muistamattomille asiakkaille (Kouvolan kaupunki 2014). Rakennusta ympäröivät kauniit puistomaiset näkymät, jotka tarjoavat talon asukkaille mahdollisuuden nauttia luonnon läheisyydestä ja vehreydestä palveluasuinympäristössä.

2.3 Suunniteltava tilakokonaisuus

Opinnäytetyössä toteutettavaan tilasuunnitelmaan sisältyvät Kaunisnurmen palvelukeskuksen käytävätilat, sekä niiden välittömässä yhteydessä sijaitsevat oleskelualueet. Rakennuksen kokonaispinta-ala on yhteensä noin 3 783 m², josta suunnittelukohteen osuus on 1 165 m². Palvelukeskuksen suunniteltavat neliöt jakautuvat edelleen toiminnoiltaan vaihteleviin aula- ja käytäväkokonaisuuksiin (taulukot 1 & 2), joissa aulatilojen osuus suunnittelupinta-alasta on 517,1 m², käytäväalueiden 647,8 m².

Taulukot 1 & 2. Suunnittelukohteen muutosalueet toimintoihin

TIEDOT TILA/NRO	PINTA-ALA	KÄYTTÖ/HUOM
Käytävä/1059	63,1 m ²	sisäänkäynti
Käytävä/1060	92,9 m ²	
Käytävä/1061	22,1 m ²	kylvetys & hoito
Käytävä/1081	20,9 m ²	
Aula/1077	21,4 m ²	keittiö, ruokailu, oleskelu
Käytävä/1113	61,2 m ²	asuinkäytävä
Aula/1114	47,8 m ²	keittiö, ruokailu, oleskelu
Aula/1002	120,0 m ²	
Aula/1143	45,3 m ²	oleskelu
Aula/1116	18,7 m ²	
Käytävä/1115	47,8 m ²	asuinkäytävä
Aula/1010	49,7 m ²	entinen kahvio
Käytävä/1013	56,0 m ²	kerhoh. & hyvinvointi
Käytävä/1032	29,6 m ²	henkilökunta
1. KERROS YHTEENSÄ	696,5 m ²	

TIEDOT TILA/NRO	PINTA-ALA	KÄYTTÖ/HUOM
Aula/234	14,5 m ²	oleskelu
Käytävä/234	39,6 m ²	asuinkäytävä
Aula/231	57,8 m ²	keittiö & ruokailu
Aula/230	42,5 m ²	oleskelu
Käytävä/218	43,2 m ²	asuinkäytävä
Aula/216	23,5 m ²	monitoimitila, yhteys parvekkeelle
Käytävä/201	62,7 m ²	hoito & lepo
Käytävä/260	52,2 m ²	asuinkäytävä
Aula/260	20,9 m ²	ruokailu
Aula/261	21,7 m ²	keittiö & oleskelu, yhteys parvekkeelle
Käytävä/279	56,5 m ²	asuinkäytävä
Aula/280	33,3 m ²	oleskelu, tv & radiohuone
2. KERROS YHTEENSÄ	468,4 m ²	

Kokonaismuutoskohde jakautuu palvelukeskuksen tiloissa kahteen kerrokseen (liite 1), joissa suunniteltavan tilakokonaisuuden ympärille rakentuu keskuksen muu toiminta. Asukkaiden omat huoneet jakautuvat kotialueittain rakennuksen molempiin kerroksiin. Jokaisen kotialueen yhteyteen on lähtökohtaisesti järjestetty aulatiloihin erilaisia oleskelumahdollisuuksia asukkaiden sosiaalisen elämän tueksi. Lisäksi molemmissa kerroksissa on myös keittiö- ja ruokailutilat, vaikka varsinainen ruoka- ja juhlasali sijoittuu sisäänkäyntikerrokseen pääkeittiön läheisyyteen. Ensimmäisessä kerroksessa on käytettävissä myös kerhohuoneita, kuntoliikuntatila sekä hiusten- ja jalkojenhoitotila. Asukkaiden perushyvinvoinnin ylläpitämiseen tarkoitetut hoituhuoneet, varastot, pesuhuoneet sekä omaisten pidempiin vierailuihin varatut lepo- ja huoneet on puolestaan jaettu tarkoituksenmukaisesti kahteen kerrokseen.

Ikäihmisen omien ja rakennuksen yhteisten tilojen ohella Kaunisnurmen palvelukeskukseen kuuluu suuri joukko henkilökunnan tiloja: rakennuksen keskiosassa on molemmista kerroksista toimistotiloja, joista ensimmäisen kerroksen huoneissa sijaitsevat hoivatyön esimiehen ja sosiaalityöntekijän toimitilat, sekä hoivakodin kanslia palveluineen. Keittiön taakse jäävistä tiloista löytyvät keskitetymin henkilöstön pukeutumis- ja virkistystilat sekä kokoushuoneet.

3 TYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSMETODIT

3.1 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Ikäihmisten palveluasuminen on erittäin ajankohtainen aihe, johon liittyy monia erilaisia tutkimusmahdollisuuksia. Vaikka 2000-luvun vanhuspolitiikka ohjaa senioriasumista voimakkaasti kohti laitosrakenteen purkamista ja vanhusten itsenäistä kotiasumista (Hätönen & Verma 2011, 6), erilaiset tehostetut palveluasumisen muodot säilyvät varmasti osana senioriasumiskulttuuria myös jatkossa. Siksi ikäihmisten kotiasumista tukevien konseptien ohella on tärkeää pohtia myös niin kutsuttujen laitosmaisten palveluasumisyksiköiden tilaratkaisuja ja kehittää näihin tulevaisuuteen suuntautuvia ratkaisumalleja.

Tässä opinnäytetyössä paneudutaan erityisesti tehostetun palveluasumisyksikön yhteistilojen suunnitteluun ja toimintaympäristöön avustetun asumisen tukena. Aiheen määritelmän myötä päätutkimuskysymyksenä on: ”Kuinka suunnitella toimivat sekä viihtyisät käytävä- ja yhteistilaratkaisut ikäihmisten palveluasuin ympäristöön?”. Tätä pääkysymystä syventäviä alakysymyksiä ovat: ”Millaisia rajoituksia tai mahdollisuuksia eri käyttäjäryhmien tarpeet asettavat suunnittelutyölle?”, ”Mitkä tekijät vaikuttavat informatiivisen ja selkeän käytäväympäristön syntymiseen?”, sekä ”Millaisilla restoratiivisilla elementeillä voidaan tukea yhteistilojen viihtyvyyttä?”.

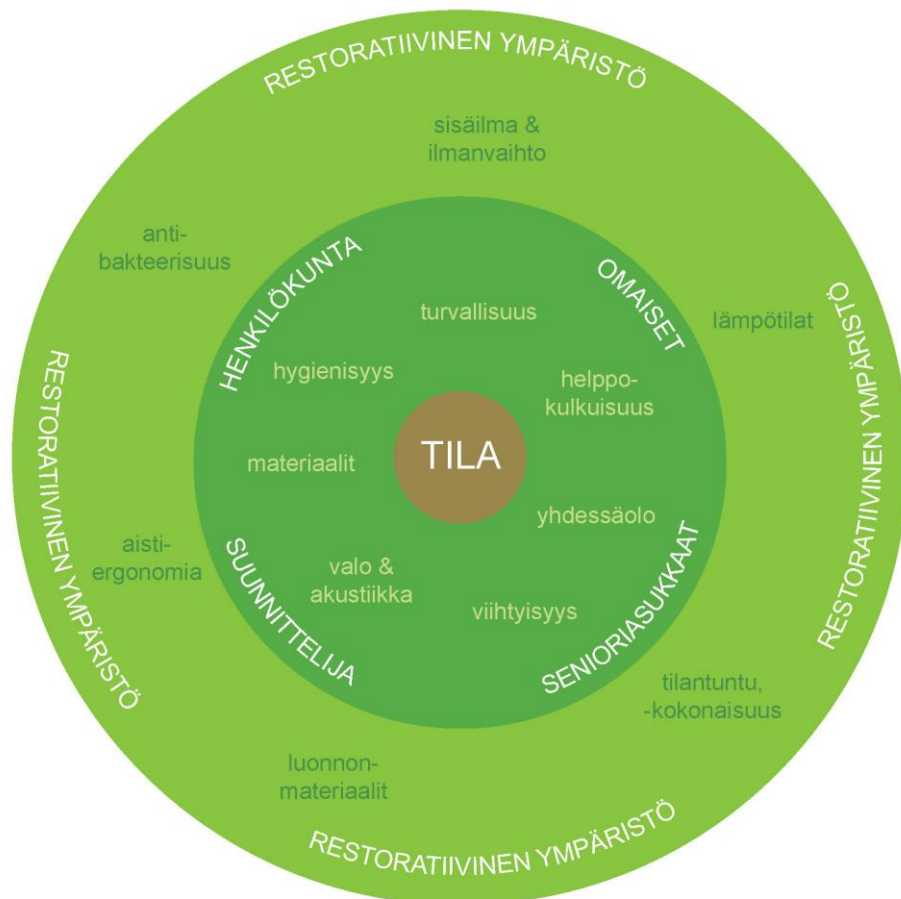
Kokonaisuutena opinnäytetyön tavoitteena on luoda restoratiivista ajatusmaailmaa mahdollisuuksien mukaan hyödyntävä tilasuunnitelma Kaunisnurmen palvelukeskuksen käytävä- ja yhteistiloihin. Loppukäyttäjien näkökulma on tärkeässä osassa suunnittelutyötä, jolla pyritään parantamaan erityisesti tilajärjestelyjen selkeyttä, viihtyisyyttä sekä yleistä toimivuutta paitsi hoitohenkilökunnan ja talon asukkaiden, myös palvelukeskuksessa vierailevien omaisten näkökulmasta.

3.2 Aiheen rajaus

Tutkimusaiheen rajauksen myötä kootun käsitekartan (liite 2) pohjalta laadittu viitekehys (kuva 2) kokoaa yhteen tilasuunnitelman keskeisimmät osatekijät ja ilmentää näin tutkimustyön rajauksen tiivistetysti (Anttila 2000, 100). Sen keskiöön sijoittuu projektissa suunniteltava tila, jonka muotoutumiseen vaikuttavat lähietäisyydeltä suunnittelijan näkemykset sekä loppukäyttäjien – senioriasukkaiden, hoitohenkilökunnan ja vierailevien omaisten – tarpeet ja toiveet. Tilaydintä ympäröiviksi, suunnittelua ohjaaviksi tekijöiksi muodostuvat muun muassa turvallisuus- ja terveelli-

syyslähtökohdat, selkeys ja viihtyisyys sekä kodikkuutta luovat suunnittelutekniset ratkaisut, kuten valaistuksen ja pintamateriaalien valinta.

Edellä kuvatun käyttäjä- ja suunnittelijänäkökulman ohella palvelukeskuksen käytävä- ja yhteistilojen suunnitteluun vaikuttaa uloimman kehän, restoratiivisen ympäristön, muodostava arvomaailma. Sen avulla pyritään paitsi tukemaan palvelukeskuksen asukkaiden ja työntekijöiden hyvinvointia, myös lisäämään yleistä viihtyvyyttä. Tällainen kunnioittava lähestymistapa tukee rakennetussa ympäristössä yksilön hyvinvointia ennen kaikkea aistiergonomian kautta muun muassa sisäilman, huonelämpötilojen ja mahdollisuuksien mukaan antibakteeristen valintojen kautta (Restoratiiviset ympäristöt–tutkijakoulu 2014). Näin restoratiivisen ympäristön arvo- maailmaa hyödyntämällä on mahdollista toteuttaa selkeä ja harmoninen tilasuunnitelma, joka tukee loppukäyttäjien toiveisiin peilattujen valintojen kautta palvelukeskuksen toimintaa mahdollisimman hyvin.

Kuva 2. Opinnäyteyön viitekehys (Hatakka 2014)

3.3 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tutkimusprosessi rakentuu kokonaisuutena erilaisten laadullisten menetelmien ympärille: tietoa kerätään prosessin edetessä monipuolisesti pienimuotoisten haastattelujen, havainnoinnin sekä teksti- ja kuvamateriaalin kokoamisen ja analysoinnin kautta. Valittu tutkimusote palvelee metodeineen työn etenemistä kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä paremmin, sillä tutkittavan ilmiön pääpaino on muuttujien määrän analysoinnin sijasta todellisen elämän kuvaamisessa ja kohteen kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä (Hirsjärvi et al. 2007, 157).

Laadullisia tutkimusmenetelmiä rajaa ja täydentää työssä käyttäjälähtöinen näkökulma, jonka avulla päästään lähemmäs todellisia tarpeita muutoskohteessa. Suunniteltavien tilojen loppukäyttäjryhmiä ja erityisesti hoivakodin asukkaita kuuntelemalla on mahdollista kartoittaa syvemmin Kaunisnurmen palvelukeskuksen puutteita ja toisaalta hyviksi koettuja ratkaisuja. Käyttäjälähtöisen tutkimuksen etuna onkin juuri perusteellinen asiakasnäkökulmaan perehtyminen, jonka avulla voidaan varmistaa suunnitelman kohtaavan tilankäyttäjien todelliset tarpeet (Sanders 2002, 1–8).

Tässä opinnäytteessä toteutettiin työn kokonaismäärään ja projektille varattuun aikaan suhteutettuna pienimuotoisempi käyttäjä tutkimus haastatteluin. Havainnointipäiviä toteutettiin paitsi Kaunisnurmen palvelukeskuksen loppukäyttäjryhmien, myös eri referenssikohteissa työskentelevien ammattilaisten parissa. Menettely mahdollisti tiiviimmän yhteistyön suunnittelukohteen todellisten käyttäjien kanssa, ja lisäksi suunnittelija sai tilaisuuden tutustua olemassa olevien ratkaisumallien kirjoon käytännön ympäristöissä. Tällaisen läpileikkauksen avulla tutkimuksessa kerättävän tiedon määrä moninkertaistui, ja suunnittelija pääsi kokonaisuudessaan syvemmälle tutkittavan aiheen piiriin erilaisten näkökulmien kautta.

3.3.1 Havainnointi

Observointi eli havainnointi osoittautui opinnäytetyön tutkimusosuuden kannalta olennaisimmaksi tutkimusmenetodiksi, koska juuri havainnoinnin kautta on mahdollista saada runsaasti tietoa referenssitiloista sekä yksilöiden toiminnasta osana fyysistä ympäristöä. Observointimenetelmät jakautuvat kokonaisuutena karkeasti kahteen pääalajiin, suoraan ja osallistuvaan havainnointiin, jotka voidaan jakaa edelleen jäseneltyyn tai ennalta jäsentymättömään tapaan koota kerättyä aineistoa. Lisäksi menetelmät voivat jakautua toteutustavasta riippuen aktiiviseen tai passiiviseen

havainnointiin sen mukaan, kuinka voimakkaasti tutkija vaikuttaa läsnäolollaan tutkimustilanteeseen. (Anttila 2000, 218–219.)

Tässä opinnäytetyössä havainnointitutkimusta toteutettiin käytännössä suorana observointina tutustumiskäyntien avulla paitsi suunniteltavissa tiloissa, myös erityyppisissä esimerkkikohteissa. Havainnot ja huomiot tallennettiin jokaisella käynnillä valokuvaamalla materiaalipankiksi, jonka pohjalta oli mahdollista palata uudelleen havaintojen pariin. Lisäksi jokaisesta kohteesta rakennettiin kuvamateriaalin tueksi kirjallinen muistio omista huomioista sekä esittelykäyntien ”oppailta” ja Kaunisnurmen loppukäyttäjiltä saadusta tiedosta.

3.3.2 Haastattelut

Erilaiset haastattelut toimivat prosessissa havainnoinnin luontevana parina tutkimusaineiston kokoamisessa. Koska varsinaisen suunnittelukohteen loppukäyttäjiltä ja referenssikohteiden asiantuntijoilta pyrittiin keräämään havaintojen ohella tietoa toisistaan poikkeavista näkökulmista, sovelletut haastattelumenetelmät oli perusteltua rakentaa kahdelle eri pohjalle havainnointikohteesta riippuen.

Kaunisnurmen palvelukeskuksen tapaamisilla ja vierailuilla havainnoinnin rinnalle nostettiin teemahaastattelu: sen ansiosta loppukäyttäjäryhmien arvokkaat näkökulmat nousivat aihealueittain esiin yleispätevän tutkimusaineiston joukosta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Koska onnistunut toteutus vaatii suunnittelijalta kokonaisvaltaisen aiheen ymmärtämisen ohella myös vankkaa käyttäjien tarpeiden tuntemusta kyseisessä ympäristössä, tällainen keskustelunomainen, tiettyjen teemojen ympärille rakennettu haastattelutilanne oli omiaan tuomaan julki suunnittelukohteen loppukäyttäjäryhmien tulkintoja muutoskohteesta. Näin teemahaastattelujen kautta saatiin samalla tietoa eri toimintojen välisistä merkityssuhteista palvelukeskuksen arjessa.

Varsinaisen muutoskohteen tutkimuksen lisäksi tiedonkeruuta toteutettiin monipuolisesti referenssikohteissa, jotka olivat pääasiassa erityyppisiä palveluasuin ympäristöjä eri puolilla Suomea. Näiden vierailujen aikana luonnollisin tiedonkeruutapa oli suoran havainnoinnin ohella strukturoimaton, avoin haastattelu. Menetelmän etuna oli ensisijaisesti spontaaniuden mahdollistama laajamittainen tiedonkeruu (Anttila 2000, 231). Tutkimusta palvelevia tarkentavia kysymyksiä oli näin mahdollista esittää rajattomasti paitsi henkilökohtaisten suorien havaintojen, myös tutustumiskierrosten oppaiden kertomusten pohjalta.

4 IKÄIHMISTEN PALVELUASUMINEN JA PUOLIJULKISET TILAT

4.1 Palveluasuinympäristöjen historia ja tulevaisuus

Ikäihmisten palveluasuinympäristöillä on pitkä ja vaiheikas historia, vaikka erilaiset seniori- ja hoiva-asumisen muodot mielletään kehityksineen toisinaan jopa hyvin moderneiksi asumisilmiöiksi. On toki totta, että ennen synnyttiin ja elämän jatkumona myös kuoltiin pitkälti kotiloissa, mutta ikäihmisen kodin ja vanhusten palvelutalon väliin on kuitenkin mahtunut monia kehitysvaiheita vuosien saatossa. Vaikka vanhusten hoitoa ja asumista käsittelevät kuvaukset alkavat yleensä vaivaishoidon historiasta tai vuoden 1923 köyhäinlaitolaista (Palviainen 2008, 11), tuntemamme vanhustenhoitojärjestelmän juuret ulottuvat todellisuudessa jopa keskiajalle.

Ikäihmisille apua ja tukea tarjoavien hoitojärjestelmien esiasteina voidaan nähdä niin kutsutut keskiaikaiset hospitaalit, joissa saivat vanhusten lisäksi hoitoa myös köyhät ja invalidit. Tämä kirkkojen ylläpitämä hospitaalijärjestelmä siirtyi uskonpuhdistusten myötä valtioiden hoitoon, mikä johti edelleen jo aiemmin mainitun vaivaishoitojärjestelmän syntymiseen 1700-luvulla. Nyky-yhteiskunnan tuntemien palvelukeskusyhdistelmien rakentaminen sai puolestaan alkunsa köyhäinlaitolaista, jonka avulla pyrittiin kohottamaan laitoshoidon tasoa erinäisin säännöksiin. Ensin syntyi pieniä muutaman hengen asuinhuoneyksiköitä, joista kasvoi lopulta palveluasuinryhmämalli 1960-luvulta alkaen. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2004, 4.)

Meidän aikaamme tultaessa kunnalliset vanhain- ja hoivakodit ovat saaneet rinnalleen edelleen yksityisiä palvelukeskuksia. Seniori-ikäisille on jo olemassa monia erilaisia asumismuotoja niin kaupungin kuin yksityisten tahojen tarjoamina, ja uusia konsepteja kehitetään jatkuvasti vireän vanhuuden turvaamiseksi. Tähän liittyen tärkein ilmiön kokonaishistorian kehityksessä tapahtunut muutos on palvelukeskuksiin ja hoitokoteihin liitettävien ikävien mielikuvien lieventyminen: 1980-luvulta lähtien on pyritty järjestelmällisesti työskentelemään laitospäätösten purkamiseksi ja aidosti viihtyisän, kodinomaisen asuinympäristön luomiseksi (Paasivaara 2002, 100–101).

Senioriasuinympäristöjen ja palvelukeskusten kehityssuunta on edelleen nosteessa 2000-luvun yhteiskunnassa, jossa arvokas ja virikkeellinen vanhuus halutaan mahdollistaa jokaiselle kunnosta ja asuinpaikasta riippumatta. Kyseinen itsenäisen vanhuuden trendi ja laitospäätösten luopumisen ihanne muokkaavat tulevaisuuden

senioriasuinympäristöjä jopa omiksi kortteleikseen, joissa keskitetyt palvelut ovat lähellä ja arkkitehtuuri erityisesti senioriväestön tarpeita ajatellen suunniteltua. Tärkeässä asemassa on myös nuorempien sukupolvien läsnäolo, joka piristää vanhuksia kannustaen heitä samalla yhteisölliseen toimintaan.

Tulevaisuuden utopiaan liittyy usein jopa haave laitusrakenteen purkamisesta kokonaisuudessaan (Hätönen & Verma 2011, 6). Vaikka tällainen operaatio olisi edes osittain mahdollinen ratkaisu yhteiskunnan kehityksessä, erityistä hoivaa ja huolenpitoa kaipaavien ikäihmisten tarpeista on kuitenkin kyettävä huolehtimaan myös laitusrakenteen purkamisen jälkeen. Tähän tullaan todennäköisesti edelleen tarvitsemaan modernilla otteella toteutettuja, perinteisen kotoisia palveluasumISRatkaisuja, jotka tulevat jatkamaan osaltaan hoiva-asumisen historiaa uusien innovaatioiden kautta.

4.2 Suunnittelutyötä ohjaavat säädökset

Seniorien tehostettua palveluasumista tukevaa toimintaympäristöä suunniteltaessa huomio tulee kiinnittää ensisijaisesti turvallisuuteen, esteettömyyteen, viihtyisyyteen sekä selkeyteen. Vaikka edellä mainitut seikat koetaan usein arkielämässä lähinnä erityisryhmiä, kuten juuri ikäihmisiä tai liikuntarajoitteisia yksilöitä hyödyttävinä ratkaisuin, helppotajuinen ja turvallinen ympäristö on palvelutalon asukkaiden ohella miellyttävä myös yhteistilojen muille käyttäjäryhmille ikäluokasta ja kunnosta riippumatta. Tästä johtuen ympärivuorokautista hoitoa tarjoavan toimintayksikön ratkaisumallien tutkimus painottuu suosituksia ja säännöksiä peilaten luonnollisesti mitoituksen, muunneltavuuden sekä joustavuuden tarkasteluun (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 23–24).

4.2.1 Käytävätilat

Opinnäytetyön suunnittelukohteen tiloihin kuuluu lähtökohtaisesti runsaasti erilaisia käytäväosuuksia, joihin toivotaan kehitettävän tiloja selkeyttäviä ratkaisumalleja. Pitkät ja kapeat kulkuväylät ovat yleensä hankalia palveluasuympäristössä, ja niitä tulisi ensisijaisesti välttää. Tunnelimaisia käytävärakenteita on mahdollista purkaa pohjaratkaisussa tilajaon muokkaamisen ohella myös tarpeen vaatiessa muilla toimenpiteillä. Esimerkiksi valaistus-, väri-, akustiikka-, sekä pintamateriaalivalintojen kautta käytäviä on mahdollista jäsentää uudelleen helpommin hahmotettaviksi kokonaisuuksiksi (RT 93–11134.)

Tilan hahmottamisen helpottaminen lisää käytävän turvallisuutta varsinkin senioriasukkaiden arjessa, sillä iän myötä heikkenevä näkökyky vaikeuttaa usein tilan tunnistusta ja syvyysvaikutelman sekä pienten yksityiskohtien hahmottamista. Selkeyden ohella turvallisuus tulee huomioida valituissa materiaaleissa ja ratkaisumalleissa – esimerkiksi käytäville johtavien ovien on hyvä aueta turvallisuussyistä huoneisiin päin, mikäli mahdollista (ibid.). Helppohoitoiset, paloturvalliset seinä- ja lattiamateriaalit tulee valita kaikissa käytävä-, porras- ja yhteistiloissa siten, etteivät ne aiheuta hämääviä heijastuksia, tiedostamatonta välttelyä tai liukastumisvaaraa kosteissakaan oloissa (RT 91–10788).

4.2.2 Aula- ja yhteistilat

Sisäänkäynnin ohella aulat ovat ensivaikutelman kannalta julkisten rakennusten tärkeimpiä tiloja. Niihin astutaan ensimmäisenä, ja siksi näiden tilojen tulisi olla informatiivisia sekä viihtyisiä heti ensinäkemältä. Aulat toimivat yleensä palvelukeskuskohteessa myös yhteistiloina, joihin ihmiset kokoontuvat viettämään aikaansa erilaisten aktiviteettien parissa. Sosiaalisen kanssakäymisen ohella yhteistiloilla on myös ikäihmisen toimintakykyä ja kuntoa ylläpitävä merkitys, jota on hyvä pyrkiä tukemaan tilasuunnittelun keinoin.

Käytävätilojen yhteydessä kuvatut selkeys- ja turvallisuuslähtökohdat pätevät myös muihin palvelukeskuksen yhteisiin tiloihin. Siirreltävät kalusteet sekä helposti puhtaana pidettävät, paloturvalliset materiaalit niin rakenteissa kuin kalusteissakin takaavat vaivattoman siistittävyyden. Vastaavasti tilakokonaisuuksien jäsentäminen pienempiin osiin värien ja materiaalien avulla auttaa tunnistamista. Esteettömässä kohteessa automatisoidut ovet helpottavat erityisesti hoitajien sekä asukkaiden liikkumista, jota on hyvä tukea aula-, porras ja käytäväosuuksilla myös yhtenäisellä tukikaidejärjestelmällä. (RT 91–10788.) Lisäksi toimintoja täydentävä selkeä opastus ja opasteiden sijoittelu helpottaa liikkumista ja tilantunnistusta edelleen sisäänkäynniltä alkaen.

4.3 Havainnointikohteet

Opinnäytetyön aikana toteutettujen referenssivierailujen tarkoitus oli avata tutkimusvaiheessa monipuolisia näkökulmia palveluasuinympäristöjen yhteistilojen sekä käytäväympäristöjen suunnitteluun. Havainnoitavat tilat valittiin kohteiksi erilaisten toiminnallisten teemojen sekä painostusalueiden perusteella. Ikäihmisten asumismuotojen ohella myös muun muassa kehitysvammaisten palveluasumiseen sekä

pitkäaikaissairaiden saattokodin tiloihin tutustuminen herätti pohtimaan erilaisia ratkaisumalleja Kaunisnurmen muutoskohteeseen. Vaikka kaikki tutustumiskohteet olivat osa omaa palveluasuympäristöään, tilallisten ratkaisujen painopisteet vaihtelivat esteettömyyden, kodikkuuden ja selkeyden peruselementtien ympärillä virikkeellisyyden painotuksesta saattohoidollisiin näkökulmiin asti.

Valitut vierailukohteet sijaitsivat fyysisesti Lahdessa, Helsingissä, Lohjalla sekä Turussa. Tutkimusprosessin aikana yksittäisiä kohdekäyntejä kertyi yhteensä kahdeksan. Vaikka kaikki havainnointikohteet tarjosivat oivalluksia ja toivottuja erilaisia näkökulmia käytävä- ja yhteistilaympäristöistä, neljä kohteista vaikutti lopulta eniten oman suunnitelman syntymiseen.

Palvelukeskus Onnelanpolku

Lahteen suuntautuneen havainnointipäivän aikana ehdittiin käydä läpi yhteensä kolme kohdetta, joista ensimmäinen oli kesän 2014 aikana valmistuva Lahden Vanhusten Asuntosäätiön nollaenergiatalo Palvelukeskus Onnelanpolku (kuva 3). Vierailuhetkellä vielä lähes kalustamattoman rakennuksen tiloja ja toimintoja esitteli paikan päällä asuntosäätiön toiminnanjohtaja Sanna Mäkinen. Kohteen kalustetun kuvamateriaalin opinnäytetyölle mahdollisti puolestaan Hanna-Sisko Onnela.

Kuva 3. Palvelukeskus Onnelanpolku (Hatakka; Onnela 2014)

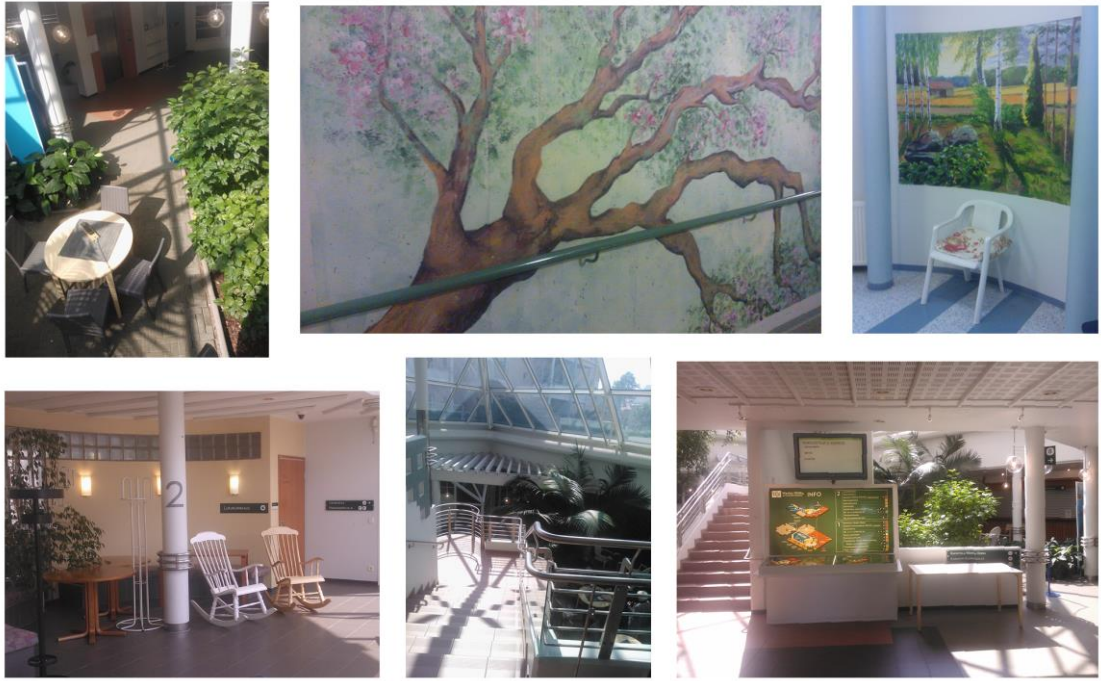
Mäkisen (4.6.2014) mukaan Arkkitehtityö Oy:n suunnittelemassa keskuksessa on yhteensä 230 ikäihmisille suunnattua asuntoa, joista lähes 100 on varattu Lahden kaupungin tehostetun palveluasumisen käyttöön. Erityisasuntojen sekä tavallisten senioriasuntojen lisäksi palvelukeskukseen kuuluu kaikille asukkaille avoimia tiloja: käytössä ovat niin kerhohuone, yhteinen tietokone, asukaskeittiöt, tv-tila kuin oleskeluun ja seurusteluun tarkoitettu yhteisaulakin. Lisäksi palvelukeskukseen sisältyy tilava toisen kerroksen atriumpiha sekä puolilämmin terassi, joiden läheisyydessä sijaitsevat tuetun palveluasumisen huoneet toisessa sekä kolmannessa kerroksessa.

Varsin kiinnostava piirre kohteessa oli elämänkaaritalon malli, jossa asukas saa elää talossa elämänsä vireästä vanhuudesta tuettuun loppuvaiheeseen asti ilman ylimääräisiä muuttoja asuinpaikasta toiseen. Kotiasumistyyppisen laitospalvelumallin lisäksi Onnelanpolun tiloissa kiinnostivat ennen kaikkea tekniset ratkaisut ja tilajako, sekä toteutusta vaille valmiin sisustuksen teemat. Lähes nollaenergialla uusiutuvilla energianlähteillä toimiva kokonaisuus on selkeän päivänvaloa imitoivan LED-valaistuksen sekä muun muassa sisälämpötilojen ja -ilmanlaadun tasaisuutta säättävien järjestelmiensä ansiosta mielenkiintoinen ja edistyksellinen kohde. Myös elämänkaaritalon sisustus pyrkii osaltaan noudattamaan hillitysti tätä uudistavaa linjausta. Inspiraationsa 50–60-luvulta saanut ”retromummola-fiilis” toteutetaan keskukseen Pedron sekä Martelan kalustein. Oman mausteensa talon sisutukseen tuo Onnelanpolulle suunniteltu oma verhoilukangas sekä esimerkiksi televisiohuoneen somistus, johon tuodaan arvoa ja tunnelmaa kaupunkilaisilta keräyslahjoituksina saaduista perinneryijyistä.

Hyvinvointikeskus Wanha Herra

Onnelanpolun tavoin Lahden Vanhusten Asuntosäätiön piiriin kuuluva Hyvinvointikeskus Wanha Herra oli kaupungin toinen havainnointikohde opinnäytetyön tutkimusosiota varten. 1990-luvun alussa valmistuneen rakennuksen tiloissa toimi tutustumiskierroksen opastajana hyvinvointikeskuksen asumisohjaaja Mari Kokko.

Esteettömiksi suunnitellut sisätilat tarjoavat Kokon (4.6.2014) mukaan runsaasti erilaisia hyvinvoinnin palveluja seniori-ikäisille: Wanhan Herran tiloista löytyy muun muassa uimahalli, parturi-kampaamo, jalka- ja kauneushoitola, Vanhustyön Keskusliiton korjausneuvoja, vyöhyketerapeutin vastaanotto sekä kaikille avoin ruokala. Hyvinvointikeskus toimii lisäksi kokoontumis-, kokous ja juhlapaikkana, jonka tiloihin on käytäväyhteys yhteensä 127 Lahden Vanhusten Asuntosäätiön asunnosta.

Kuva 4. Hyvinvointikeskus Wanha Herra (Hatakka 2014)

Kaikkia käyttäjiä palveleva esteettömyys ja helppolukuiset, näkyville sijoitetut opasteet tukevat hyvinvointikeskuksen tilojen toiminnallisuutta selkeyttäen myös paikoittaista rakennuksen kerroksellisuutta. Vehreys, valo ja luonnonläheisyys kulkevat johtavana teemana läpi Wanhan herran tilojen (kuva 4). Jo rakennusaikana paikoilleen suunniteltu suuri sisäpuutarha on näyttävä, lähes joka suuntaan avautuva elementti keskuksen käytävä- ja yhteistiloissa.

Siellä missä käytävät ovat osittain tai kokonaan luonnonvalon ulottumattomissa, näkymiä on elävöitetty kekseliäästi erilaisin luontoaiheisin maalauksin Lahden Muotoilu- ja Taideinstituutin sisustusarkkitehtiopiskelijoiden kanssa. Referenssikohteen yksityiskohtaratkaisut elävöittävät kokonaisuudessaan mukavasti tylsäksi tai kliiniseksi jäävää käytäväympäristöä. Kohde on erityisesti loppukäyttäjän näkökulmasta selkeä ja viihtyisän oloinen toimintaympäristö.

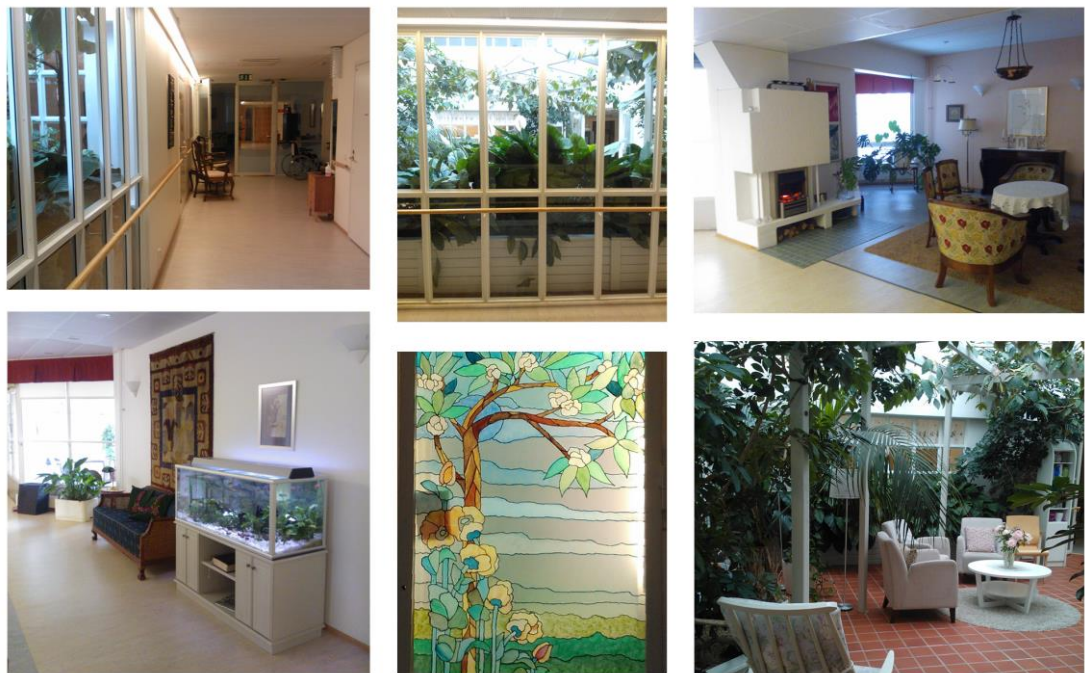
Terhokoti

Helsingin Pohjois-Haagassa sijaitseva 17-paikkainen Terhokoti on yksi neljästä Suomen saattohoitokodista. Sairaanhoidaja-kouluttaja Miia Salonen mahdollisti vierailun saattohoitokodin tiloihin, mikä tarjosi tutkimusosuuteen tilojen saattohoidollista perspektiiviä niin asukkaiden kuin lähiomaisten näkökulmasta.

Salonen (26.6.2014) kertoi vuonna 1988 perustetun Terhokodin toimineen alun perin Eiran sairaalassa, vuokratuissa synnytysosaston tiloissa. Toiminta siirtyi Lassilaan vuonna 1994, jolloin hoitokodille rakennettiin omat tilat Pohjois-Haagaan. Sisätilojen suunnittelun ja osastosijoittelun lähtökohtana oli ajatus kämmenestä, jonka keskiössä sijaitsivat lääkevarasto, kanslia sekä oleskeluun suunniteltu viherhuone. Tämän ”ytimen” ympärille sijoittuvat sormia kuvaavat potilaskäytävät, joita rakennettiin taloudellisen tilanteen takia viiden sijasta kuitenkin vain kolme.

Saattohoitokodin johtohenkilökunnan huoneet on sijoitettu sisäänkäynnin välittömään läheisyyteen automaattioven molemmin puolin. Lisäksi hoitokodin tiloissa sijaitsevat myös sauna- ja pesutilat, kylmiö työskentelytiloineen hautaustoimiston toimenpiteitä varten sekä hiljainen huone, jossa läheiset voivat hyvästellä rakkaansa tai järjestää toiveidensa mukaan esimerkiksi muistotilaisuuden.

Terhokodin potilaskäytävien ja kämmenen keskiön välissä kiertävät rakennuksen varsinaiset käytävä- ja yhteistilat (kuva 5). Hoitokodin arvokas ja jopa hieman harras tunnelma syntyy pitkälti lahjoituksena saaduista perinnekalusteista, joita on kunnostettu ja verhoiltu uudelleen tarpeen vaatiessa.

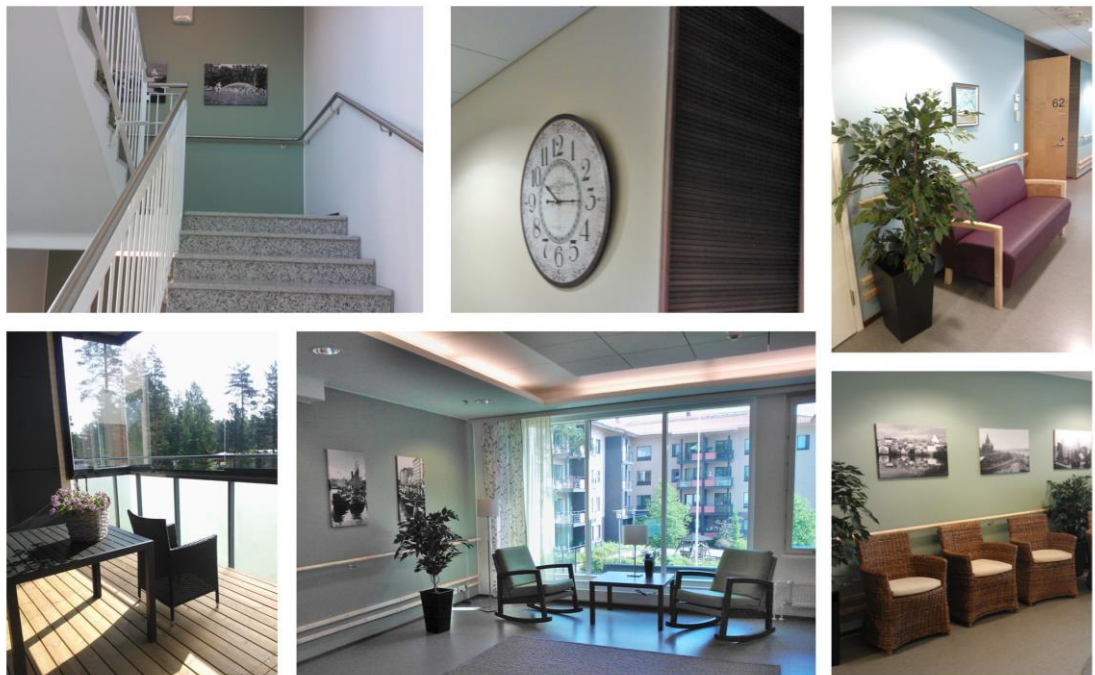
Kuva 5. Terhokoti (Hatakka 2014)

Tilojen yleisilme on vaalea, muttei kuitenkaan laitospäinen. Vaikka käytäväosuudet ovat toisinaan pitkiä, kodikkaat kalustukset ja viherhuoneen lasiseinistä käytäville avautuvat näkymät tuovat yleisiin tiloihin inhimillisyyttä ja lämpöä. Sekä sairaudesta

kärsivät että heidän omaisensa pitävät kertomansa mukaan ympäristöä turvallisena ja miellyttävänä tilojen neutraaliuden ja elämännäköisten yksityiskohtien ansiosta. Kuvatut ominaisuudet luovat saattohoitokodin tunnelman ja ovat juuri niitä elementtejä, joita huomioimalla laitospaikkaa pystytään vähentämään.

Ventelän hoivakoti

Lohjan Mäntynummelle vuonna 2012 valmistunut Ventelän hoivakoti (kuva 6.) on yksi Attendon Suomessa sijaitsevista yksityisistä hoivakodeista, Mummoloista. 60-paikkaisessa kolmikerroksisessa talossa on neljä pienryhmäkotia, joista yksi toimii kolmen senioriasumisyksikön rinnalla nuorten ryhmäkotina. Tiloissa on panostettu esteettömyyden ohella turvallisuuteen ja viihtyvyyteen, jota lisäävät erityyppiset aktiviteetit asumisyksikköjen yhteisissä tiloissa. Luonnonläheisyydestä on mahdollista nauttia rakennuksen sisätiloissa laajojen ikkunapintojen ja suurten lasitettujen parvekkeiden ansiosta.

Kuva 6. Ventelän hoivakoti (Hatakka 2014)

Ventelän hoivakodin tutustumiskierroksen oppaana toimi hoivakodin johtaja Anu Räikkönen. Kierroksen aikana nähdyt senioriasumisyksiköiden tilat olivat perusratkaisultaan identtisiä: porrashuoneesta sisään käydessä jokaiseen yksikköön avautuu yhteinen oleskelutila, jossa vietetään aikaa erityisesti omaisten kanssa tai erilaisten tapahtumien yhteydessä. Tästä on käynti yksityisempään, kunkin osaston omaan oleskelutilaan, jossa sijaitsee tv:n katseluun varatun tilan yhteydessä oma avoin

yhteiskeittiö tarjoilua ja ohjattuja leivontahetkiä varten. Läsnäolo on järjestetty pohjakaavan mukaan mahdollisimman vaivattomaksi, sillä varsinaiset yksikön asuinhuoneet sijaitsevat mahdollisimman lyhyiden käytävämatkojen päässä asumisyksikön yhteistilan ympärillä.

Esittelykierroksen perusteella Ventelän hoivakodin tiloista löytyi mielenkiintoisia elementtejä, joita edeltävissä vierailukohteissa ei ollut nähtävillä. Kauniisti toteutettu alakattoon upotettu oleskelutilojen yleisvalaistus sekä käytävien persoonalliset seinäpaneelit muistuttivat yksityiskohtien merkityksestä suunnittelutyöstä. Räikkösen kertoman (7.7.2014) mukaan Lohjalla rakennustarkastuksesta läpi hyväksytyt kodikkaat seinäpaneelit oli kuitenkin tyrmätty toisessa Attendon hoivakodissa palotarkastajan toimesta. Valittavat ratkaisut täytyykin aina harkita ja tarkastaa tapauskohtaisesti, jotta varmistutaan elementtien turvallisuudesta ja soveltuvuudesta käsillä olevaan suunnittelukohteeseen.

5 IKÄIHMISTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN SUUNNITTELUPERIAATTEET

5.1 Restoratiivinen ympäristö

Restoratiivinen ympäristö määritellään yleisimmin yksilön hyvinvointia tukevaksi tilaksi. Sen suotuisat vaikutukset perustuvat luonnon läheisyyden voimaannuttaviin ominaisuuksiin ja niiden vaikutussuhteiden tutkimukseen sekä hyödyntämiseen arkkitehtoonisissa ympäristöissä. (Restoratiiviset Ympäristöt–tutkijakoulu 2014) Suuntauksen mukaan tilasuunnittelun tavoitteena on pahoinvoinnin vähentäminen ihmisen toimintaympäristöissä, ja siksi suunnitteluideologiaa on yleensä hyödynnetty ensisijaisesti yksilön stressitasoa nostavissa ja usein epämiellyttäviksi koetuissa tiloissa, kuten sairaaloissa, potilashuoneissa, hoivakodeissa sekä niiden lähiympäristöissä.

Restoratiivisina koetut elementit rauhoittavat ja siten myös voimaannuttavat yksilöä. Tällaisia tekijöitä ovat perinteisesti jokaiselle tutut luonnon elementit, kuten valo, ilmanlaatu sekä vehreän maiseman ja luonnonmateriaalien läsnäolo rakennetuissa tilakokonaisuuksissa. Yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia täydentää parantavassa tilassa puhtaiden luonnon elementtien ohella voimakkaasti huomioitava aistiergonomia, joka nostaa hieman taka-alalle jäävän tunto- sekä hajuaistin kuulo- ja näköaistimuksen rinnalle tilakokemuksen muodostajina.

Vaikka edellä kuvattu termi, ”restoratiivinen ympäristö”, on käsitteenä uusi ja alalla vielä jokseenkin tuntematon, sen takana oleva ajatusmalli on lähtökohdiltaan lähes ikaikainen arkkitehtuurin näkökulmasta: suunnittelutyön tavoitteena on aina lisätä asiakkaan ja käyttäjän hyvinvointia tilassa epäkohtia välttämällä tai korjaten. Toisaalta ihminen pyrkii automaattisesti luomaan ympärilleen tiloja, jotka ovat viihtyisiä ja turvallisia – siis subjektiivisesti restoratiivisia.

5.2 Restoratiivisuus viihtyisyyden tekijänä

Viihtyisiksi ja virkistäviksi koetut elementit liittyvät tilakokemuksissa yleensä luonnon-aiheisiin, kuten kasvillisuuteen tai orgaanista alkuperää oleviin materiaalipintoihin ja värimaailmoihin (kuva 7). Siksi restoratiivisuutta voidaan hyödyntää ajatusmallina tarkasteltaessa viihtyisyyden tekijöitä erilaisissa elinympäristöissä. Vaikka henkilökohtaiset taustat vaikuttavat aina toisaalta yksilötasolla kokemukseen voimaannuttavasta ja rauhoittavasta miljööstä, vehreän maiseman läheisyys tuntuu miellyttävän ihmistä alitajuisesti lähes poikkeuksetta.

Psyykemme tarvitsee turvallisuuden ja viihtyisyyden tunteen syntymiseen rauhoittavia ja tasapainoisia myönteisen olemisen kokemuksia, joita on tutkimusten mukaan mahdollista saavuttaa juuri yhteydessä luontoon (Salonen 2010, 53–54). Tässä on kenties myös osasy siihen, miksi ihminen tuntuu olevan ohjelmoitu reagoimaan positiivisesti orgaanisiin luonnonmateriaaleihin, erityisesti puuhun, esimerkiksi metalliin tai synteettiseen muoviin verrattuna (Kaneko et. al. 2012).

Kuva 7. Restoratiivisia maisemia tilasuunnittelussa (Hatakka 2014).

Käytännössä restoratiivinen ympäristö ulottuu kuitenkin myös tärkeitä luonnonaiheita laajemmalle: suunnitteluperiaatteessa on pohjimmiltaan kyse ennen kaikkea kokonaisvaltaisesta viihtyvyydestä. Siksi pintamateriaalivalintojen ja ulkomaisemien ohella muun muassa tilojen kokonaissommittelu ja toimivuus muodostavat restoratiivisuuden käsitteelle luontevan jatkumon.

5.2.1 Moniaistillisuus ja aistiergonomia

Aistitoimintoihin perehtyminen on yksi restoratiivisen tilasuunnittelun perusedellytyksistä. Tilaelementtien ja sommitelmien muotoilu, sekä toimivan mitoituksen hahmottaminen ja kokonaisvaikutelman luominen ovat haastavia tehtäviä vain yhdestä näkökulmasta harkittuina. (Gehl 2011, 63.)

Sanonnan mukaan ihmisen tulisi nauttia elämästään ”kaikilla aisteilla”. Ajatuksessa piilee viisaus, sillä yksilön perusaistien yhteistoiminta kytkeytyy muun muassa muistin toimintaan. Eri aistimukset, kuten esimerkiksi näkö- ja kuuloaisti, voivat tukea toisiaan helpottaen muistamista ja esimerkiksi hahmotuskykyä. Toisaalta ne voivat myös vaimentaa tai muuntaa toisiaan hankaloittaen muistamista tai suoritettavia tehtäviä. (Jokiniemi 2007, 25.)

Eri aistien yhteistoiminnan potentiaaliset edut ja mahdolliset haitat ovat asioita, joita tulisi tarkastella erityisen huolellisesti ikäihmisten toimintaympäristöjä suunniteltaessa. Oikein toteutettu moniaistillinen tila ohjaa käyttäjää lempeämmin, eikä sen suunnittelu vaadi valtavia erityisratkaisuja pääperiaatteita sovellettaessa. Aistiergonomisesti miellyttävä tilakokemus tarjoaa monipuolisesti visuaalisia merkkejä, kuten kylttejä tai väritunnisteita, jotka kannustavat käyttäjää liikkumaan tilasta toiseen. Huoneisiin ei synny hämääviä heijastuksia tai keskittymistä häiritseviä kaikuja. Toisaalta valo tai ääni voi oikein sijoitettuna johdattaa perinteisen opasteen tapaan.

On erityisesti iäkkään käyttäjän etu rakentaa tilasta helposti lähestyttävä ja ymmärrettävä. Aistihavaintoja yhdistelevä informatiivinen opastus ja selkeä toimintojen kokonaissommittelu rohkaisee vanhusta toimintaan, ja voi näin vaikuttaa merkittävästi yksilön viihtyvyyteen hoivaympäristössä. (Kopce 2006, 177–179.) Kun tila toimii sopivassa suhteessa samanaikaisesti sekä yksilöä tukevana että haastavana ympäristönä, moniaistillisuuden mahdollistama restoratiivisuuden kokemus ilmenee parhaimmillaan viihtyvyytenä ja fyysisenä aktiivisuutena ikäihmisen elämässä.

5.2.2 Toimintaympäristön vaikutus hyvinvointiin ja vireystilaan

Hoiva-asumisen tilaratkaisuja suunniteltaessa huomio tulee kiinnittää ensisijaisesti toimintaympäristöön kokonaisuutena: hyvin rakennettu tila on mielenkiintoinen ja kannustaa siellä toimivia yksilöitä fyysiseen aktiivisuuteen. Miellyttävän ympäristön tunnusmerkkeinä pidetään yleisesti turvallisuutta, hallittavuutta, valinnaisuutta sekä esteettisyyttä. Näiden ominaisuuksien täytyessä ihminen saa tilassa toimiessaan merkityksellisiä onnistumisen kokemuksia sekä yksilönä että yhteisön jäsenenä. Hän kokee olonsa turvallisiksi silmää miellyttävässä tilassa, jossa voi valita – tai olla valitsematta – erilaisten mahdollisuuksien tarjonnasta itselleen sopivimman vaihtoehdon. (Horelli 1981, 192–197; Jacobson & Pirinen 2010, 211–220.)

Edellä kuvatut positiiviset kokemukset ja valinnan mahdollisuus kannustavat virikkeelliseen toimintaan ja tukevat sitä kautta yksilön hyvinvointia kohottaen aktiivisuustasoa merkittävästi. Toisaalta erityisesti laitospaikoissa kohteissa toimintaympäristön päinvastainen vaikutus korostuu: usein kuullaan vanhusten ”passivoituvan” siirryttyään palveluasumisen piiriin. Tämä saattaa johtua paitsi äkillisestä ja usein epämieluisasta asumisjärjestelyjen muutoksesta, myös uuden ympäristön vieraudesta. Varsinkin karussa paikassa epämiellyttävän toimintaympäristön negatiiviset vaikutukset, mielipaha ja voimattomuus, moninkertaistuvat.

Usein jo vähäisellä kerroksellisuudella ja tuttuutta tuovalla muutoksella, kuten luonnollisen puupinnan lisäämisellä klinisenä koettuun huonetilaan, on kuitenkin mahdollista kasvattaa mielihyvää ja viihtyvyyttä hoivaympäristössä (Bringslimark & Nyrud 2010). Siksi tilasuunnittelussa on entistä tärkeämpää kiinnittää huomiota toimintaympäristöjen rakentamiseen: jo pienillä huomioilla ja muutoksilla on mahdollista vaikuttaa yksilön elämänlaatuun ja virkeyteen merkittävästi.

6 SUUNNITTELUPROSESSIN KULKU

Kuten kaikki suunnitteluprosessit, myös tämä opinnäytetyö sisälsi useita vaiheita ennen valmiin suunnitelman hahmottumista. Kokonaisuudessaan työskentelyprosessi muistutti paljon palapelin rakentamista: tila jäsentyi pikkuhiljaa yhtenäiseksi tehtävän määrittelyn, tutkimustyön, ideoinnin ja luonnosten sekä loppukäyttäjien kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Mukaan mahtui useita ajatuksia ja ehdotuksia, käyttökelpoisuutta tutkittiin. Toisinaan jo paikalleen loksahaneita osa-alueita lähdettiin sijoittamaan uudelleen täsmentyneen tiedon ja uusien ajatusten valossa.

Kaunisnurmen palvelukeskuksen asukkailla ja henkilökunnalla oli suunnittelijan oman havainnoinnin ohella merkittävä rooli kokonaissuunnitelman hahmottumisessa. Koska suunnittelija ja todellinen loppukäyttäjä tarkastelevat samaa kohdetta eri tavoilla, näkökulmien kartoittaminen oli prosessissa tarpeen. Laaja-alainen, osin poikkitieteellinen perehtyminen aiheen eri osa-alueisiin oli kokonaisuuden kannalta välttämätöntä.

6.1 Havainnointi- ja tutkimuspäivät

Eri käyttäjäryhmien tarpeisiin tutustuminen on varsin merkittävä osa jokaista onnistunutta suunnitteluprosessia. Jotta opinnäytetyön sisältöön saatiin referenssikohdehaastattelujen rinnalle syvyyttä käyttäjänäkökulmasta, projektin aikana järjestettiin havainnointi- ja tutkimuspäivien yhteydessä pienimuotoisia haastattelutilaisuuksia. Kolmen pienryhmähaastattelun otannan perusteella kartoitettiin erikseen kahden Kaunisnurmen palvelukeskuksen pääkäyttäjäryhmän, asukkaiden sekä työntekijöiden, toiveita ja mielikuvia viihtyisistä yhteistilaratkaisuista.

Käyttäjälähtöinen tutkimustyö toteutettiin yhdessä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun geronomiopiskelija Tiina Salminen-Takkisen kanssa laaja-alaisemman näkökulman saavuttamiseksi. Tiedonkeruumenetelmänä oli käytännössä hyvin vapaamuotoinen teemahaastattelu, jossa havainnoitiin neljän kuvaparin (liite 3) ja ohjaavien apukysymysten avulla spontaaneja reaktioita mallitilaratkaisujen nostamista ajatuksista. Pää tavoitteena oli tutkia, mitkä teemaparien valokuvista miellyttävät käyttäjäryhmiä eniten – ja miksi.

”Loppukäyttäjäpaneelissa” käsiteltävinä teemoina olivat opinnäytetyön sisällön kannalta olennaiset tilaratkaisujen osa-alueet: käytävätilat, oleskelu ja kohtaamistilat, ruokailutilat, sekä tunnistet ja opasteet. Haastateltavia kerättiin tutkimusta varten yhteensä 12. Heistä neljäsosa oli palvelukeskuksen henkilökunnan edustajia, ja loput 9 henkilöä talon asukkaita kolmesta eri hoitoyksiköstä.

Vaikka hoitajat ja asukkaat tarkastelevat asioita eri näkökulmista, molempien käyttäjäryhmien suosituimmat valinnat korostivat valon, avaruuden ja luonnonläheisyyden merkitystä tilassa (kuva 8). Lähes kaikki osanottajat kokivat metsäisellä valokuvatapetilla elävöitetyn käytävän miellyttävämpänä kulkea. Suurin osa piti oleskelu- ja ruokailutilojen kohdalla kuvista, joissa ikkunoista näkyvä maisema ja luonnonvalo ovat voimakkaasti läsnä. Vaikka opastekuvaparin vaihtoehdot eivät miellyttäneet kumpaakaan käyttäjäryhmää sellaisenaan, vaalea, valoisa ympäristö ja värien avulla ohjaaminen saivat eniten kannatusta vastaajien keskuudessa.

Kuva 8. ”Loppukäyttäjäpaneelin” suosituimmat kuvat (Hatakka 2014)

Käyttäjät tuntuivat siis kaipaavan tiedostamattaan restoratiivisia elementtejä toimintaympäristöönsä. Selkeys mainittiin kaikissa ryhmissä tärkeänä tekijänä paitsi opastuksessa, myös materiaalivalinnoissa: kohteeseen toivottiin kautta linjan virikkeellisiä toimintoja mahdollistavia, raikkaita tiloja, joihin opastus viittaisi selkein värikoodein. Tummat, yksiväriset pinnat ja ikkunaton ympäristö koettiin puolestaan voimakkaimmin epämiellyttävinä.

Haastatteluissa nousi lisäksi odotetusti esiin vastaajien kokemusten subjektiivisuus, joka kuitenkin yhtyi jopa hieman yllättäen edellä kuvattuun yleiseen mielipiteeseen. Esimerkiksi kokonaisotannon miesedustajat valitsivat molemmat toistensa vastauk-

sista tietämättöminä oleskelutiloista useimmin hämärämpänä ja sekavampana koetun tilan – joka kuitenkin oli heidän näkökulmastaan avarampi, valoisampi ja viihtyisämpi.

6.2 Rinnakkaiset konseptiteemat tilan jäsentäjinä

Koska muutoskohde on rakennuksena varsin moniulotteinen haarautuen toiminnoiltaan useaan eri ilmansuuntaan, tilakokonaisuuksien jäsentäminen helpommin hahmotettaviksi kokonaisuuksiksi muotoutui jo alkuvaiheessa yhdeksi suunnittelun kantavaksi tavoitteeksi. Selkeyttä tuomaan luotiin kolme rinnakkaista konseptiteemaa: kodikas Tupa, vehreä ja elvyttävä Raitti sekä levollinen Aava (liite 4).

Suunnitelmassa konsepteja yhdistävänä lähtökohtana oli seesteisyyden ajatus, jonka avulla tiloja käsiteltäisiin rauhoittavina mutta silti mielenkiintoisina kokonaisuuksina. Ideoita ja sisältöä haettiin suunnitelmiin suomalaisuudesta niin luonnon kuin ikäihmisten nuoruuden ajoilta. Jokaiseen teemaan pyrittiin tuomaan tuttuja ja tunnistettavia elementtejä, joiden avulla olisi mahdollista herättää keskustelua tai muistoja elämän varrelta. Tässä vaiheessa keskityttiin ensisijaisesti tilojen tunnelmien ideointiin, eikä esimerkiksi varsinaisiin kaluste- ja materiaalivalintoihin otettu vielä kantaa. Konseptit toimivat kuitenkin pohjana kohteen alustaville värimaailmoille sekä tunnisteajattelulle: Aava valittiin henkilökunnantilojen, Raitti virikkeellisten yhteistilojen, ja Tupa osastokohtaisten kotialueiden suunnittelun lähtökohdaksi.

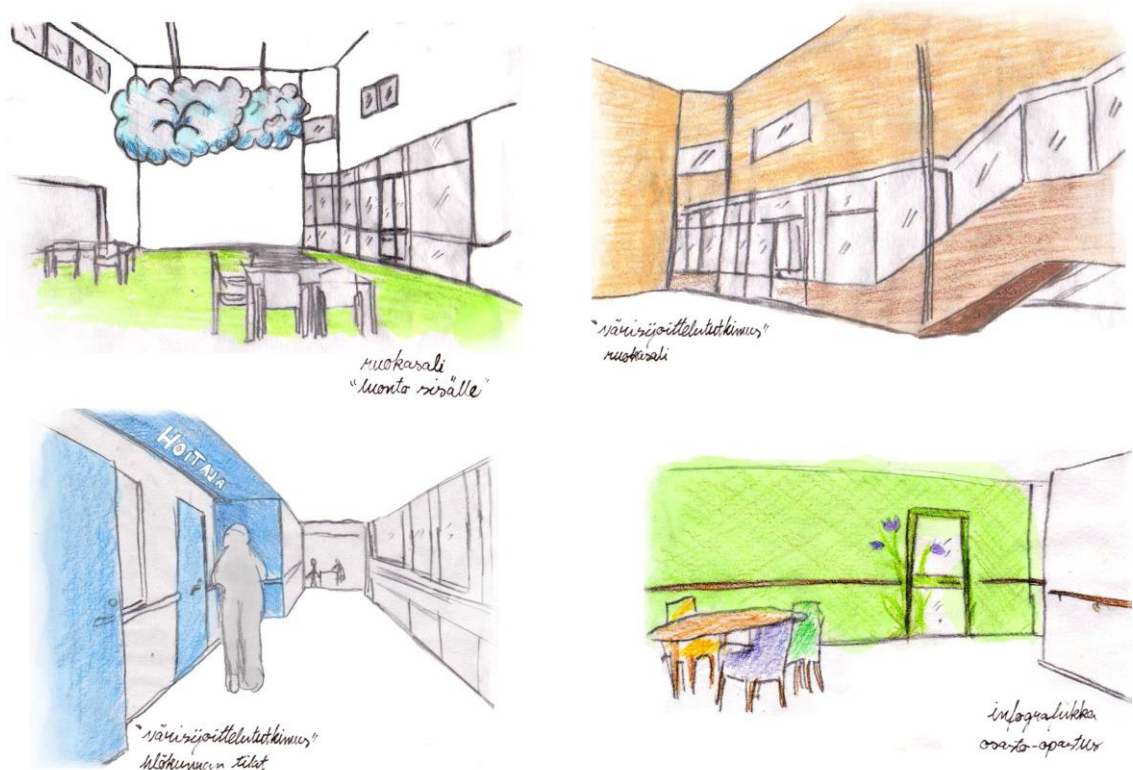
Teemat esiteltiin ensi kerran asiakkaalle muun alkuvaiheen luonnosmateriaalin ohella 12.9.2014, jolloin paikalla oli hoivatyön esimies Marja Tapiola, sekä kaksi osastohoitajaa. Materiaali välitettiin lisäksi Kaunisnurmen palvelukeskuksen asumispalvelujohtajalle, Heidi Uitolle, sähköisessä muodossa.

6.3 Ideointi- ja luonnosvaiheet

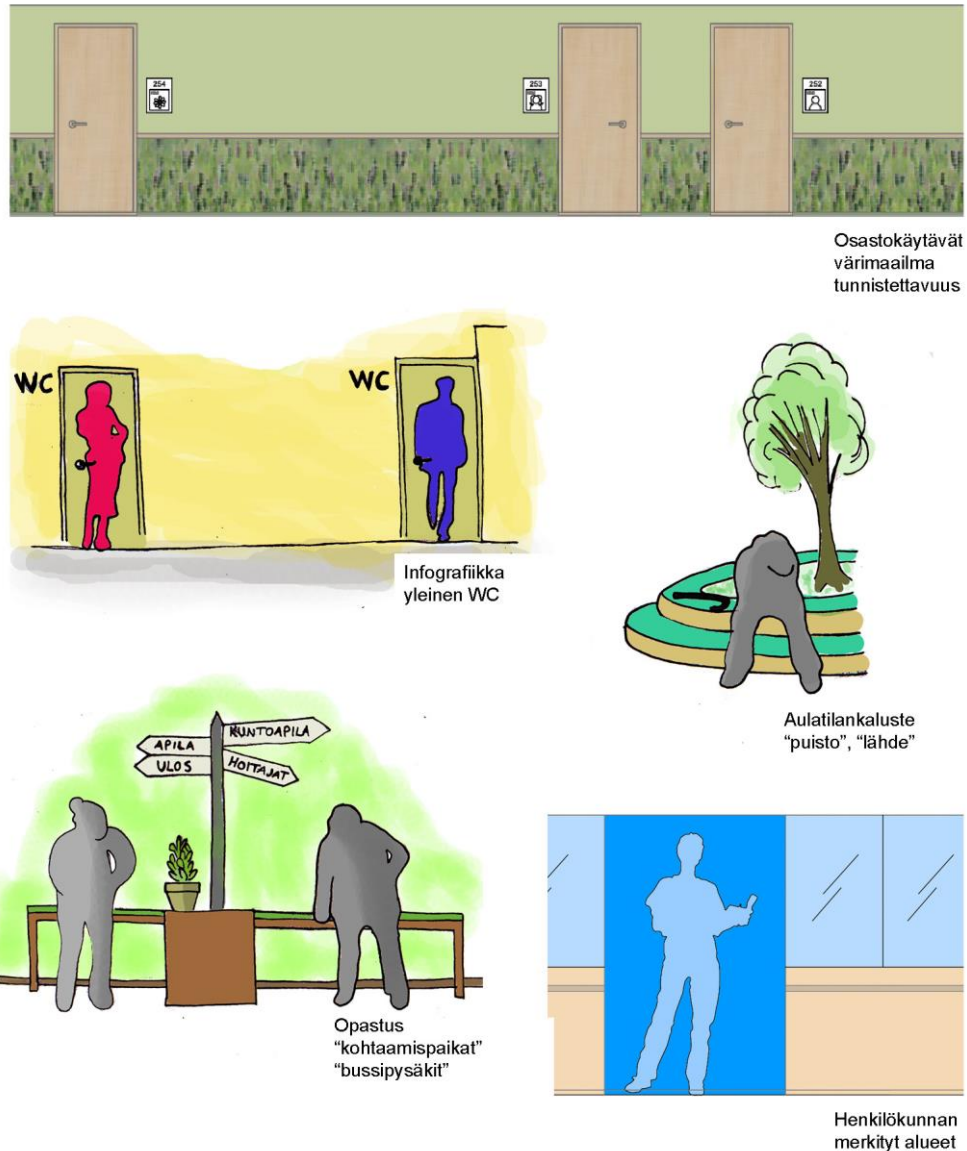
Ideointi- ja luonnosvaiheen käynnistyessä täytyi työskennellä aktiivisesti muutoskohteen ymmärtämiseksi. Koska henkilökohtaista lähipiirin yhteyttä hoiva-asumiseen ei ollut olemassa, omakohtaisia lähtötietoja aiheesta oli varsin vähän. Kaunisnurmen palvelukeskuksen arkeen tutustuminen ja konkreettiset käynnit useissa palveluasumis- ja hoivaympäristöissä avasivat kuitenkin nopeasti näkökulmia seniorien asumiskulttuuriin. Lisäksi aiheesta kertova kirjallisuus ja Internet-lähteet tarjosivat runsaasti sekä yleistietoa että inspiroivia kuvamaailmoja suunnittelutyön tueksi.

Asiakkaan esittämät toiveet palvelukeskuksen tilojen suhteen olivat erittäin realistiset – toiminnallisuuden, viihtyisyyden, sekä turvallisuuden huomioiminen ei asettanut liian tiukkoja rajoja suunnittelutyölle. Vaikka leikkisä ote sai sisältyä lopulliseen kokonaiskonseptiin ja iloa sekä elämyksiä tarjoavia yksityiskohtia kaivattiin, tiloille täytyi kuitenkin ensisijaisesti luoda selkeä, yhtenäinen tausta. Konkreettisten ”sisustushaaveiden” lisäksi asiakkaan puolelta toivottiin ennen kaikkea järkevää ja mielekästä kokonaisuutta, jonka pohjalta olisi realistista hakea ja saada rahoitusta muutostyölle kaupungin budjettia jaettaessa.

Tutkimusvaiheessa kerätyn kuvamateriaalin ja loppukäyttäjien tarpeiden analysoinnin jälkeen käsivarainen luonnostelu tuntui luontevalta jatkotyövaiheelta ideointiprosessissa (kuva 9). Nopeiden luonnostutkielmien avulla eri tilojen mahdollisuuksia hahmoteltiin muun muassa väripintojen sijoittelun kautta. Tässä ensimmäisessä luonnosvaiheessa oli tärkeää ideoida ja pohtia erityisesti eri toimintojen jakautumista ja hahmottumista. Perinteinen värikenttäopastuksen hyödyntämismahdollisuus nousi esiin lähes jokaisessa alkuvaiheen luonnoksessa, koska tilan muovaaminen ilman rajoittavia väliseinäratkaisuja vaikutti toimivimmalta ratkaisumallilta palvelukeskuksen tiloja ajatellen.

Kuva 9. Kollaasi alkuvaiheen luonnoksista (Hatakka 2014)

Kuva 10. Kollaasi luonnosvaiheen jatkoideoinnista (Hatakka 2014)

Kun käytettävissä olevien tilojen muodot ja mahdollisuudet hahmottuivat paremmin, luonnostelu alkoi luoda suuntaa suunnitelmalle. Ensin oli päästävä irti rajoittavasta perinteisestä palvelukeskusmiljööstä: valkoisen maalin ja haaleiden sävyjen sijaan lähdettiin pohtimaan voimakkaampia värejä, sekä virikkeellisiä toimintoja, joita tilamuutos voisi mahdollistaa palvelukeskuksen arjessa.

Erilaiset julkiset ja puolijulkiset tilat osoittautuivat monipuolisiksi inspiraation lähteiksi palvelukeskusympäristön suunnittelussa. Tiloihin luonnosteltiin kahvilatunnelman, puistonpenkkien ja erilaisten kohtaamispaikkojen inspiroimana vaihtelevia opastemalleja ja oleskelumahdollisuuksia, joiden ympärille voitaisiin sijoittaa toimivasti asukkaiden kotiosastot sekä henkilökunnan alueet. Näiden luonnosten joukosta nousi

vähitellen esiin valikoituja aiheita (kuva 10), joiden pohjalta alettiin hahmotella varsinaisia piirustuksia ja suunnitelmia muutoskohteen osa-alueista.

Saman visioinnin pohjalta tutkittiin myös luonnostellen alustavia pohjapiirustuksen kalustusmahdollisuuksia sekä tilajakoa (liite 5, kuva 11), jota pyrittiin selkeyttämään pitkäjänteisesti työn edetessä. Suurien linjojen ja määrätietoisen ideoinnin kautta työ kehittyi vähitellen kohti yksityiskohtaisempia tilakokonaisuuksia ja koko muutosalueen selkeämpää hahmottumista.

Kuva 11. Luonnos 1. kerroksen tilajaosta toiminnoittain (Hatakka 2014)

7 PROJEKTIN LOPPUTULOS

Kaunisnurmen palvelukeskuksen tilasuunnitelmassa ikäihmiset ovat toiminnan keskiössä: heille tarjotaan vaihtelevia ja viihtyisiä yhteistiloja, joissa on tarpeen ja aktiivisuustason mukaan mahdollisuus sekä rauhoittumiseen, muiden tapaamiseen että tapahtumiin osallistumiseen. Senioriasukkaiden omien kotiosastojen, Apilan, Timotein, Hiirenvirnan sekä Kissankellon, ympärille rakentuu työssä moniulotteinen tilakokonaisuus (liite 6), jossa henkilökunnan alueet ja yhteiseen seurusteluun varatut tilat erottuvat selkeästi omina toiminnallisina kokonaisuuksinaan.

Suunnitelmassa havainnolliset opasteet sekä kollaasiteemojen värikoodien ympärille rakennetut huoneet viestivät sävyillään tilojen käyttötarkoituksista helpottaen liikku- mista hoivakodissa. Lisäksi valoin, kasvein, tapetti- ja maalipintayksityiskohtien sekä kalustein toteutetut detaljit tuovat ilmettä ja kodikkuutta ennen kuin laitospäin.

7.1 Tilasuunnitelmat

Toimintaan kannustavat tilat

Itsenäinen ja omatoiminen vanhuus on yleisesti hyväksytty vanhushoidon tavoite nyky-yhteiskunnassa. Se heijastuu kuntouttavaan ja aktivoivaan toimintakulttuuriin myös palvelukeskuksissa, koska osallistava arki on nykytiedon valossa yksi merkittävimmistä vireään vanhuuteen vaikuttavista elementeistä. (Mäkinen et. al. 2009, 55–56) Tästä syystä muutostyön tilasuunnitelmassa keskityttiin ensisijaisesti asukkaiden arkea parantavien ratkaisumallien kehittämiseen. Suunnittelutyön tukena toimi restoratiivinen ajatusmaailma, jota pyrittiin käsittelemään palvelukeskuk- sessa myös toiminnallisesta näkökulmasta: positiivinen, arkirutiineja tukevan ympä- ristö on helppotajuinen ja samalla virikkeellinen tilakokonaisuus.

Suunnitelman mielenkiintoa herättävä, toimintaan kannustavien tilojen ”keskus” muodostui rakennuksen entisen pääruokasalin ympärille. Ruokasali nimettiin uudelleen tapahtumasaliksi, vaikka tilassa säilyy edelleen 40-paikkainen ateriointi- mahdollisuus palvelukeskuksen asukkaille. Salin toiseen päähän lohkaistiin tilaa esiintymistasanteelle, joka nostettiin yhden askelman verran muuta lattiatasoa korkeammalle (liite 7). Tilan näyttävä yksityiskohta on tason yläpuolelta alaslaskettu katto, joka erottaa näyttämön visuaalisesti muusta tilasta.

Lisäksi tasanteelle suunniteltiin kaiteellinen luiska, jotta asukkailla on vaivaton pääsy ylemmälle askelmalle. Tämä mahdollistaa ”esiintymislavan” joustavan käytön myös esimerkiksi taidenäyttelytarkoituksessa.

Tapahtumasalin ohella merkittävimpiä toimintaan kannustavia tiloja ovat ruokasalin yhteydessä sijainneiden kokoushuoneiden sekä entisen kahvion alueet. Näille paikoille sijoitettiin uudessa suunnitelmassa tunnelmallinen elokuva- ja kokoustila, sekä kirjasto ja kirjakahvila.

Elokuva- ja kokoustila yhdistää nimensä mukaisesti henkilökunnan kaipaaman edustavan kokoushuoneen ja asiakkaiden toivoman elokuvateatterin. Samettiverhoin sisustettu intiimi tila on yksinkertaisin muutoksin järjestettävissä uudelleen käyttötarkoituksen mukaan (liite 9). Asukkaiden ideoimassa elokuvatilassa huoneen pidempi seinusta toimii siirreltävän näytön taustana, jolloin katseluetäisyys ”valkokankaalle” säilyy ikäihmiselle miellyttävän lyhyenä toisenlaisiin kalustusjärjestelyihin verrattuna (liite 8). Henkilökunnalle ja mahdollisuuksien mukaan myös ulkopuolisille ryhmille tarkoitettussa kokouskäytössä liikuteltava näyttö siirtyy lyhemmälle seinälle, ja pitkän seinustan samettiverhojen takaa paljastuu monikäyttöinen magneetti- ja liitutaulu-maalilla käsitelty muistiseinäkokonaisuus. Huoneen pariovijärjestely sekä läpikulun pois sulkeva, kiinteä seinäratkaisu tuo tilaan kaivattua rauhaa ja yksityisyyttä molemmissa käyttötarkoituksissa.

Monikäyttöisen elokuva- ja kokoustilan läheisyyteen, entisen kahvilan paikalle sijoittuva kirjasto ja kirjakahvila muodostavat ”toimintakeskuksen” kolmannen osan. Tilat palvelevat joustavasti elokuvatilan kokouskäyttöä: keittiön kahviautomaatti on lähellä kokouskahvien noutamista varten. Toisaalta kompakti kirjasto ja omatoimikahvila muodostavat yhtenäisen, viihtyisän tilan, jossa palvelukeskuksen asukkaat voivat viettää erityisempiä hetkiä esimerkiksi omaisten tullessa vierailulle (liite 10). Tätä varten kahvilapuolelle on varattu myös mikro, sekä erilaisia istumapaikkoja yhteisen ajan viettämiseen. Kirjastossa sijaitsevat myös rakennuksen ensimmäisen kerroksen yhteiskäyttöiset tietokoneet, joille tulee varmasti pian olemaan tarvetta ATK-taitoisten ikäpolvien vanhetessa.

Yhteiset oleskelutilat

Palvelukeskuksen yhteisten oleskelutilojen tarkoituksena on tarjota mukavia kohtaamispaikkoja osastokohtaisten kotialueiden ulkopuolella. Pääkäytävien varsille ja sisäänkäyntiaulojen läheisyyteen sommitellut yhteiset alueet rakentuvat pää-

sääntöisesti sosiaalisen kanssakäymisen ympärille, ja puolikorkeat tilaan suunnitellut mittatilauskalusteet rajaavat kevyesti aulojen kulkuväylät ja oleskelutilat omiksi osioikseen. Esimerkiksi ensimmäisen kerroksen pääaulaan voi istua seuraamaan keskeisesti sijoitetun akvaarion elämää ja seurustella samalla toisten tilassa olijoiden kanssa (liite 11).

Yhteisissä oleskelutiloissa palvelukeskuksen käytävillä sijaitsee lisäksi siellä täällä viherkasvien reunustamia kahden hengen istuinryhmiä, ”linja-autopysäkkejä” (liite 12). Kiintokalusteenomainen pöytä, mukavat nojatuolit sekä pysäkkiä rajaavat levyrakenteiset seinä- ja kattoelementit muodostavat pistäytymispaikkoja pitkille, muutoin melko hankalasti tai laitosmaisesti kalustettaville osuuksille. Istuinryhmät ottavat leveillä käytävillä tyhjän tilan hyötykäyttöön ja toimivat hyvin hieman yksityisempinä seurustelupisteinä esimerkiksi omaisten vieraillessa.

Kotialueet

Osastokohtaiset kotialueet ovat asukkaiden näkökulmasta yksi tärkeimmistä palvelukeskuksen tiloista. Niiden välittömässä läheisyydessä sijaitsevat asuinhuoneet, ja tiloissa vietetään myös usein eniten aikaa vuorokaudesta.

Lähtötilanteessa jokaisella osastolla oli oma keittiö, ruokailuun varattu alue sekä oleskelutila television katselua varten. Uuden suunnitelman kannalta tärkeimpiä kotialueiden suunnittelulähtökohtia olivat ruokailumahdollisuuden säilyttäminen, sekä valon ja viihtyisyyden lisääminen tiloihin. Muutoksessa ruokailu- sekä oleskelu pyrittiin jakamaan väreillä ja kokonaissommittelulla mahdollisuuksien mukaan omiksi kokonaisuuksikseen, mikä selkeyttää usein toistensa välittömässä läheisyydessä sijaitsevien toimintojen hahmottumista (liite 13).

Sisustukseen tuovat mielenkiintoa leikkisät yksityiskohdat, kuten riippuvalaisinryhmät sekä maalikuvioista ja aidoista seinäkelloista rakennetut kaappikellot. Oman tunnelmansa luovat myös ikkunoista näkyvät pihamaisemat. Niitä hyödynnettiin pääsääntöisesti osana ruokailu- sekä oleskelutiloja, joissa toiminnan huomio kiinnittyy yhdessäoloon ja ympäristön havainnointiin television sijasta. Hämärämmillä ja ikkunattomilla osuuksilla luonto jatkuu puolestaan sisätiloissa vaihtelevien valokuvatapettien muodossa, joita käytetään myös osana kotialueiden ja osastojen tunnistusta.

Henkilökunta ja hoitotilat

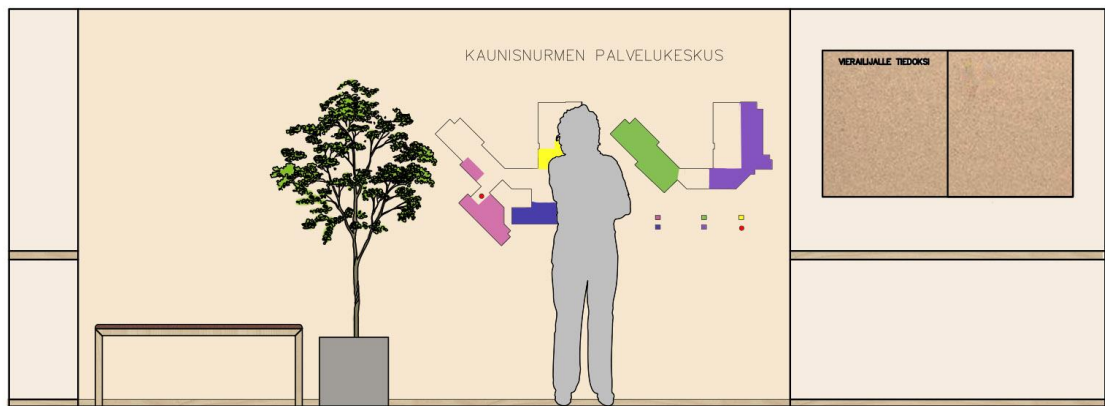
Henkilökunnan tilojen ja hoitoalueiden käsittely rajautui opinnäytetyössä ensisijaisesti opastukseen ja tilojen selkeään erottamiseen muista tiloista. Alueita suunniteltaessa päädyttiin luomaan visuaalisten tunnisteiden ohella muutamia uusia henkikunnan tiloja lähemmäs osastoja rakennuksen toisessa kerroksessa: toimenpiteellä oli käytännössä suuri merkitys hoitajien arkea ja lääkkeenjakoa helpottavana ratkaisuna. Esimerkiksi Hiirenvirnan osastolta hoitajien kirjaamo ja hiljaisen työn tila siirtyi parvekkeen ja keittiön yhteydestä lähemmäs olemassa olevia liikuntavälinevarastotiloja. Ratkaisu mahdollisti sekä hiljaista työtä vaativan henkilöstötilan rauhoittumisen, että parvekkeen ja keittiötilan joustavamman käytön senioriasukkaita palvelevana ja osallistavana alueena.

Uusien sekä vanhojen henkilöstötilojen erottumisessa hyödynnettiin käytännössä yksinkertaista kuvakieltä ja väri-ilmaisua. Sininen tunnistesävy yhdistettynä hoitajan hahmoon kuvastaa henkilökunnan alueita (liite 14) ja kertoo samalla hoitotilojen, kuten saunan, pesutilojen tai jalkojenhoitotilan, sijainnista palvelukeskuksessa.

7.2 Opasteet ja tiedostusjärjestelmä

Opasteet ja ilmoitustaulut ovat tärkeä osa palvelukeskusten arkea: niiden avulla viestitään toimintojen sijainnista, talon säännöistä sekä ajankohtaisista asioista. Erilaiset informointikanavat muodostavat yleensä monisyisen tiedotusjärjestelmän, joka palvelee vaihtelevasti tilan eri käyttäjäryhmiä tarpeista riippuen. Vaikka tiedonlähteitä on varsinkin julkisissa kohteissa useita, reitin hahmottamisen tulee aina olla toimivaa. Opastus on parhaimmillaan yksinkertaista ja käyttäjien aikaa ja kulttuuria kuvastavaa viestintää. (Decroux & Fidalgo 2010, 51.)

Lähtötilanteessa muutoskohteen olemassa olevaan tiedotus- ja opastusjärjestelmään toivottiin selkeyttä ja yhtenäisempää ilmettä. Melko laajalle levinnyttä ja osin pirstaleista opastusta lähdettiin purkamaan käytäväympäristössä varsinaisen tilasuunnittelun ohella konseptitasoisen ideoinnin avulla. Pääopastus, suurikokoiset värikoodatut kartat, sijoitettiin tilasuunnitelmassa kahden pääsisäänkäynnin välittömään yhteyteen, sekä toisen kerroksen käyntiportaikon ja hissien läheisyyteen. Näin vierailijan kannalta merkittävin informaatio on tavoitettavissa näkyvästi heti sisään tultaessa (kuva 12).

Kuva 12. Uutta opastemaailmaa Apila-siiven sisäänkäynnillä (Hatakka 2014)

Suunniteltu opastus rakentuu pitkälti tunnistettavien kuvien ja värien ympärille. Samanarvoisille tiloille jaettuihin värikoodeihin yhdistettyinä graafiset kartat, henkilökunnalle tärkeät nimikkokasviaiheet sekä ja hoitajien alueita ja wc-tiloja merkitsevät yksinkertaiset hahmot kertovat havainnollisesti toimintojen sijoittumisesta tiloissa. Erityisesti asuinkäytävälle näkyväksi tuotu oman kotialueen nimikkokasvi on hyödyllinen opaste, joka toimii muutoin paljaissa käytävätiloissa myös tunnelmaa luovana visuaalisena elementtinä (liite 15).

7.3 Värit

Kaunisnurmen palvelukeskuksen kaikki loppukäyttäjät toivat tutkimusosuuden haastatteluissa selkeästi esiin toiveensa värien sisällyttämisestä tilasuunnitelmaan, vaikka ajatukset mieluisimmista sävyistä ja värien voimakkuuksista vaihtelivat vastaajien kesken melkoisesti. Eräs haastatteluihin osallistunut rouva kuvaili varsin osuvasti värien yleisluontoista merkitystä ihmiselle, vaikka kokemus sävyistä on muiden aistimusten tapaan hyvin subjektiivinen:

"Väreillä ei ole minulle merkitystä, mutta niiden kanssa ei tule mennä liiallisuuksiin. Mielenkiinnon kannalta ne ovat kuitenkin hyviä – yksivärinen tai valkoinen rappukäytävä ei kiinnosta ketään."

Kommentti on rehellinen ja todenmukainen, sillä ympäristössä havaittavat värit vaikuttavat jokaiseen yksilöön: ne luovat vaikutelmia ja ohjaavat katsetta. Erityisesti julkisissa tiloissa värit ja sävyt toimivat usein sekä funktionaalisena elementteinä että konkreettisina opasteina. Samalla ne muovaavat käyttäjän tilakokemusta luoden illuusioita esimerkiksi avoimuudesta, valoisuudesta tai kodikkuudesta. (Arnkil 2008, 236–239.)

Tuetussa palveluasuinympäristössä värien merkitys korostuu heikentyneen näkökyvyn avustajana. Erilaisten kontrastien ja riittävän tehokkaan valaistuksen avulla on mahdollista luoda tiloja, jotka hahmottuvat helpommin myös heikkonäköisille tai näkövammaisille asiakkaille. Perusväriltään vaaleat seinä- ja kattopinnat sekä niitä selkeästi tummemmat lattiapinnat muodostavat hoivaympäristön toiminnalle hyvät raamit. Sisustuksen pienempien yksityiskohtien, kuten kalusteiden tai ovipintojen, on puolestaan hyvä sijoittua valööriasteeltaan näiden ääripäiden välille. (Näkövammaisten keskusliitto ry 2014.)

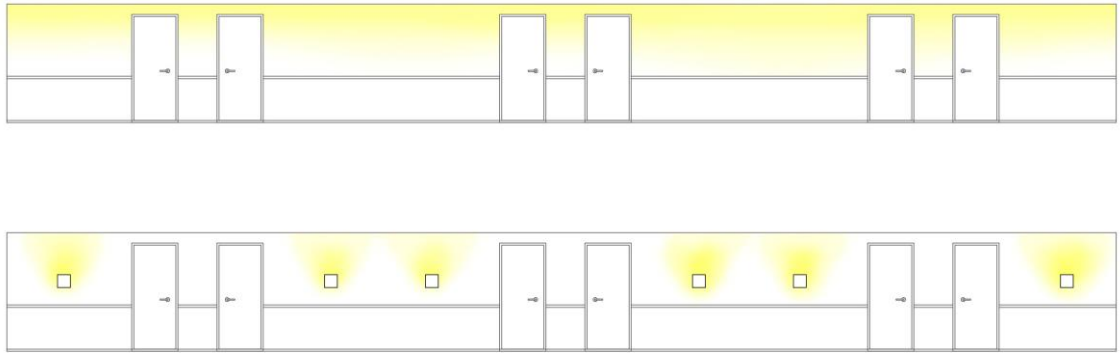
Kohteen luonnonläheisiä värimaailmoja (liite 20) lähdettiin hahmottelemaan suunnitelmassa edellä kuvatun tiedon ympärille. Sairaalamaisen vaikutelman häivyttämiseksi seinä- ja kattopintoihin valittiin lämpimät, hennon ruskeat värit. Vaaleiden seinien pariin sovitetttiin lattiapintoihin neutraaleja, keskitummiä ruskean ja harmaan sävyjä. Lisäksi tiloihin tuotiin vaihtelevuutta tekstiilein, verhoihin sekä tehosteseinäpinnoin, joissa toistuvat alueittain erilaiset vihreän, sinisen sekä ruskean sävyt esimerkiksi valokuvatapetein elävöitettynä. Tapahtumasalissa tunnelma syntyy rakennuksen muusta värimaailmasta poiketen voimakkaan viininpunaisilla tekstiileillä.

7.4 Alakatto ja valaistus

Ihmisen näköaisti heikkenee voimakkaasti yksilön vanhetessa. Tämä vaikuttaa väistämättä valontarpeeseen tilassa, mikä heijastuu hoivakotiympäristössä edelleen turvallisuuteen ja miellyttävään käyttäjäkokemukseen. Koska energiatasoa kohottava päivänvalo vähenee voimakkaasti siirryttäessä ikkunasta pois päin, sisätilojen keinovalaistuksella on entistä suurempi merkitys näkyvyyden ja viihtyisyyden kannalta. (RT 75–10569.)

Koska valo vaikuttaa merkittävästi myös ihmisen vuorokausirytmiiin, joustavan valaistussuunnittelun avulla on mahdollista ylläpitää sekä tukea palvelukeskuksen asukkaiden luontaista päivärytmiä (Kotilainen 2009, 37). Kaunisnurmen tapauksessa tällainen sekä väriltään että voimakkuudeltaan päivänvaloa imitoiva automaattinen valaistus lisäisi viihtyvyyttä ja arjen sujuvuutta kaikkien käyttäjäryhmien näkökulmasta. Siksi päämääränä oli hahmotella kattomaailmaa, jonka yleisvalaistus voitaisiin toteuttaa lopulta myös ohjelmoitavin, ympäristön valonmäärään ja vuorokauden kiertoon, sekä mahdollisesti liikkeeseen reagoivin valaisimin.

Kohteen valaistusideoiden suunnittelussa haluttiin lopulta kiinnittää ensisijaisesti huomiota kahteen asiaan: tehokkaaseen ja huomaamattomaan, asukkaiden vuorokausirytmää tukevan yleisvalaistuksen ideointiin, sekä tunnelmaa luoviin yleisvalaistusta täydentäviin ratkaisuihin (kuva 13). Konseptitasoisiin suunnitelmiin liittyy kiinteästi myös kohteen alakatto, jonka alaslaskettujen osioiden avulla haluttiin tukea erilaisten tilavaikutelmien syntymistä.

Kuva 13. Luonnoksia käytäväalueiden tunnelmavalauksesta (Hatakka 2014)

Palvelukeskuksen alaslaskeluille käytäväosuuksille ehdotettu yleisvalaistus upotettiin suunnitelmassa kokonaisuudessaan alakattoon. Jotta valaistuksesta saatiin moniulotteisempi, nauhamaista yleisvalaistusta täydennettiin alaslaskun reunan taakse upotetuin tunnelmavalaisimin. Niiden seinäpintaan osuva valo ohjaa katsetta seinien tapettitunnisteisiin ja huoneiden sisäänkäynteihin (liite 15). Ratkaisu luo samalla ilta-aikaan miellyttävän ”yövalon” muutoin hämärille käytäville.

Vaikka kohteeseen valitut valaisimet ovat perusluonteeltaan yksikertaisia ja huomaamattomia, tiloihin kaivattiin paikoittain myös lisävaloa ja katseenkiinnittäjiä (liite 19). Esimerkiksi ruokailutiloihin ja kohtaamistilojen ylle suunnitellut riippuvalaisinsommitelmat korostavat avarampien huonekorkeuksien kanssa alueiden ainutlaatuisuutta ja käytävistä poikkeavaa tunnelmaa. Tapahtumasalin katon näyttävä, akustoivista valaisimista sekä roikkuvista akustoelementeistä koottu kokonaisuus erottaa tilan selkeästi muista ja voimistaa salin juhlavampaa vaikutelmaa yhdessä esiintymistasanteen voimakkaan alaslaskun kanssa. Muodostuvan lipan taakse jäävät tasanteella tarvittavat kohdevalaisinratkaisut rakenteineen.

7.5 Materiaalit ja kalusteet

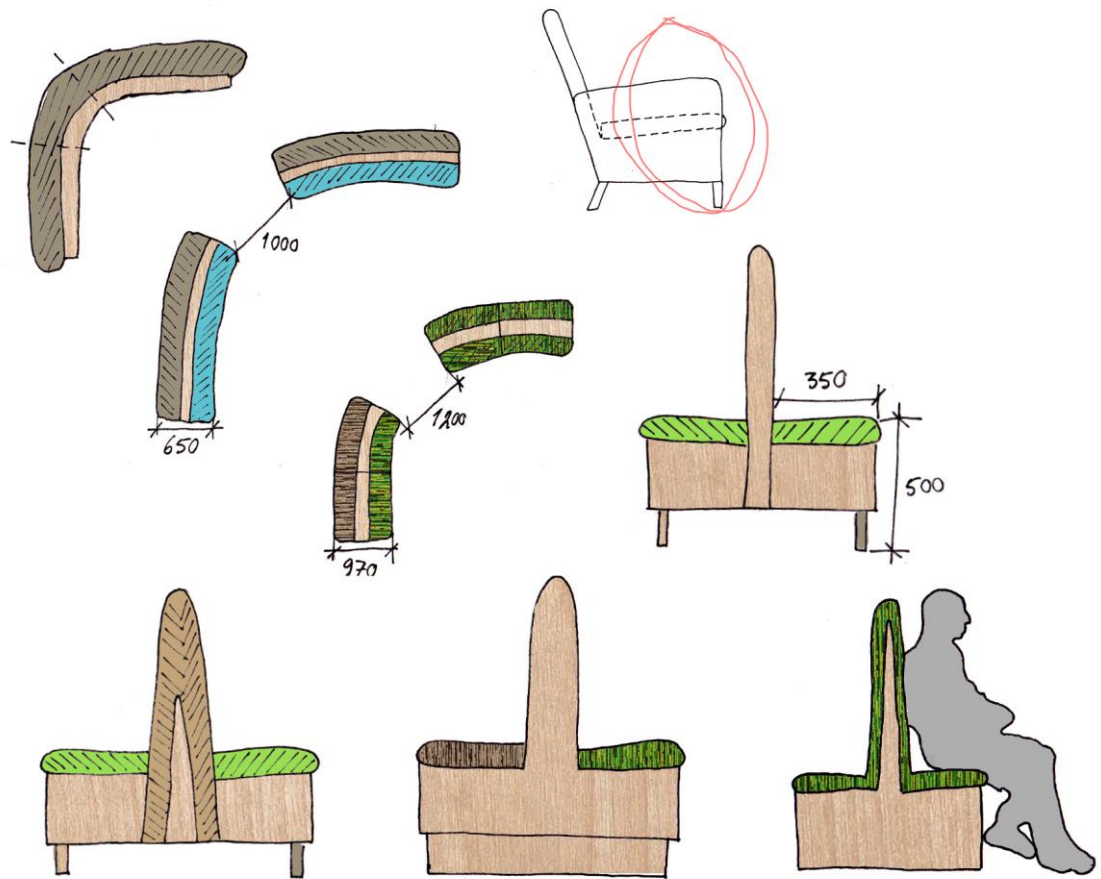
Kalusteet ja pintamateriaalit ovat värityksensä, muotokielensä ja mitoituksensa puolesta avainasemassa viihtyisän tilan rakentumisessa. Helposti lähestyttävän ja miellyttävän vaikutelman luomiseksi kohteeseen valittiin mahdollisimman kodinomaisia kalusteita ja neutraaleja materiaaleja, (liite 17, liite 20). Saman sävyisten lattia-materiaalien kuvioeroilla saatiin tuotua mielenkiintoisesti esiin tilojen luonteita: oleskelutilat erottuvat neutraalista käytävästä kodinomaisella puukuosilla, jonka yhteydestä on mattomaisia, tekstiilinomaisia alueita viihtyisän vaikutelman aikaansaamiseksi. Lämpöä tuovana yksitaisenä elementtinä korostuu ikäihmisten tarpeisiin mitoitettujen kalusteiden materiaali koivu, joka toistuu kaikissa palvelukeskuksen tiloissa samanlaisena vaihtelevien värimaailmojen keskellä.

Suunnitelmassa tehtyihin kalustevalintoihin vaikutti ulkonäön ja ergonomian sekä julkitilan paloturvallisuus- ja kestävyysluokitusten täyttymisen ohella mahdollisuus restoratiiviseen ratkaisuun. Lähtökohtaisena tavoitteena oli etsiä mahdollisimman kierrätettäviä, ekologisista ja kustannustehokkaita kalusteita ja materiaaleja, joista ei haihdu tai välity kemikaaleja ympäristöön. Suurin osa suunnitelmaan valituista tekstiileistä, tapeteista ja lattiamateriaaleista täyttääkin tarpeellisen standardien ohella myös vastuullisen tuotteen kriteerin. Esimerkiksi lattiapintoihin valitut Forbon Eternal – sarjan julkitilamuovit läpäisevät uusimpien haihtuvien orgaanisten päästöjen, eli VOC-päästöluokkien määräysvaatimukset. Lisäksi matot tuotetaan uusiutuvalla energialla luonnonvaroja säästäten.

Kaunisnurmen palvelukeskukseen tehdyn kalustesuunnitelman yleisenä tavoitteena oli jäsentää tiloja sekä vähentää irtotuolien tarvetta ja niiden ajalehtimistä käytävillä. Rakennukseen pyrittiin luomaan selkeitä kalustekokonaisuuksia (liite 18), joissa tarvittavat huonekalut saavat pääsääntöisesti pysyä paikallaan. Valmiiden kalusteiden, kuten ruokailu- ja sohvaryhmien, valinnan ohella käytävä- ja yhteistiloihin suunniteltiin kahdenlaisia mittatilausistuimia (liite 16), joiden tarkoituksena oli lisätä tilojen käyttöastetta sekä toimivuutta.

Moduulisohvamaisten ”levähdyspaikkojen” mitoituksessa huomioitiin ensisijaisesti palvelukeskuksen iäkkäiden asukkaiden tarpeet: 500 mm:n istuinkorkeus sekä 350 mm:n istuinsyvyys palvelevat hyvin sellaisia henkilöitä, joilla on tavallista jäykemmät polvet tai lonkat (Esteettömyys vanhusten palvelukeskuksissa 2009, 96–97). Asukkaiden ergonomian ja mitoituksen ohella suunnittelun lähtökohtana toimi ajatus avaran aulan jakamisesta selkeämmin käytävään ja oleskelualueeseen tilantunnon

kuitenkaan kärsimättä. Tämän pohjalta tilaan ideoitiin kahdelta puolelta istuttava, puolikorkea nojatuolimainen moduulisohva, jonka ulko- ja sisäkaaren istuinosat muodostavat aulaan kaksi eriarvoista tilaa: ulkokaaren paikat lyhytaikaiseen istumiseen tarkoitetun levähdyspaikan ja sisäkaari hieman suljetumman oleskelu-alueen akvaarion ja suurten ikkunoiden ympärille.

Kuva 14. Luonnoksia "levähdyspaikkojen" suunnitteluprosessista (Hatakka 2014)

Kaksipuoleisen sohvan luonnostelussa pyrittiin huomioimaan helppokulkuisuus sekä irtokalustemainen ulkonäkö (kuva 14). Tilaa jakavien kaarien keskelle muotoutui kokonaisuutta avartava kulkuväylä, ja samalla alun perin yhtenäinen malli päätettiin jakaa suoraan ja kaarevaan moduuliin kalusteen siirrettävyyden helpottamiseksi. Asiakkaan toiveesta luonnosvaihetta seuraavaan mallin moduuleihin lisättiin ylösnousua helpottavat nojatuolimaiset käsinojat, jotka sitovat toisaalta kalusteen paremmin palvelukeskuksen muuhun sisustukseen.

Apila-osaston puoleisen pääsisäänkäynnin yhteyteen sekä tapahtumasalin ikkuna-seinustalle suunniteltiin aulatiloja jakavia kalusteita kevyempiä istuimia. Myös nämä pehmustetulla istuinosalla varustetut ”puistonpenkit” mukailevat mitoitukseltaan ensisijaisesti ikäihmisten tarpeita. ”linja-autopysäkkien” pöytien levymäistä muotokieltä toistavina elementteinä yksinkertaiset istuimet sopivat täydentämään palvelukeskuksen kalustusta ja vähentävät toivotusti irtonaisten tuolien siirtelyä rakennuksessa. Ne tarjoavat sekä sisääntuloaulassa että tapahtumasalissa kävijöille toivottuja lisäistumapaikkoja, joissa on helppo viivähtää ja seurata ympäröivän tilan tapahtumia. Varsinkin tapahtumasalin ollessa käytössä penkit ovat hoitajille selkeä, oma paikka, josta he pystyvät seuraamaan paitsi käynnissä olevaa esitystä, myös tapahtumaa katselevia asukkaita.

8 POHDINTA

8.1 Tilasuunnitelma

Tämän opinnäytetyön ensisijaisena tavoitteena oli toteuttaa restoratiivisia elementtejä hyödyntävä, loppukäyttäjryhmien tarpeita palveleva käytävä- ja yhteistilasuunnitelma Kaunisnurmen palvelukeskuksen tiloihin. Konkreettisena päämääränä oli tuottaa rakennuksen käyttöastetta sekä viihtyisyyttä lisääviä ratkaisuja kuvaava konseptitasoinen kokonaissuunnitelma, jonka pohjalta asiakkaan olisi mahdollista lähteä toteuttamaan suunniteltua tilauudistusta esimerkiksi asteittain rahoituksen järjestyessä.

Työn päätutkimuskysymyksenä oli: ” Kuinka suunnitella toimivat sekä viihtyisät käytävä- ja yhteistilaratkaisut ikäihmisten palveluasuinympäristöön?”. Vaikka tilasuunnitelma rakentui konkreettisesti Kaunisnurmen palvelukeskuksen ympärille, tiloissa sovellettuja ratkaisumalleja ja elementtejä on mahdollista monistaa ja hyödyntää myös muissa hoivaympäristöissä. Tutkimuskysymyksistä nousseet ideat kehittyivät ja kasvoivat tilasuunnitelman edetessä, mutta työstä löytyy silti edelleen myös hiottavaa ja jatkokehitettävää.

Ihminen menettää harvoin vanhetessaan kaipuunsa kauniiseen ja virikkeelliseen ympäristöön. Opinnäytetyössä painotettiin loppukäyttäjryhmistä erityisesti ikäihmisten näkökulmaa, ja suunnitelmaa tehdessä kyseenalaistettiin melko voimakkaasti vanhainkotien ja hoivaympäristöjen tilasuunnittelunormeja: tarvitseeko passivoivan television olla ainoa vaihtoehto vapaa-ajan viettämiseen? Voiko toimivan ja luotettavalta tuntuvan hoivaympäristön toteuttaa värein ilman klinisiä, valkoisia seiniä? Tuloksena syntyi kirjallisen osuuden esittelemä yhteistilakokonaisuus, joka ottaa hoivaympäristöjen sisustukseen kantaa kodinomaisuuden ja toiminnollisuuden puolesta.

8.2 Suunnitteluprosessi kokonaisuutena

Opinnäytetyön suunnitteluprosessi oli kokonaisuutena varsin polveileva ja monisyinen: siihen sisältyi runsaasti paitsi oppimista ja tutkimista, myös erilaisia kohtaamisia ikäihmisten, hoitohenkilökunnan sekä eri alojen ammattilaisten kanssa. Sosiaaliset taidot osoittautuivat organisointi- ja tilanhahmotuskyvyn ohella tärkeiksi työvälineiksi projektin onnistumisen kannalta.

Työhön valitun konkreettisen ja käyttäjälähtöisen lähestymistavan avulla oli helppoa paitsi tutustua tilan loppukäyttäjiin, myös analysoida samankaltaisissa ympäristöissä toteutettuja ratkaisumalleja etuineen ja puutteineen. Koska suunnitteluprosessin kuluessa oli aikaa tutustua myös sekä palveluasumista että julkisia tiloja ohjaaviin suosituksiin, useampien näkökulmien huomioiminen oli työssä mahdollista.

Kokonaisuutena projekti vaati pitkäjänteisyyttä ja luovaa ongelmanratkaisukykyä. Vaikka lähes kaikki tilojen jäsentymiseen tarvittavat toiminnot olivat jo lähtötilanteessa olemassa, tarvittiin useita työvaiheita sekä monipuolisia tiedonhankintamenetelmiä toimivien toteutustapojen hahmottamiseksi. Mikäli aiheen rajaus olisi ollut hieman tiukempi tai käytettävissä oleva aika pidempi, suunnitelmasta olisi ollut mahdollista rakentaa vielä yksityiskohtaisempi kokonaisuus.

Kokonaisprojektia tarkasteltaessa suunnitelma tuntui onnistuneen hyvin: asiakas oli tyytyväinen työn lopputulokseen, ja projekti oli suunnittelijan näkökulmasta antoisa sekä opettavainen. Kokemuksena näin laajamittaisen ja mielenkiintoisen tilan suunnittelutyö avasi uusia näkökulmia niin julkitilojen kuin hoivaympäristöjenkin suunnitteluun.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Anttila, Pirkko 2000. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojentutkimuksen työvälineet. Hamina: Akatiimi.

Arnkil, Harald 2008: Värit havaintojen maailmassa. Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja B 85. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Bringslimark, Tina & Nyrud, Anders Q. 2010. Patient rooms with different degrees of wood: A preference study conducted among hospital staff. Research. WCTE.

Decroux, Cédric & Fidalgo, Yves 2010. Left, Right, Up, Down – New Directions in Signage and Wayfinding. Berliini: Gestalten.

Gehl, Jan 2011. Life Between Buildings. Using Public Space. Washington: Islandpress.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Horelli, Liisa 1982: Ympäristöpsykologia. Prisma-tietokirjasto – Psykologia. Espoo: Weilin+Göös.

Hätönen, Johanna & Verma, Ira 2011. Ikäihmiset, asuminen ja teknologia. KÄKÄTE-raportteja 2/2011. Helsinki: Kopio Niini.

Jacobson, Susanne & Pirinen, Antti 2010. Esteettömän asumisen edelläkävijät. Julkaisussa: Juntto, Anneli (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Helsinki: Gaudeamus. 205–236.

Kaneko, Tomoyuki & Miyazaki, Yoshifumi & Sakuragawa, Satoshi 2007. Effects of Contact with Wood on Blood Pressure and Subjective Evaluation. Article. J Wood Sci 54: 2007/2 107–113.

Kopec, Dak 2006. Environmental Psychology for Design. New York: Fairchild Publications Incorporated.

Kotilainen, Helinä 2009. Valo vaikuttaa. Artikkel. Terveys ja talous 77: 2009/4 36–38.

Mäkinen, Elisa & Kruus–Niemi, Maria & Roivas, Marianne (toim.) 2009. Ikäihmisen hyvä elämä. Ympäristön merkitys vanhustenkeskuksessa. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu

RT 75–10569. 1995. Sisätilojen sähkövalaistus. Rakennustietosäätiö RTS.

RT 91–10788. 2003. Sisäänkäyntitilat, julkiset rakennukset. Rakennustietosäätiö RTS.

RT 93–11134. 2013. Vanhusten palveluasuminen. Rakennustietosäätiö RTS.

Salonen, Kirsi 2010. Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Green Spot.

Internet-lähteet

Esteettömyys vanhusten palvelukeskuksissa – opas suunnittelijoille ja henkilökunnalle 2009: Oppaan teksti Juutilainen, Anni & Kilpelä, Niina & Könkkölä, Maija. Oppaan kuvat Heinonen, Jyrki & Juutilainen, Anni & Kilpelä, Niina & Pesola, Kirsti & Rissanen, Hanna-Leena & Ruskovaara, Anna & Sievänen, Markku. Helsinki: Kynnys Ry. Saatavissa:
http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/Opas_esteettomyys_vanhusten_palvelukeskuksissa.pdf

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2004. Vanhusten palveluasumisen kehittämisohjelma. Selvityksiä 2004:10. Työryhmäraportti. Saatavissa:
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/2e9991804a1563cc968cf6b546fc4d01/palveluasumi-sen_kehittamisohj.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2e9991804a1563cc968cf6b546fc4d01

Jokiniemi, Jukka 2007. Kaupunki kaikille aisteille. Moniaistisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia. Väitöskirja. Saatavissa:
<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/2949/isbn9789512290475.pdf?sequence=1> [Viitattu 4.8.2014]

Kouvola kaupunki 2014. Kaunisnurmen palvelukeskus. Saatavissa:

<http://www.kouvola.fi/index/ikaihmiselle/asuminen/hoiva->

[asuminen/kaunisnurmenpalvelukeskus.html](http://www.kouvola.fi/index/ikaihmiselle/asuminen/hoiva-asuminen/kaunisnurmenpalvelukeskus.html) [Viitattu 11.6.2014]

Näkövammaisten keskusliitto ry 2014. Väreillä ja kontrasteilla selkeä ja turvallinen ympäristö. Saatavissa:

http://www.nkl.fi/fi/etusivu/esteettomyysratkaisut/ymparisto/selkea_ymparisto

[Viitattu 7.10.2014]

Paasivaara, Leena 2002. Tavoitteet ja tosiasiallinen toiminta. Suomalaisen vanhusten hoitotyön muotoutuminen monitasotarkastelussa 1930-luvulta 2000-luvulle.

Väitöskirja, Oulun yliopisto. Saatavissa:

<http://herkules.oulu.fi/isbn9514269012/isbn9514269012.pdf> [Viitattu 23.6.2014]

Palviainen, Salla 2008. Vanhusten ja vammaisten palvelutalon kehittäminen – kuvaus nykytilanteesta, 13 taloa. PDF-julkaisu. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.

Saatavissa: <http://www.ara.fi/fi->

[FI/ARAtietopankki/ARAn_julkaisut/ARAn_julkaisuja_Suomen_ymparisto_sarjassa](http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAn_julkaisut/ARAn_julkaisuja_Suomen_ymparisto_sarjassa)

Sanders, Elizabeth B.-N. 2002: From User-Centered to Participatory Design Approaches. Teoksessa Design and the Social Sciences: Making Connections. Toim.

Jorge Frascara. Lontoo: Taylor & Francis. 1–8. E-kirja. Artikkelit saatavissa:

<http://www.maketools.com/articles->

[papers/FromUsercenteredtoParticipatory_Sanders_%2002.pdf](http://www.maketools.com/articles-papers/FromUsercenteredtoParticipatory_Sanders_%2002.pdf) [viitattu 17.6.2014])

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Julkaisuja 2013:11. Saatavissa:

http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1860580#fi [Viitattu 1.8.2014]

Suulliset lähteet

Kokko, Mari 2014. Hyvinvointikeskus Wanhan Herran asumisohjaaja.

Lahti. Tapaaminen 4.6.2014.

Mäkinen, Sanna 2014. Lahden Vanhusten Asuntosäätiön Toiminnanjohtaja.

Lahti. Tapaaminen 4.6.2014.

Restoratiiviset ympäristöt -tutkijakoulu 2014. Restoratiiviset ympäristöt - Hyvinvointia puusta -hanke. Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Räikkönen, Anu 2014. Ventelän hoivakodin johtaja. Lohja.
Tapaaminen 7.7.2014.

Salonen, Miia 2014. Terhokodin kouluttaja, sairaanhoitaja. Helsinki.
Tapaaminen 26.6.2014.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Palvelukeskuksen sijainti (Hatakka 2014)

Kuva 2. Opinnäytetyön viitekehys (Hatakka 2014)

Kuva 3. Palvelukeskus Onnelanpolku (Hatakka; Onnela 2014)

Kuva 4. Hyvinvointikeskus Wanha Herra (Hatakka 2014)

Kuva 5. Terhokoti (Hatakka 2014)

Kuva 6. Ventelän hoivakoti (Hatakka 2014)

Kuva 7. Restoratiivisia maisemia tilasuunnittelussa (Hatakka 2014)

Kuva 8. ”Loppukäyttäjäpaneelin” suosituimmat kuvat (Hatakka 2014)

Kuva 9. Kollaasi alkuvaiheen luonnoksista (Hatakka 2014)

Kuva 10. Kollaasi luonnosvaiheen jatkoideoista (Hatakka 2014)

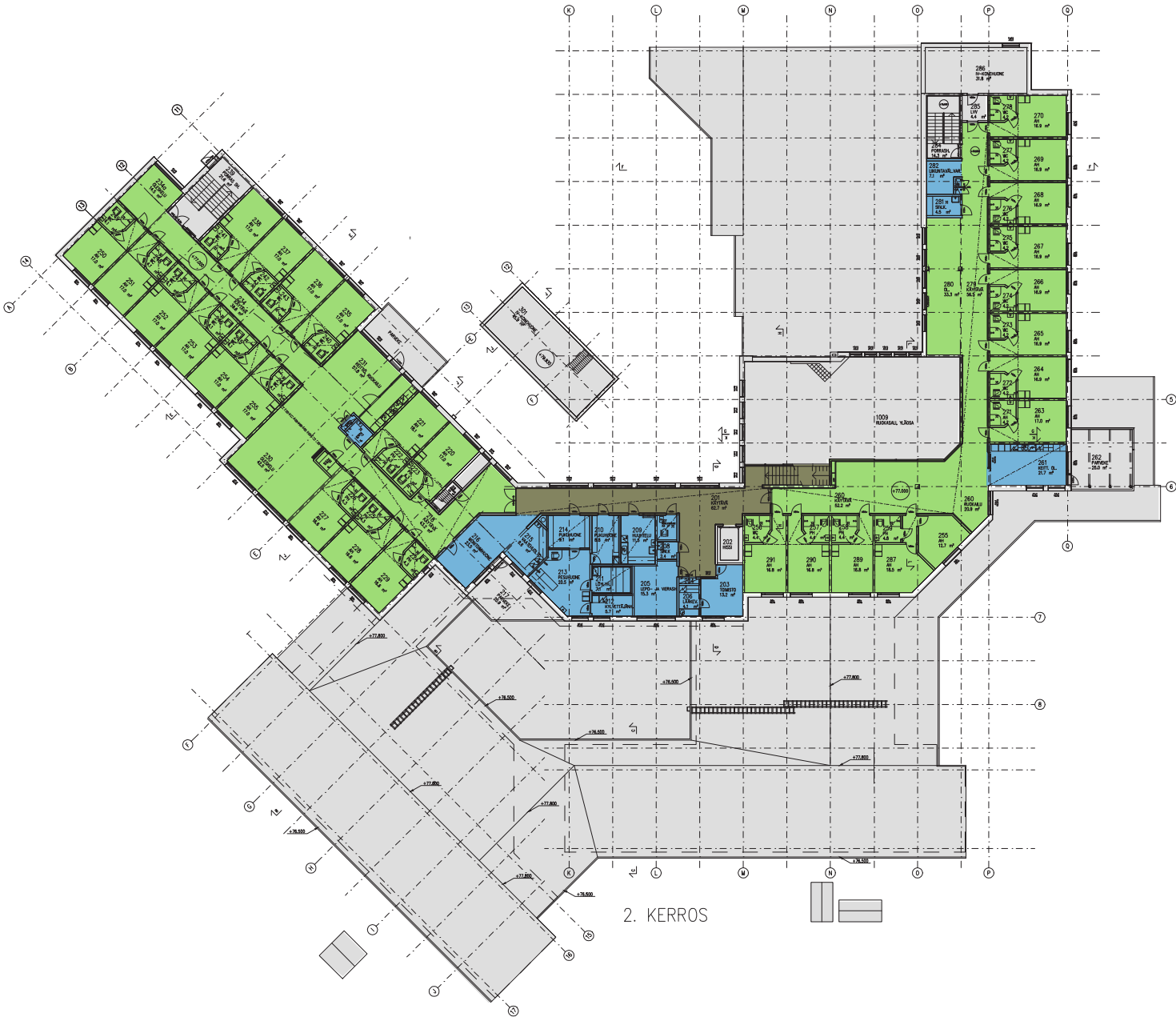
Kuva 11. Luonnos 1. kerroksen tilajaosta toiminnoittain (Hatakka 2014)

Kuva 12. Uutta opastemaailmaa Apila-siiven sisäänkäynnillä (Hatakka 2014)

Kuva 13. Luonnoksia käytäväalueiden tunnelmavalaistuksesta (Hatakka 2014)

Kuva 14. Luonnoksia ”puistonpenkkien” suunnitteluprosessista (Hatakka 2014)

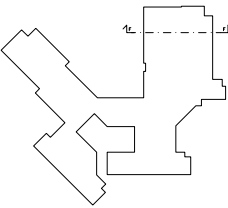
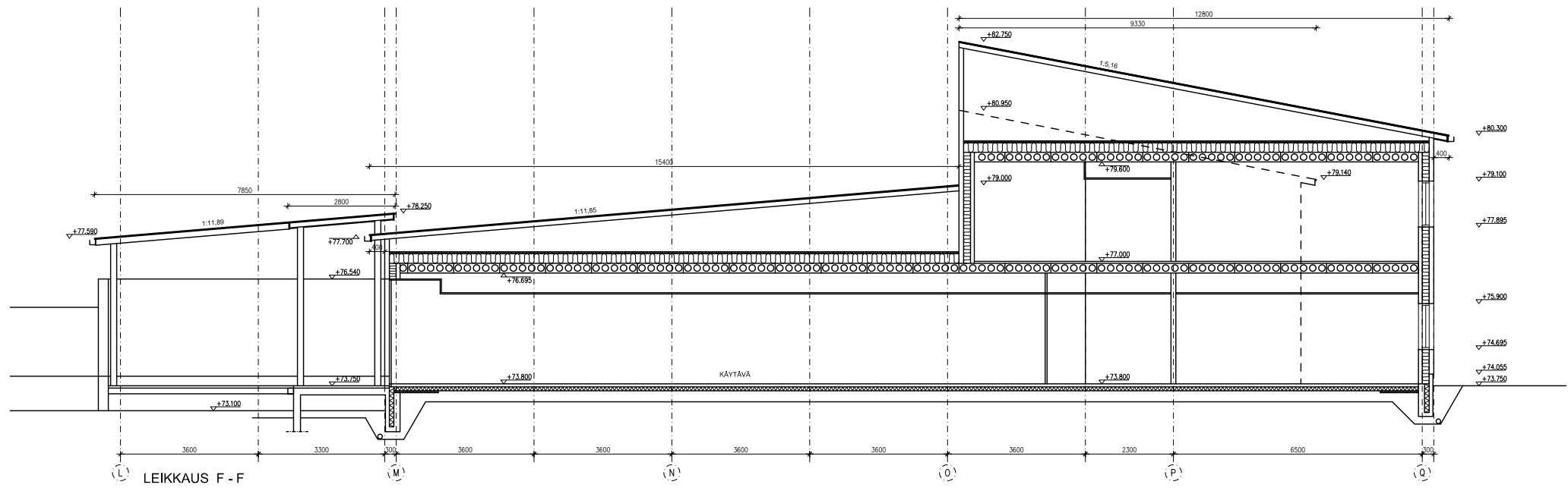
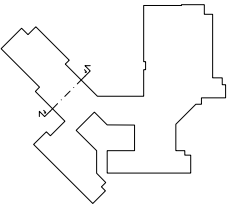
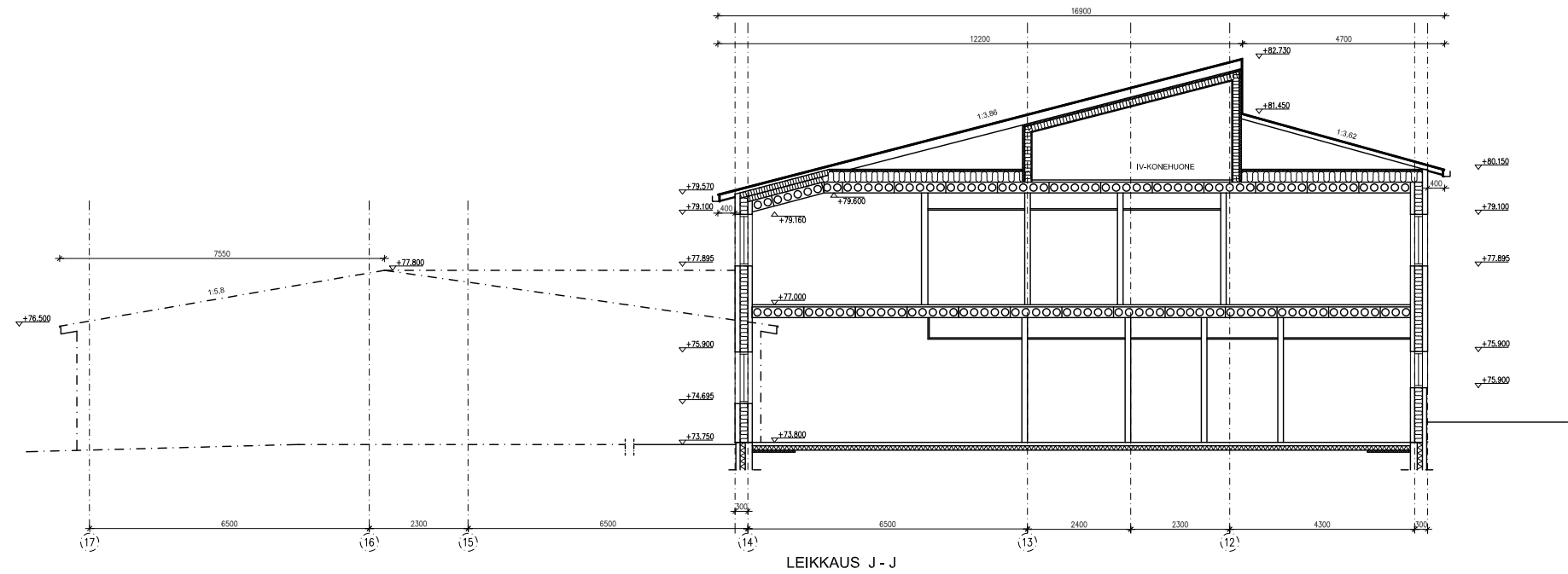
Käytävät
Yhteiset aulatilat

Asuinhuoneet
Osastokohtaiset oleskelutilat

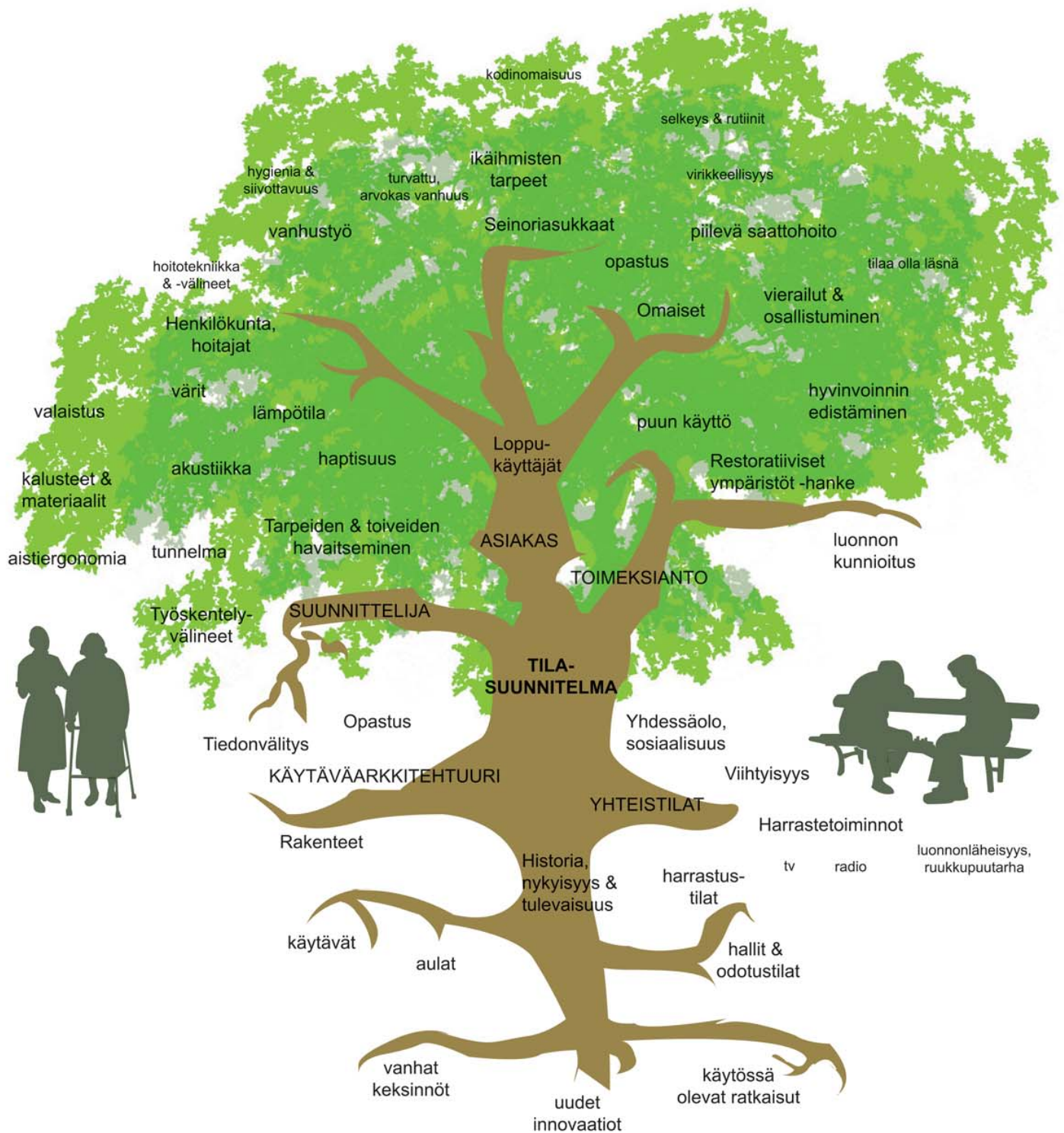
Henkilökunta
Hoitotilat, varastot

Ruokala

K:SSA 2 KAUNISNURMI RAKENNUSKORTTI PERUSKORJAUS	KORTTI/ILMA 2062	TONTTI/No 1	RAKENNUSLUVAN TUNNUS	JAKS.No 1
RAKENNUSKORTIN NIMI JA OSOITE KAUNISNURMEN PALVELUKESKUS RUOTSALANTIE 32, 45100 KOUVOLA	PIIRUSTUSLAJI PÄÄPIIRUSTUS	PIIRUSTUKSEN SISÄLTÖ 1-KERROS 2-KERROS	MITTAKAAVAT 1:500 1:500	
KOUVOLAN KAUPUNKI, TALVILIKELAITOS PL 85, 45101 KOUVOLA	ARK 023 61511	TYÖ No PIR.No MUUTOS	PÄIVÄYS 17.8.2009	YHTENK. JM

K/206	KORTTELIALUE	1	KÄYTTÖTUNNUS
2 KAUNISNURMI	2062	1	
PAINEKESKUSTEN PERUSKORJAUS	PERUSTEIDEN PERUSKORJAUS	1	
PAINEKESKUSTEN NÄYTTÖKESKUS	KAUNISNURMEN PALVELUKESKUS	LEIKKAUS F-F	MITTAKAAVA
RUUTUSALANTEE 32, 45100 KOUVOLA	LEIKKAUS J-J	1:150	
KOUVOLAN KAUPUNKI TOIMITILALAITOS	ARK	TYÖ N°	PRJ N°
PL 45, 45100 KOUVOLA	ARK	17.8.2009	MITTAKAAVA

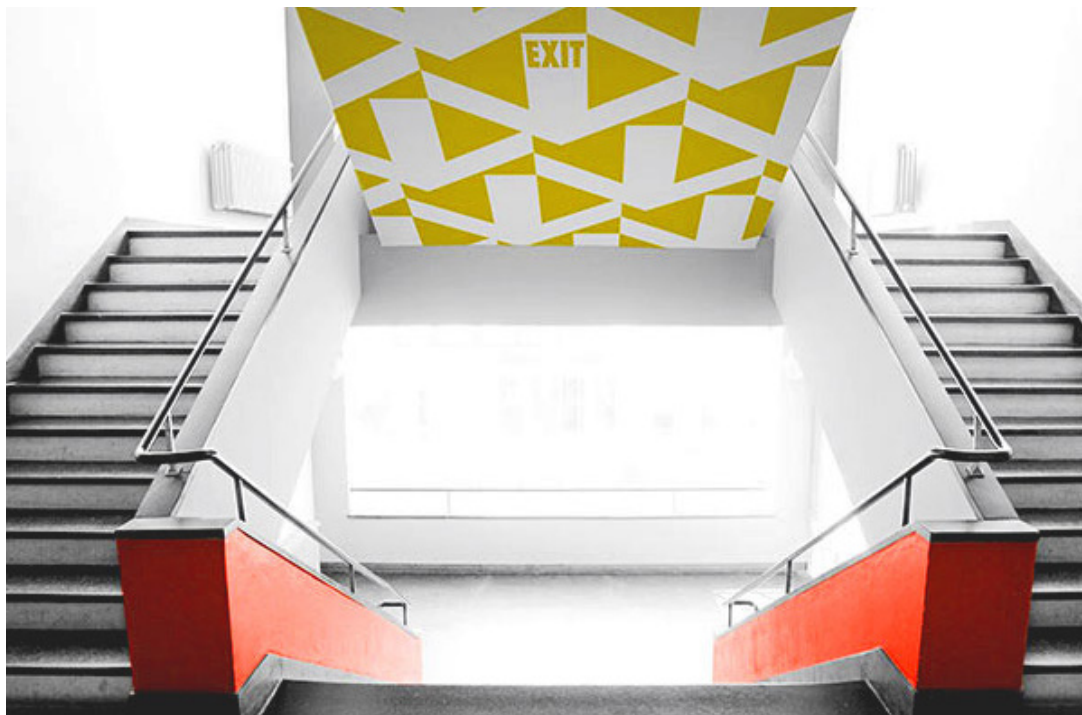

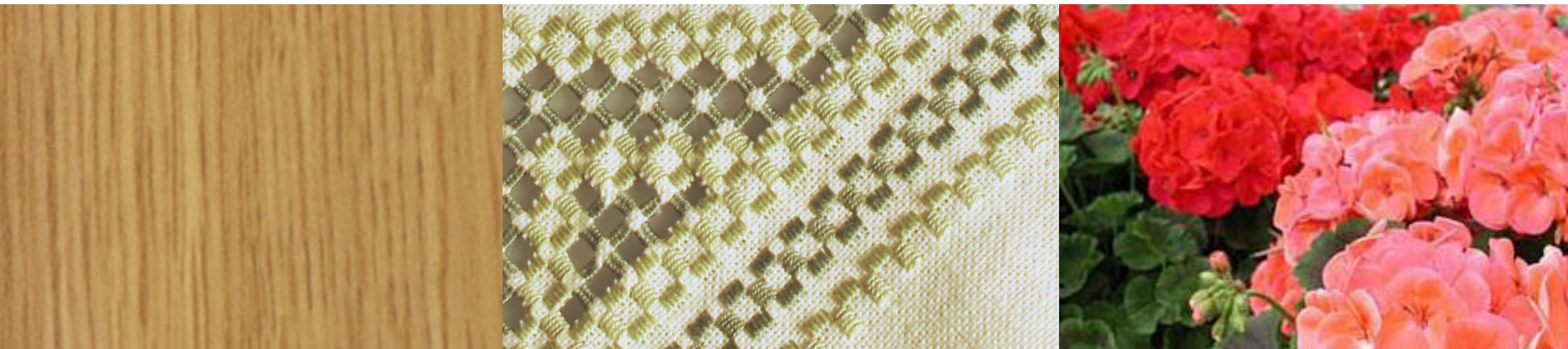

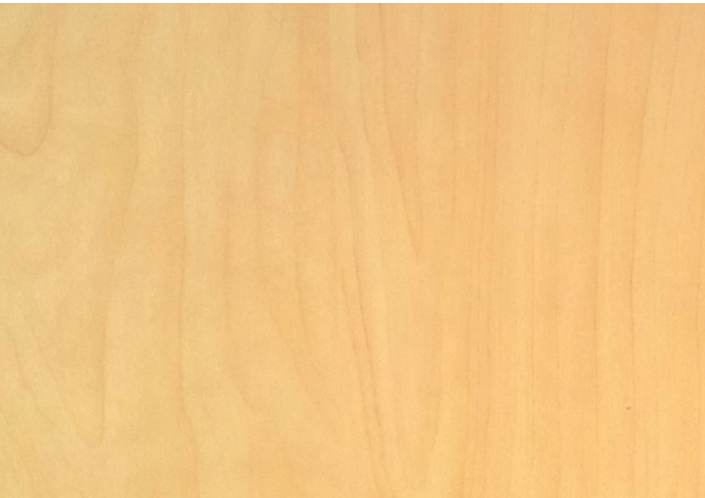

TEEMA 1

TUPA

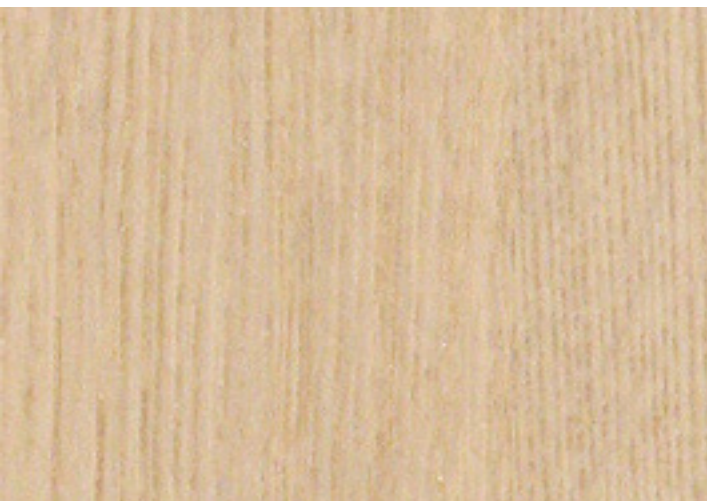

TEEMA 2

RAITTI

TEEMA 3

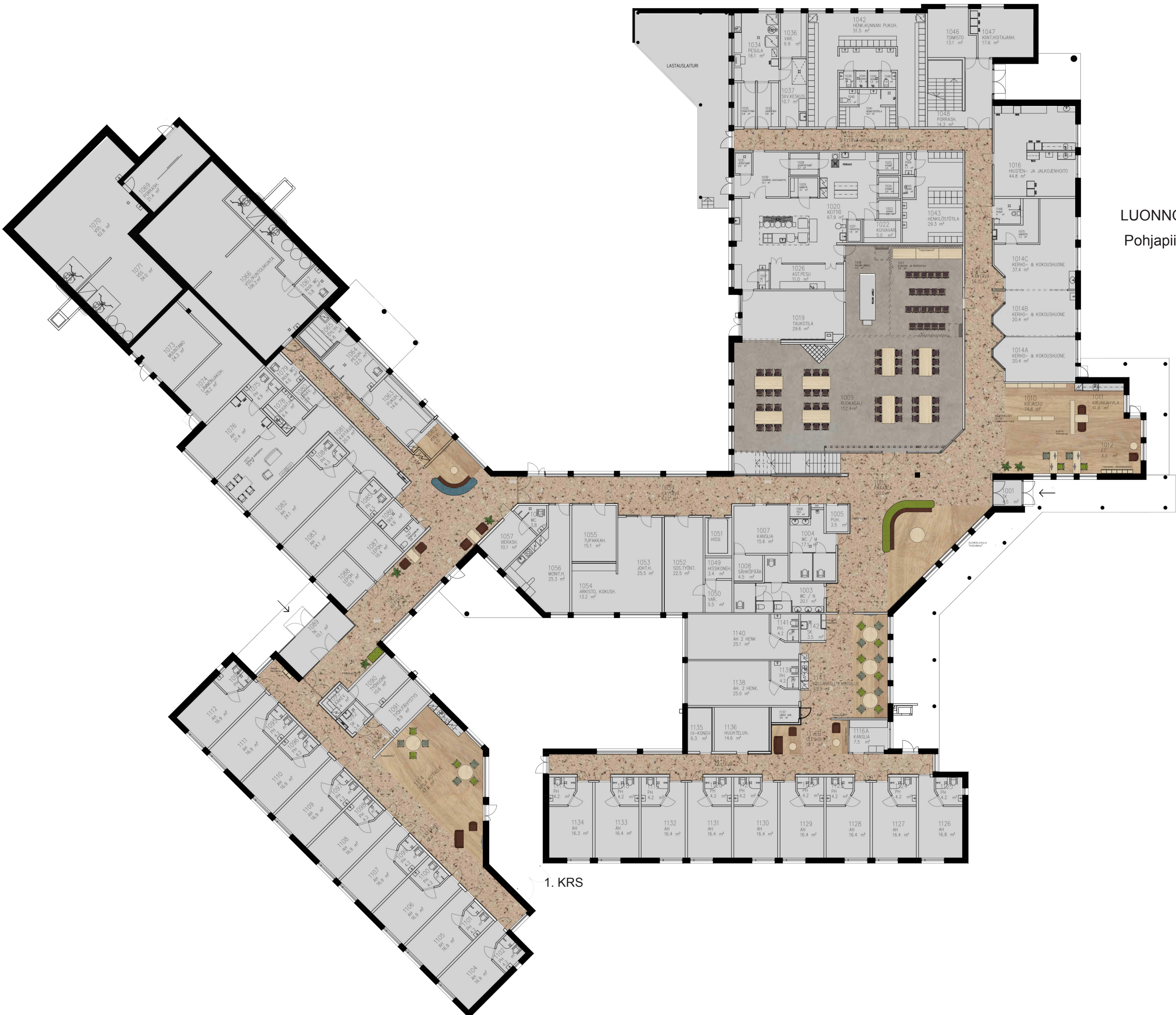
AAVA

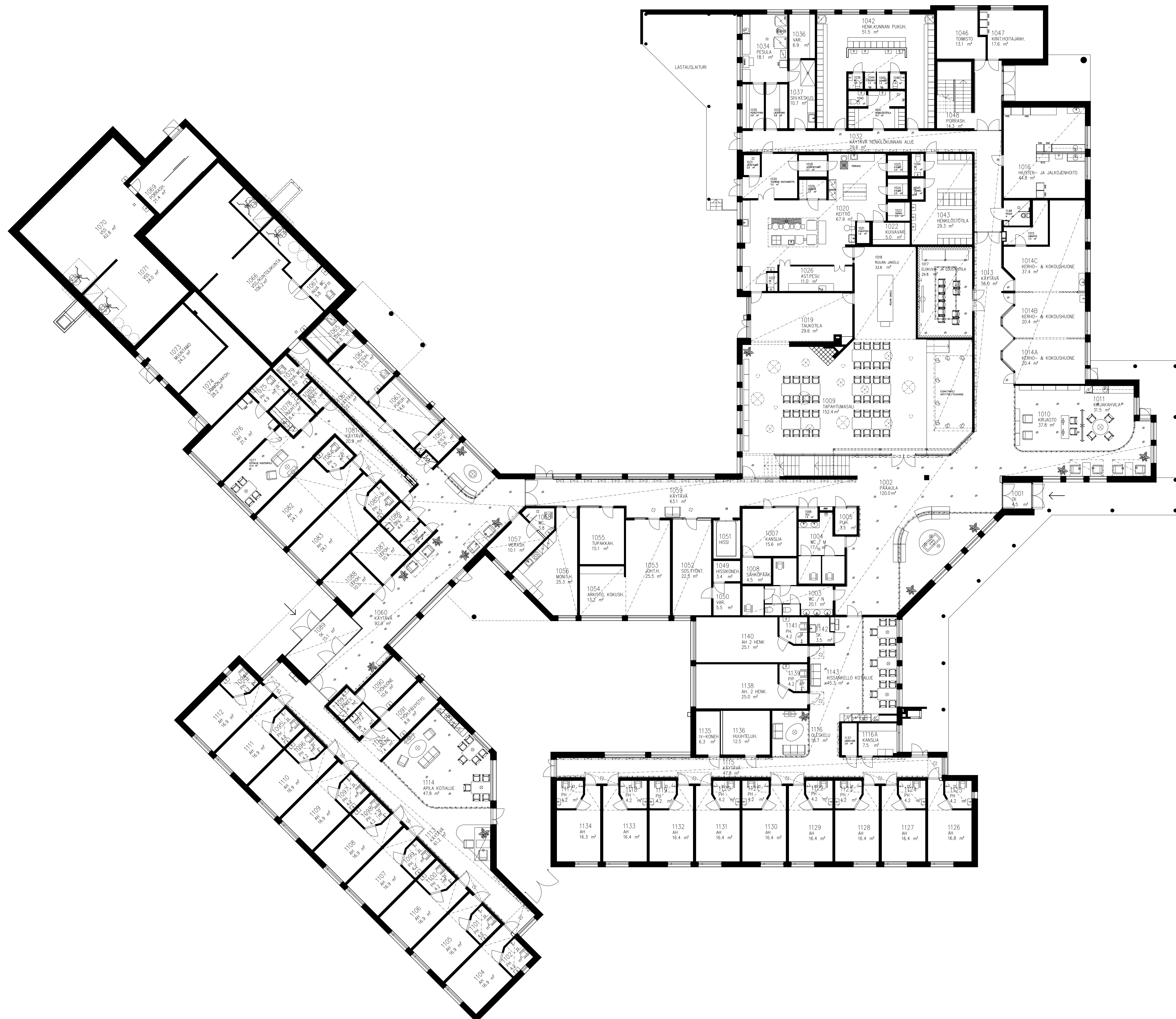
2. KRS

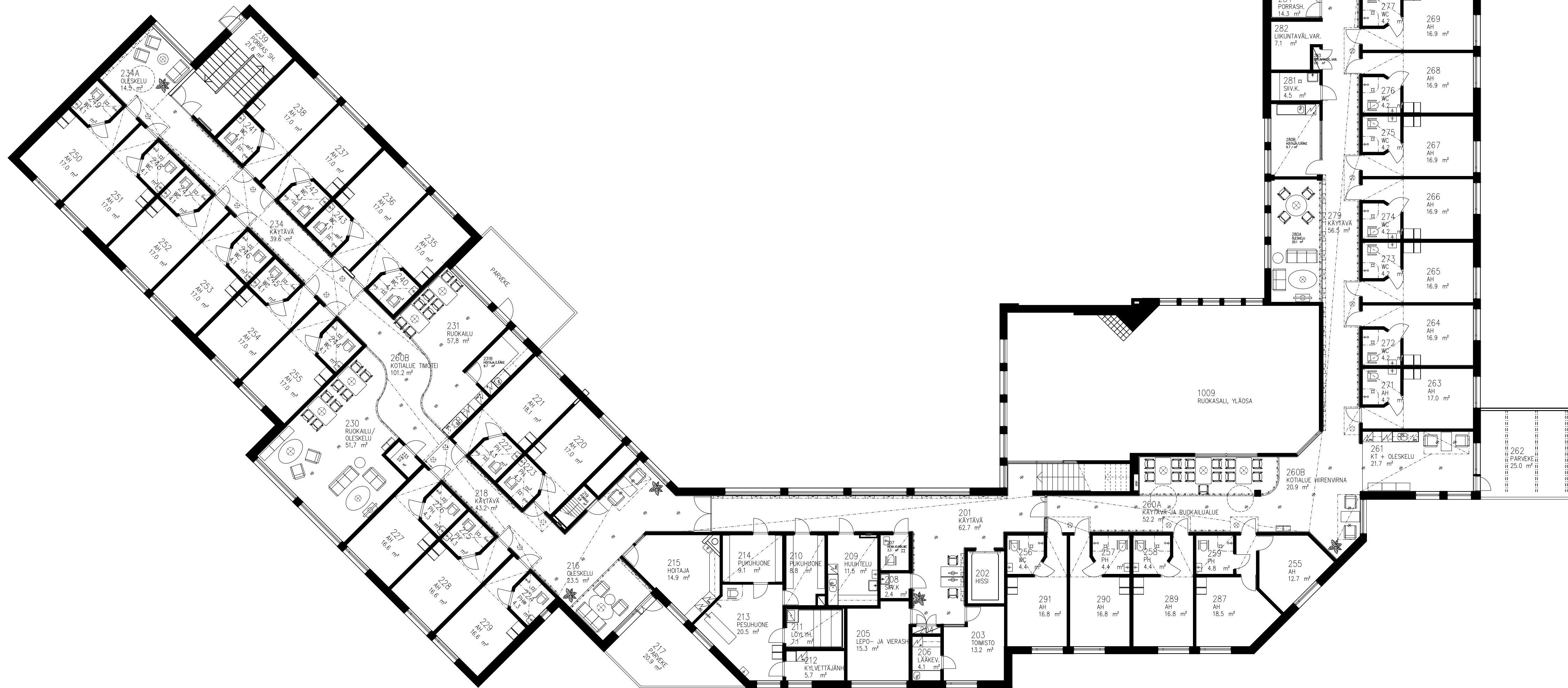

1. KRS

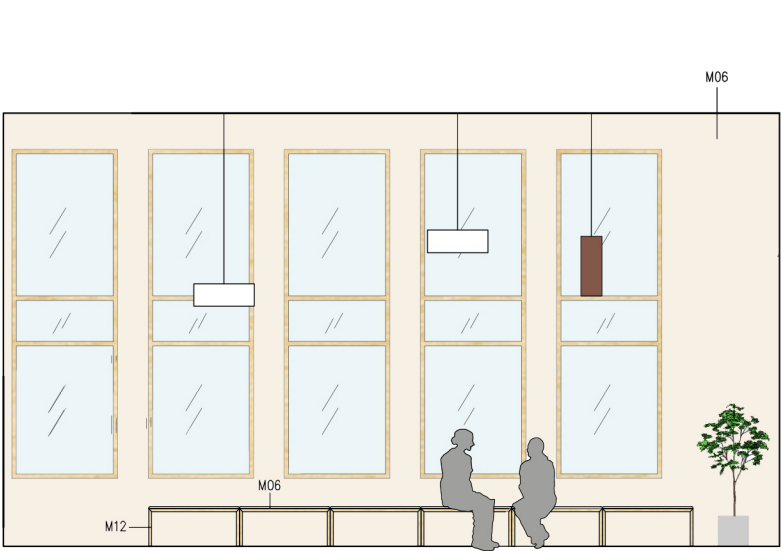
LIITE 5
LUONNOSVAIHE
Pohjapiirustukset
1:250

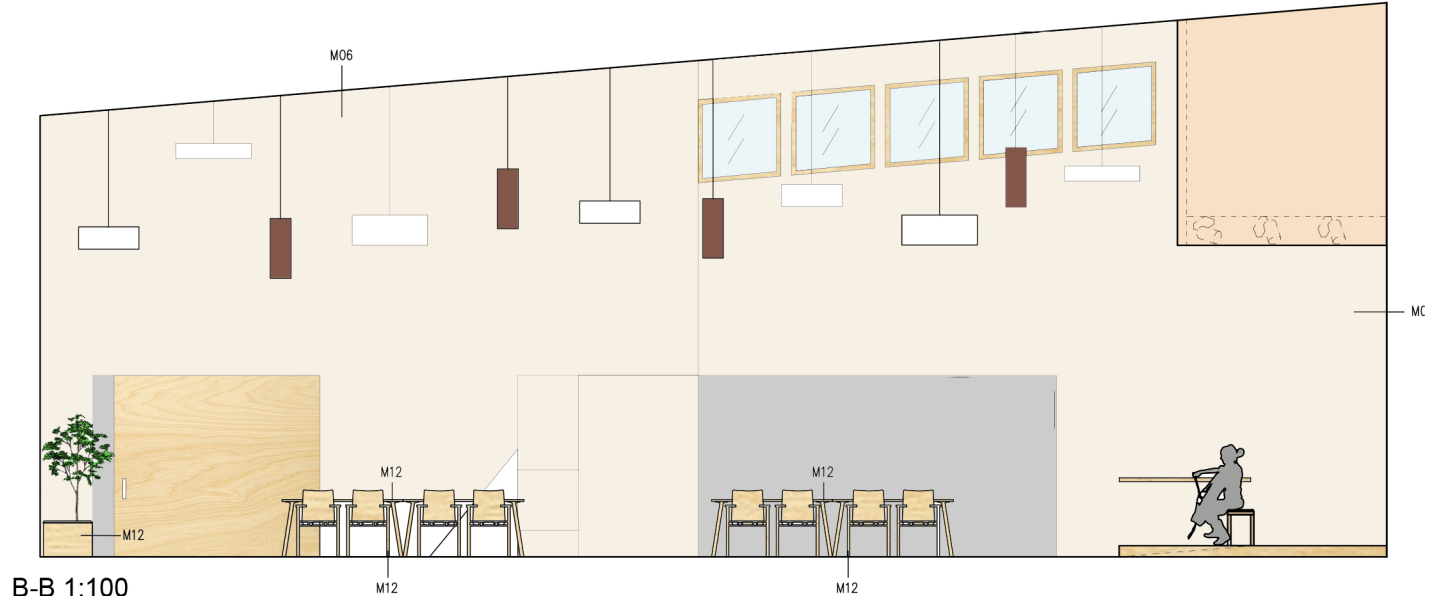

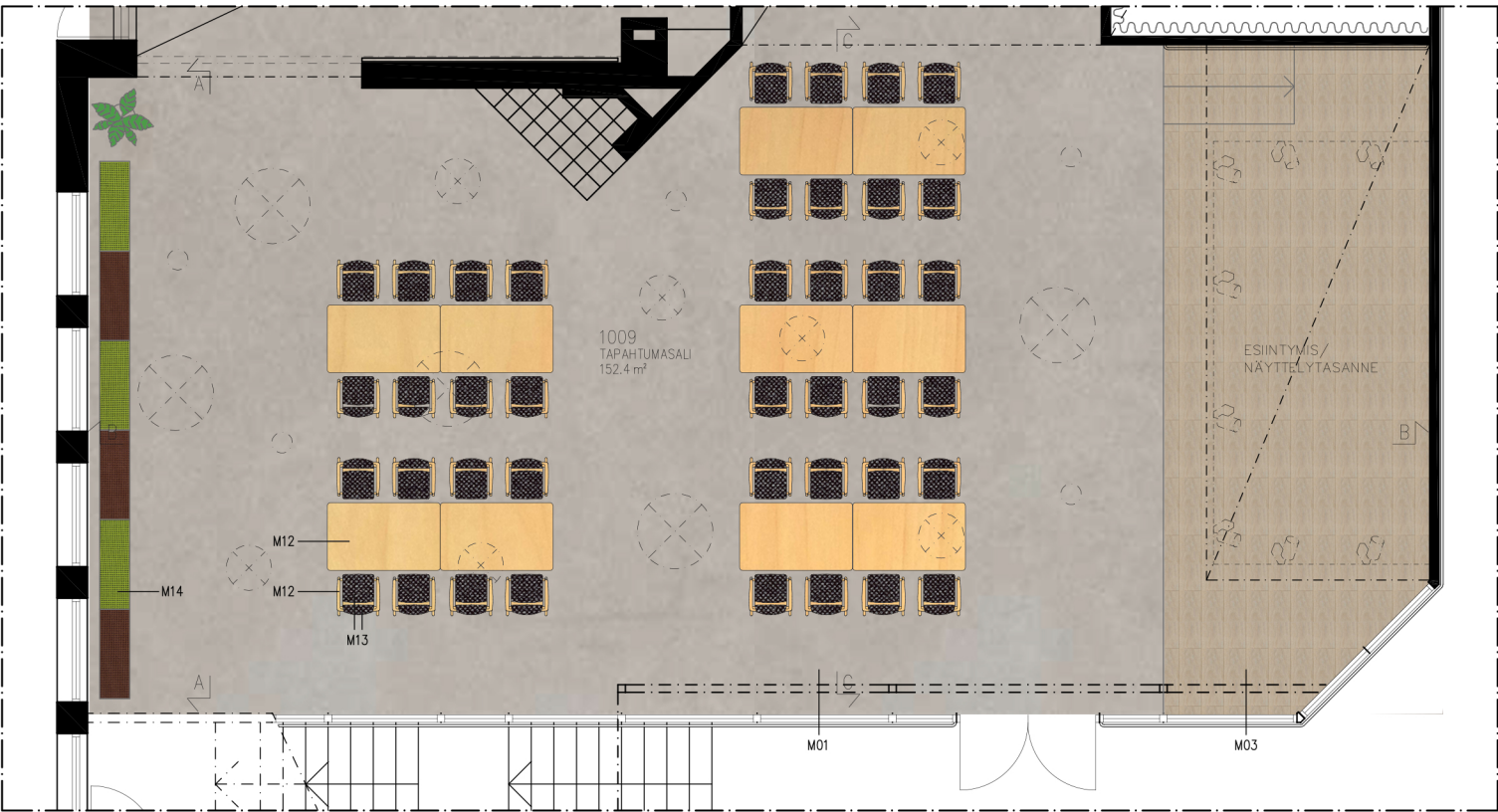

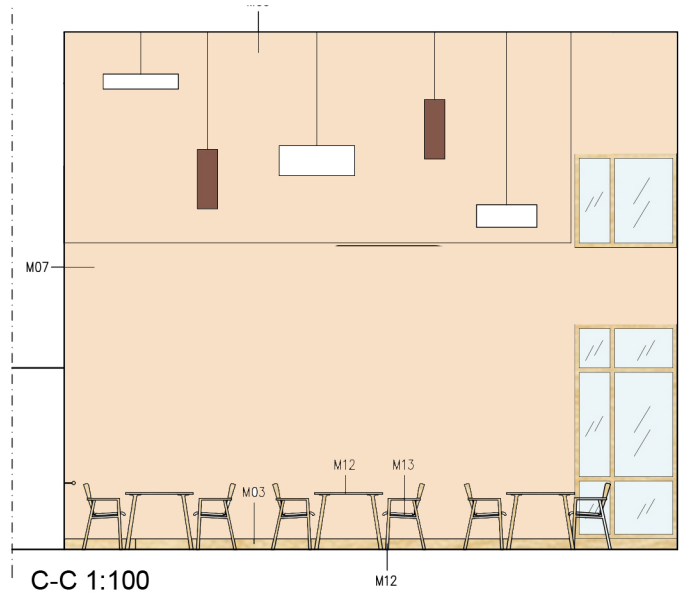
A-A 1:100

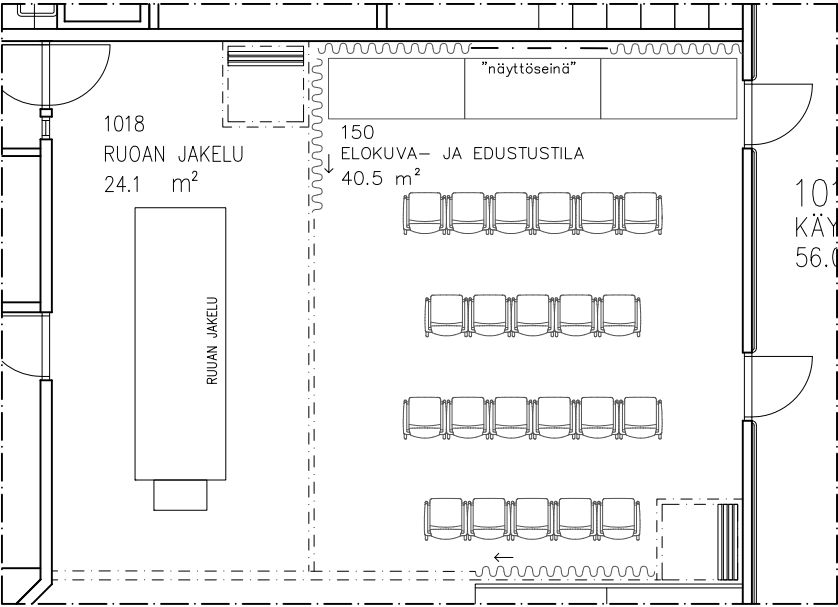
B-B 1:100

1:100

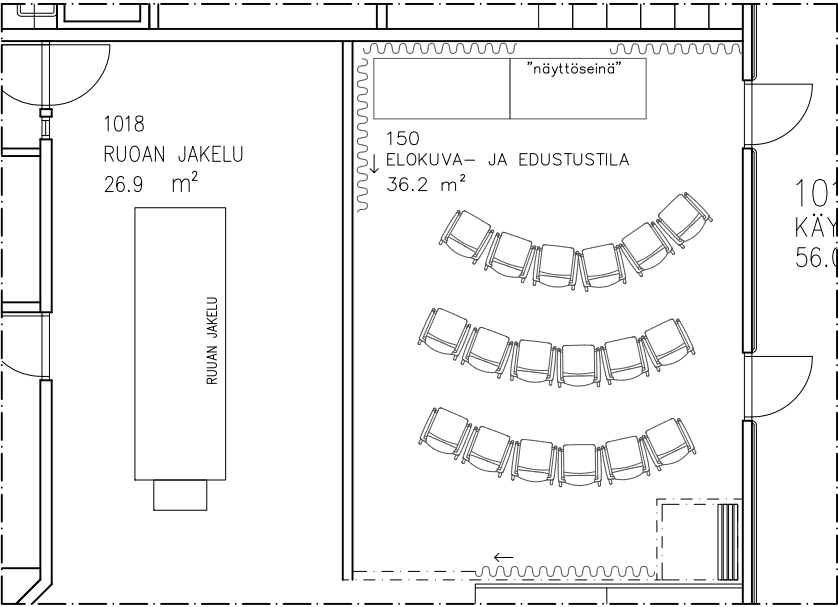

C-C 1:100

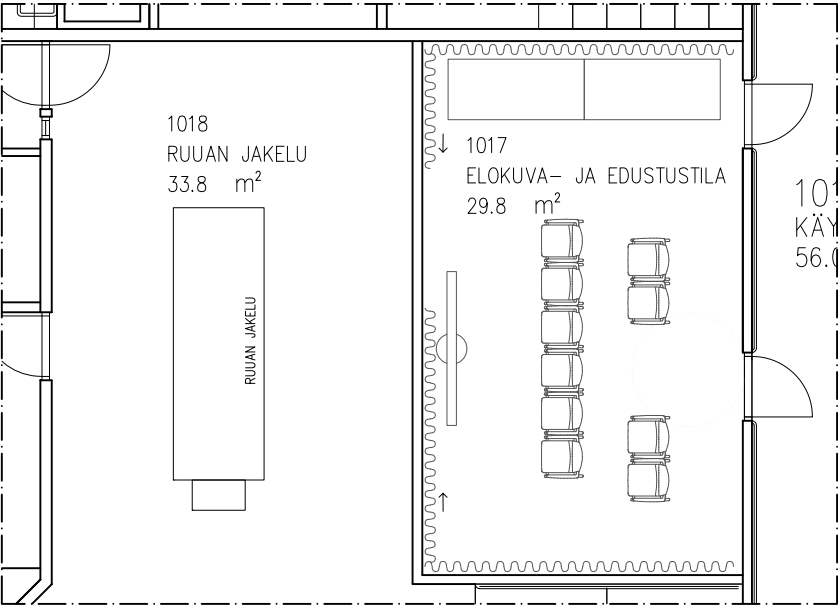
- + Tilojen jakautuminen tarvittaessa selkeisiin pienempiin kokonaisuuksiin
- + Reilusti tilaa ja istumapaikkoja elokuvatilán puolella
- + Tilaa käyttää myös pyörätuolia tai apuvälineitä saapuessa

- Siirtolasieinien kiskotuksen mahdolliset haasteet, yhdyskulma
- Pitkä käyntimatka suuresta salista elokuvatilaan siirtoseinien ollessa kiinni;
- Takarivit liian kaukana katseluseinästä ikäihmisten näkökulmasta
- Kaksipuoleisen ruoan jakelu: kulkuväylät jäävät ahtaaksi

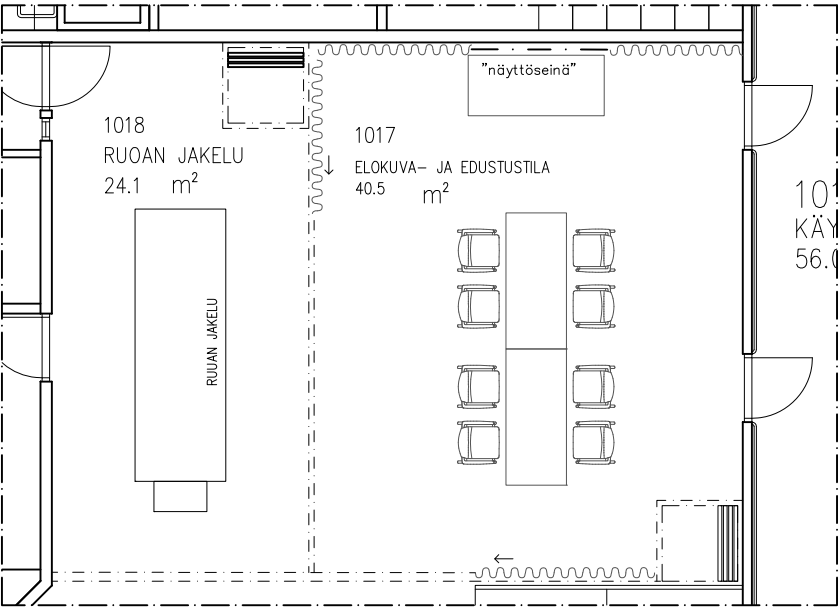
- + Näytöseinäkeskeisempi istumapaikkojen sommittelu
- + Kaarisommitelman tuoma "yhteisöllisyys"
- + Ruoanjakelulle jää enemmän tilaa

- Pyörätuolin tai apuvälineiden kanssa hankalakulkuinen vaihtoehto
- Takarivit edelleen turhan kaukana "valkokankaasta"
- Suuri, mutta ahdas tila elokuvasalin puolella; ruoanjakelussa edelleen aika niukasti tilaa

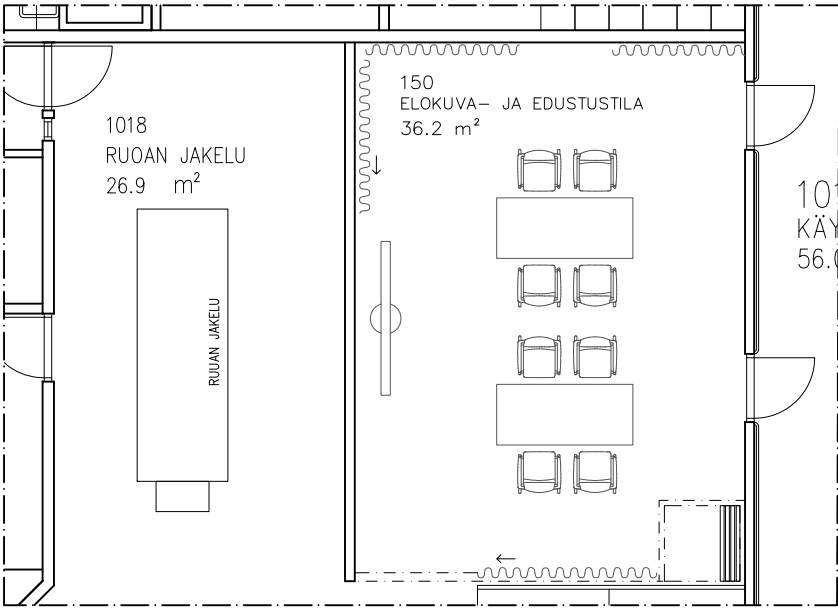
- + Selkeämpi näkyvyys näyttöseinälle myös takarivistä
- + Paremmat tilan mittasuhteet molemmilla puolilla
- + Vaikka tila pienenee, apuvälineiden käyttömahdollisuus säilyy

- Istumapaikkojen väheneminen (kuitenkin etu näkyyvyyden kannalta)
- Toinen ovi turha; käynti estyy pöytäsäilytyksen takia

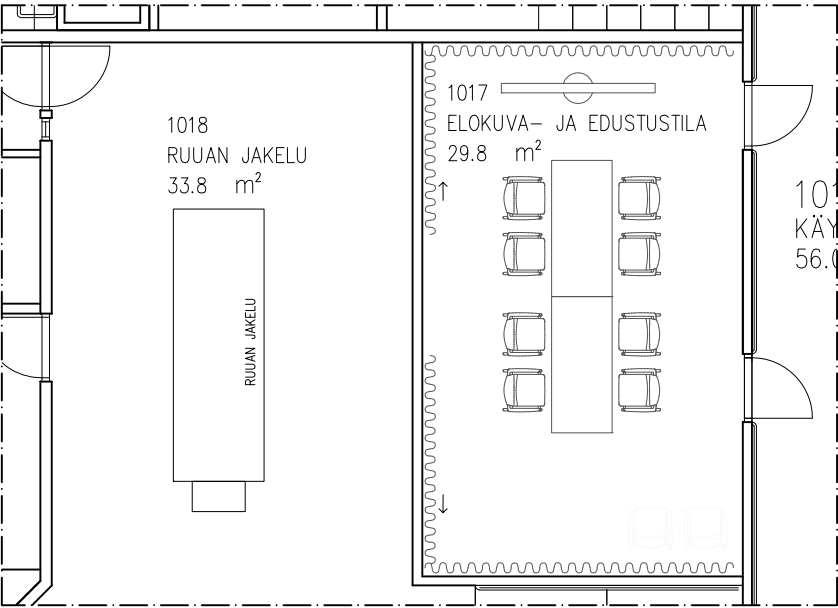
- + Väljä tilasommitelma
- + Muunneltavuus palaveritilanteen mukaan: rauhaa ja silti avaruutta lasiseinin, tarvittaessa näkösuoja verhoihin

- Pitkä pöytä ja toisaalta suurehko tila "yhden pöydän kokouksiin"; tyhjänoloinen vaikutelma ei välttämättä edustavin

- + Puolikiinteä seinäratkaisu tuo tilaan joustavuutta (siirtolasiseinä)
- + Kiinteä seinäosa rauhoittaa elokuva- ja edustustilaa

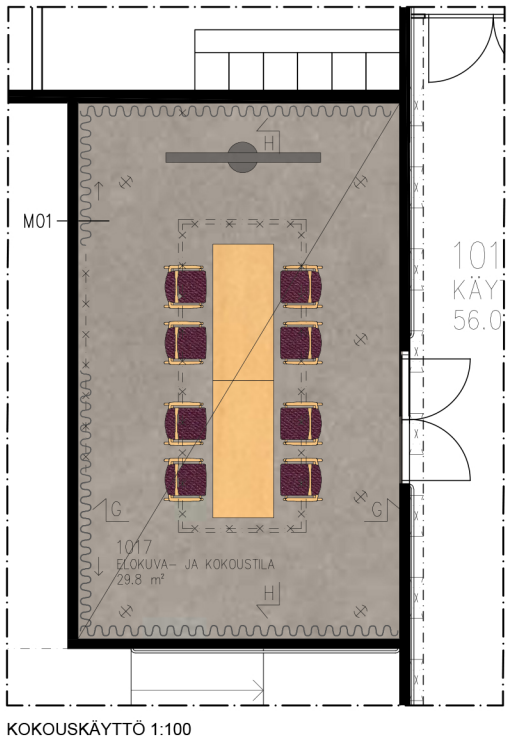
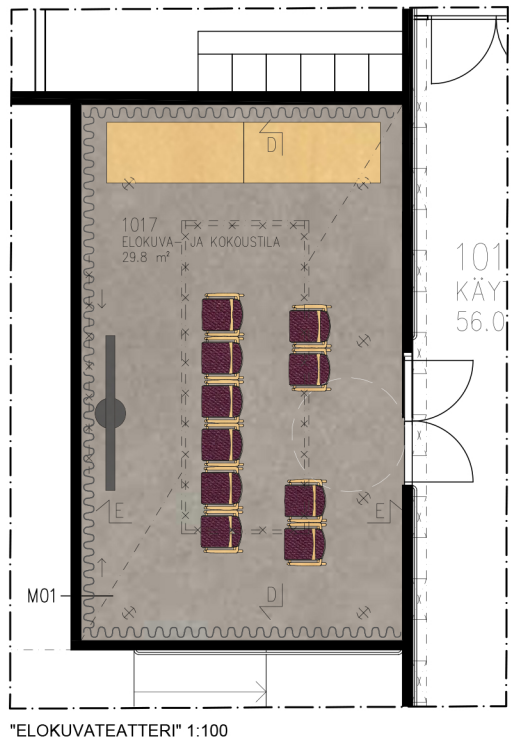
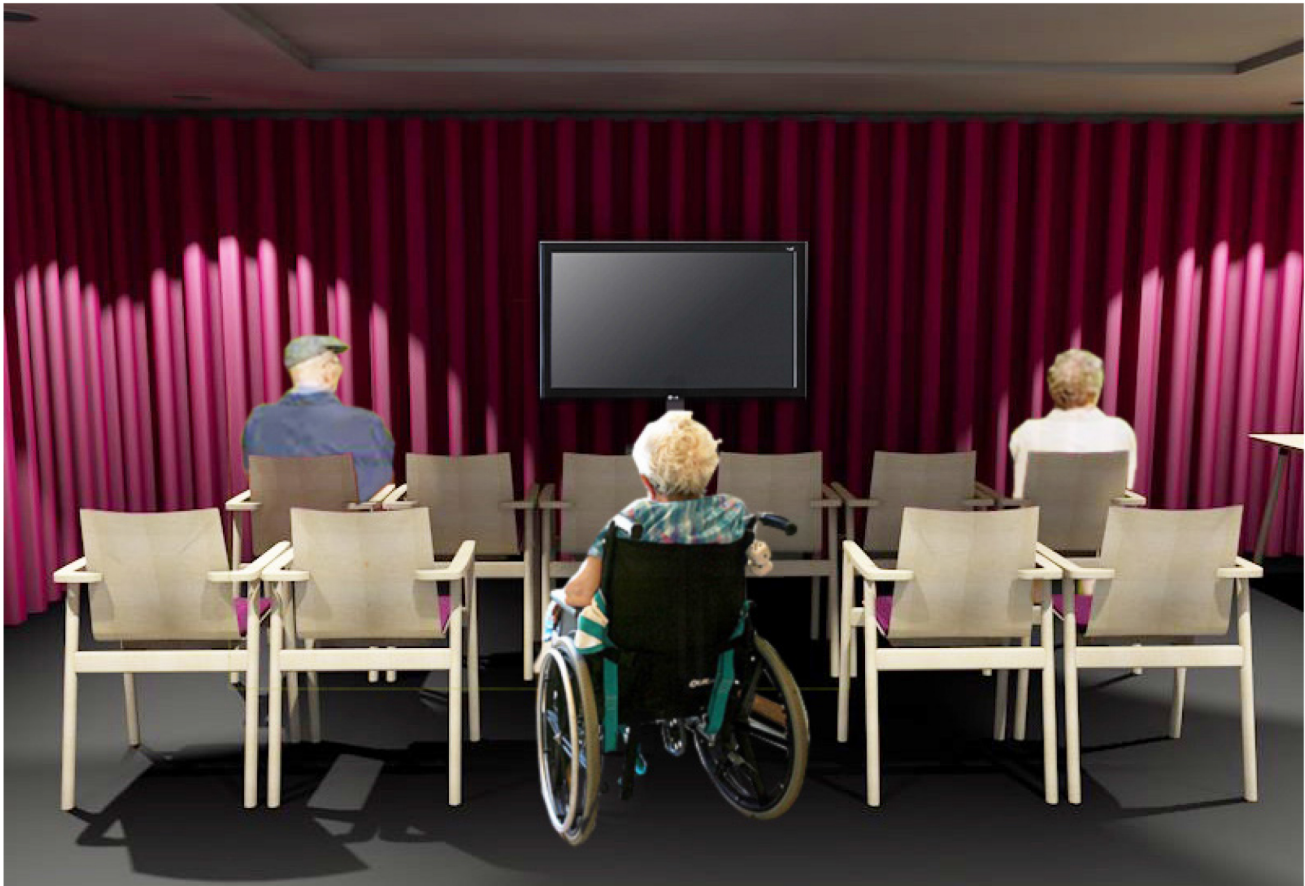
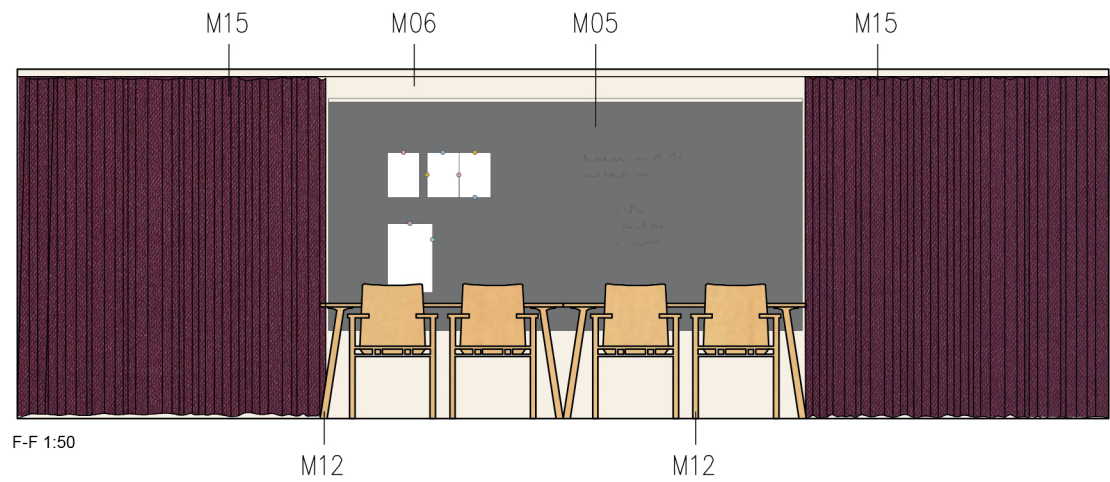
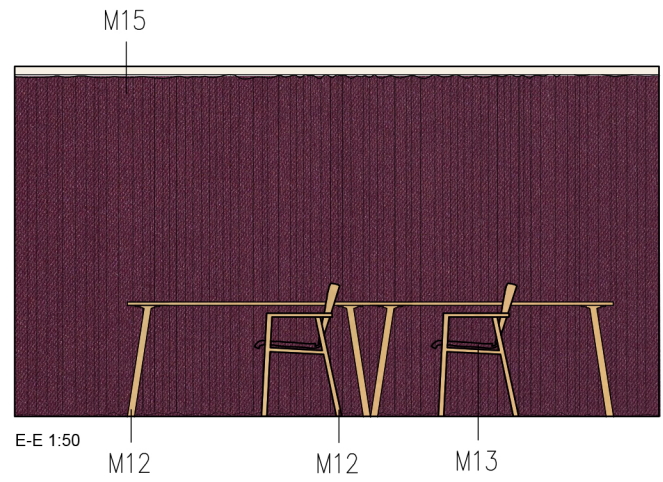
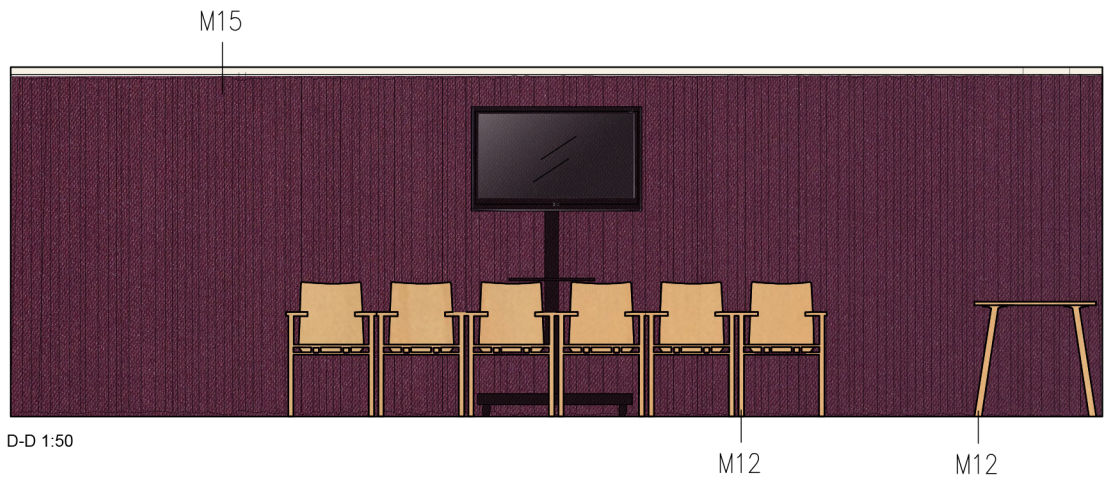
- Onko siirtolasiseinä tai tilan avattavuus tarpeen huoneiden toimintojen kannalta?
- Tilassa tarpeetonta väljyyttä verrattaen suht niukkaan tilaan ruoanjakopuolella

- + Muunneltava kokoustila: pitkittäinen sekä poikittainen suunta käytettävissä
- + Toimintojen kokoinen tila molempiin suuntiin
- + Kalustus ei ole sidottuna vain yhteen järjestykseen

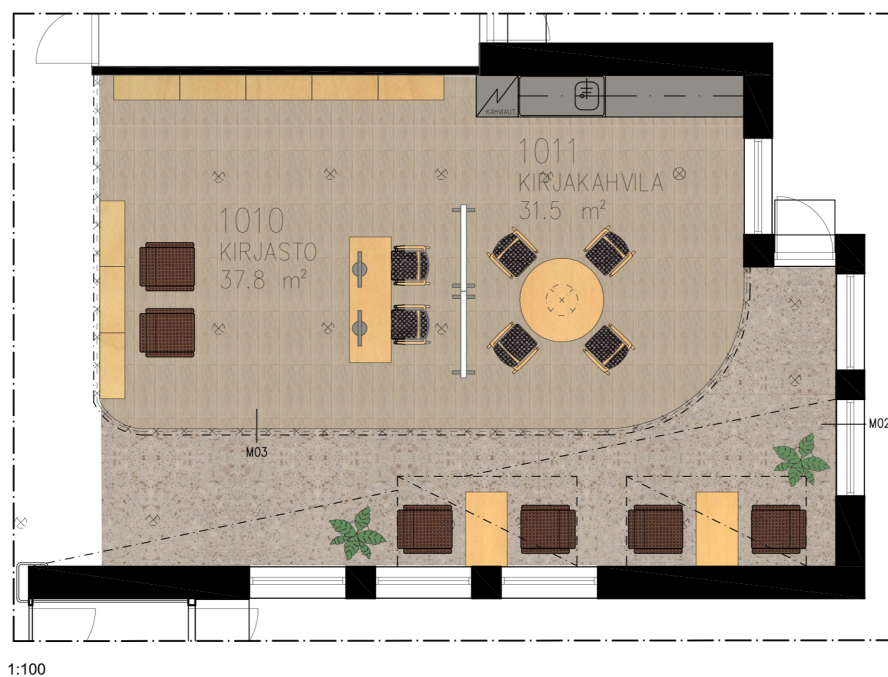
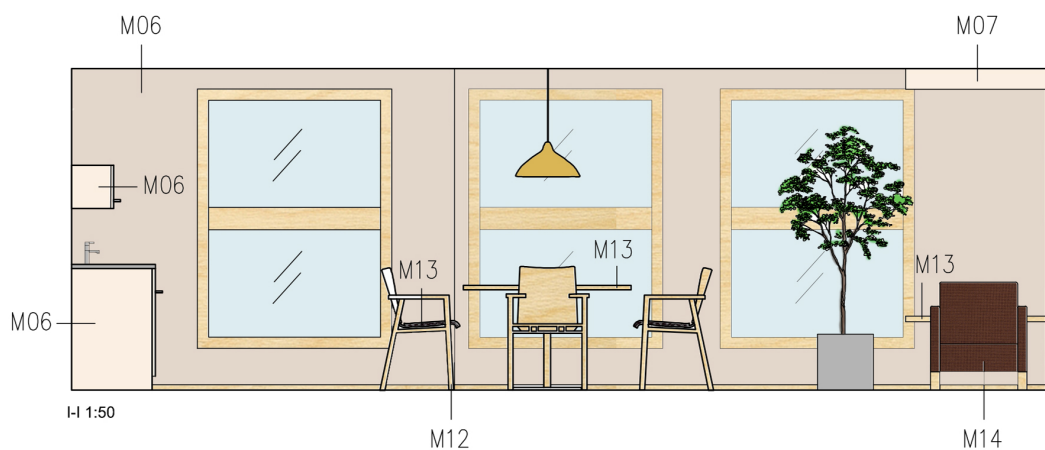
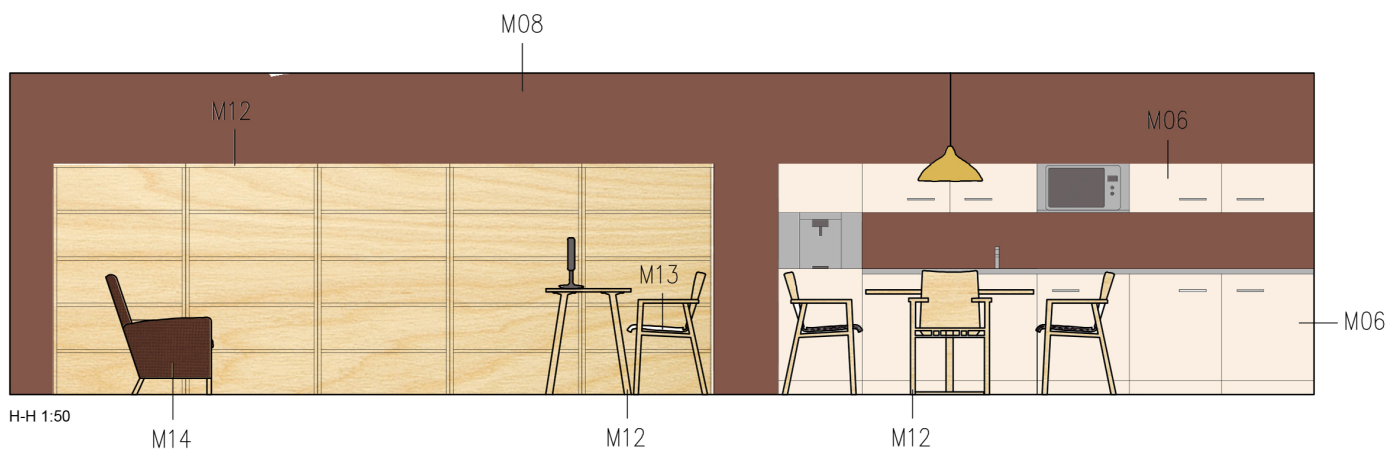
- Kysymysmerkkinä ylimääräisten tuolien varastointi, mikäli ovat koko ajan tilassa
- Kaksi ovea - käyntiovi saattaa jäädä epäselväksi

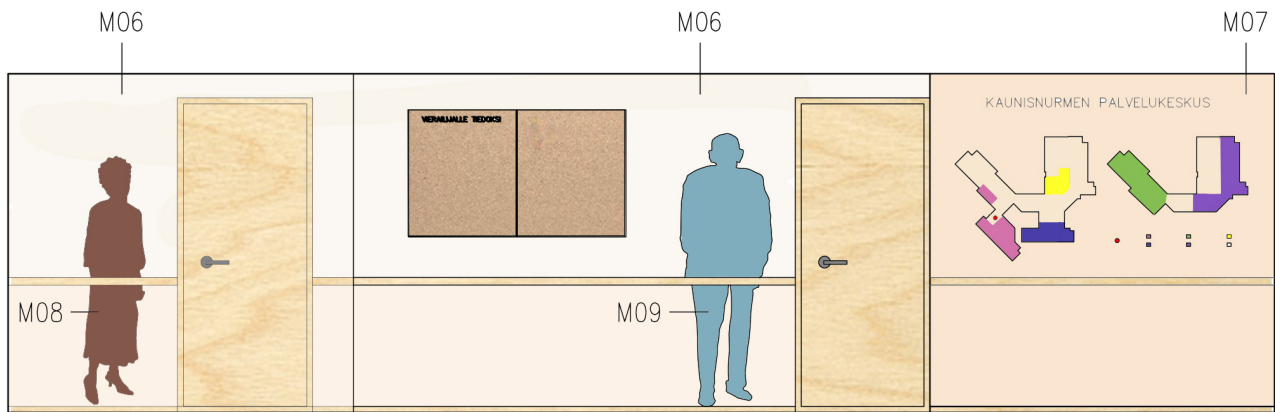

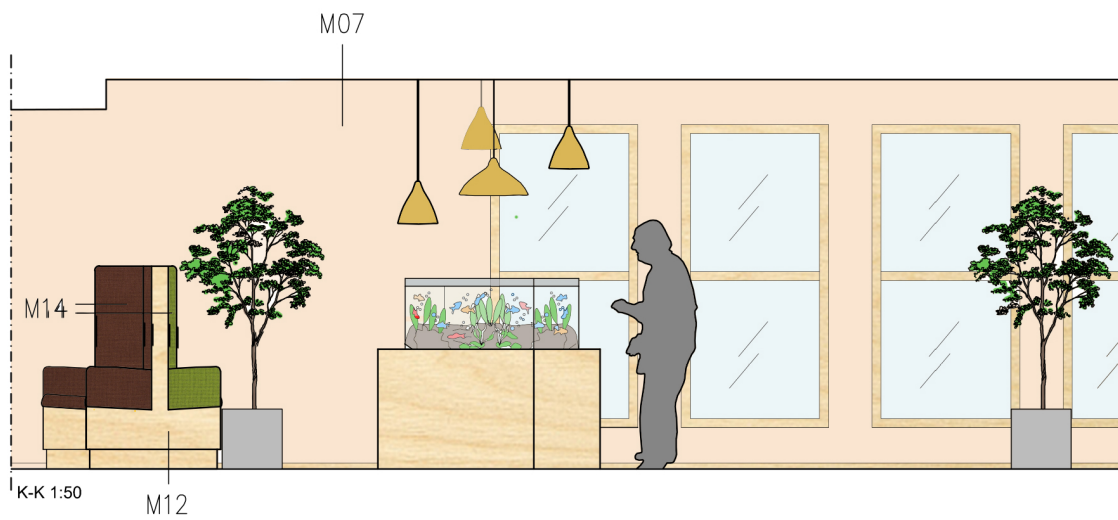
LIITE 10
KIRJASTO JA KIRJAKAHVILA

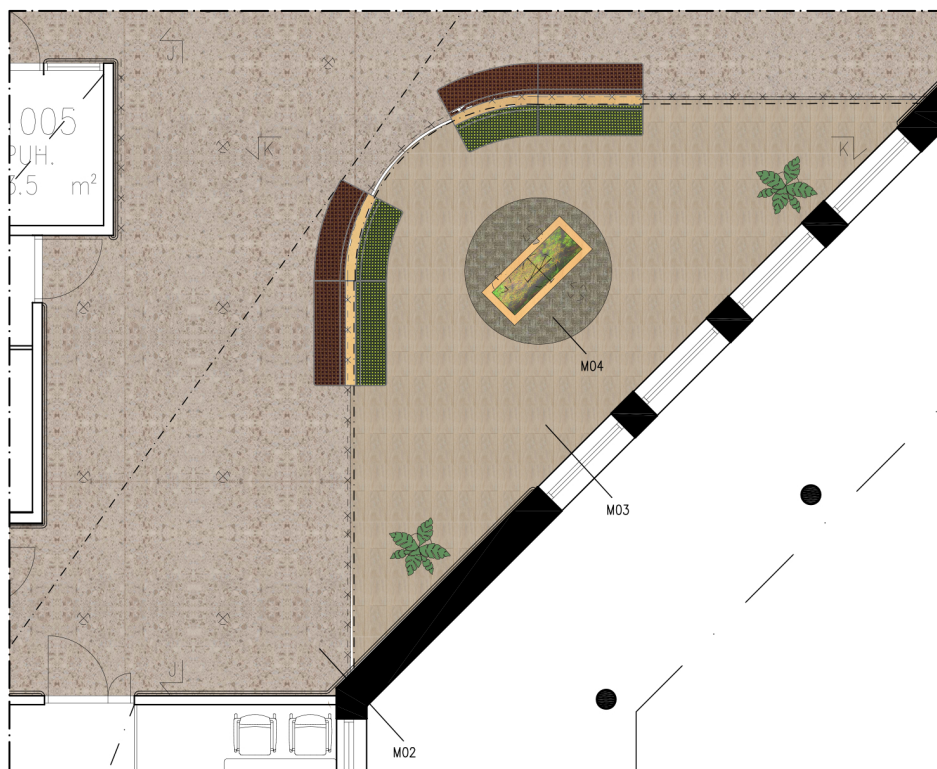
LIITE 11
YHTEISET OLESKELUTILAT

J-J 1:50

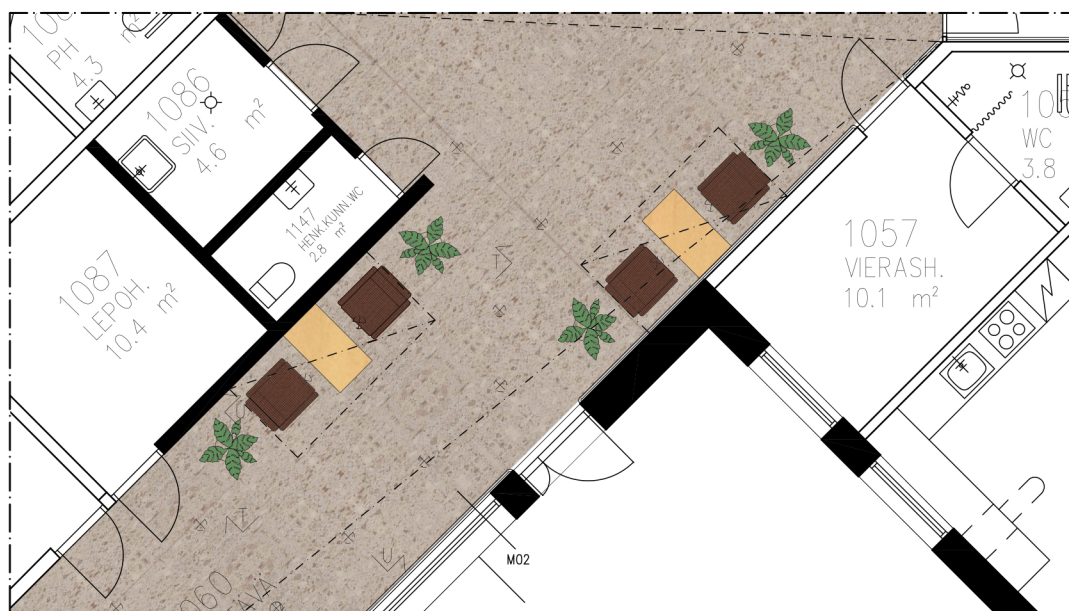

K-K 1:50

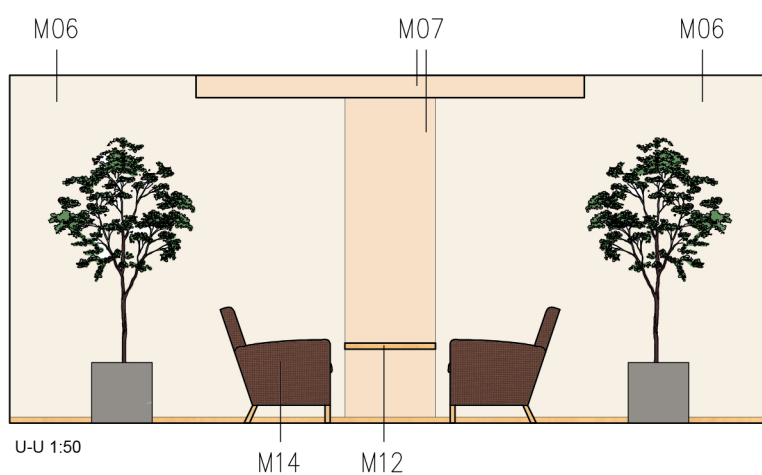
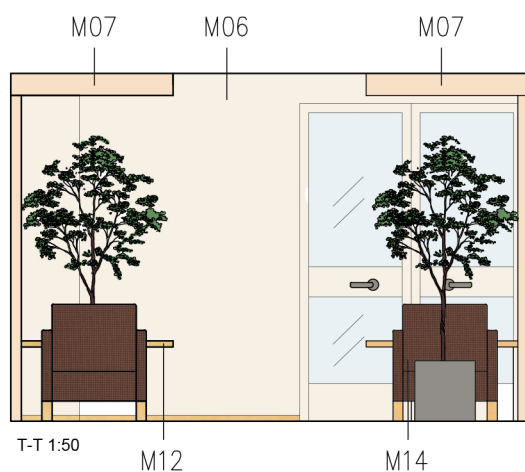

1:100

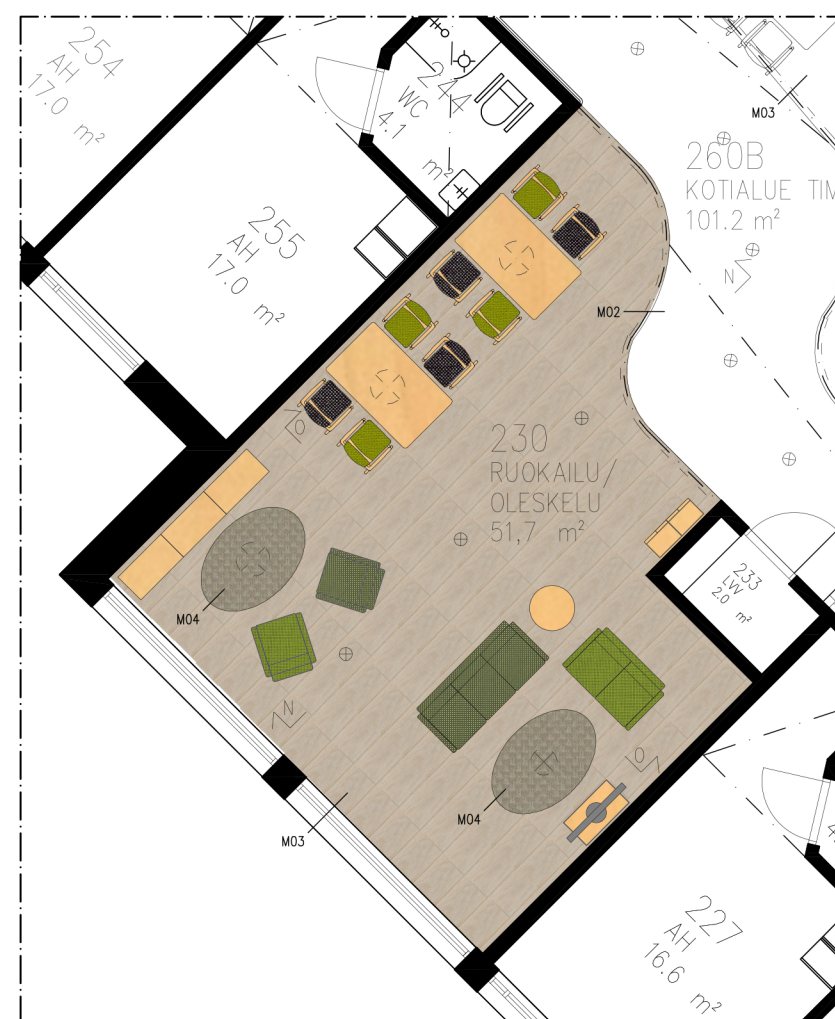
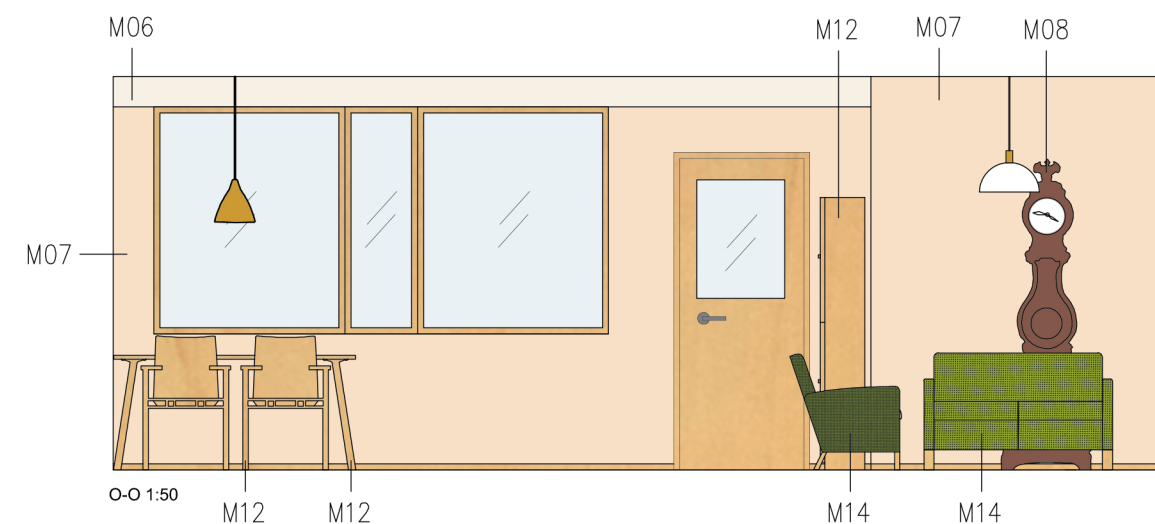
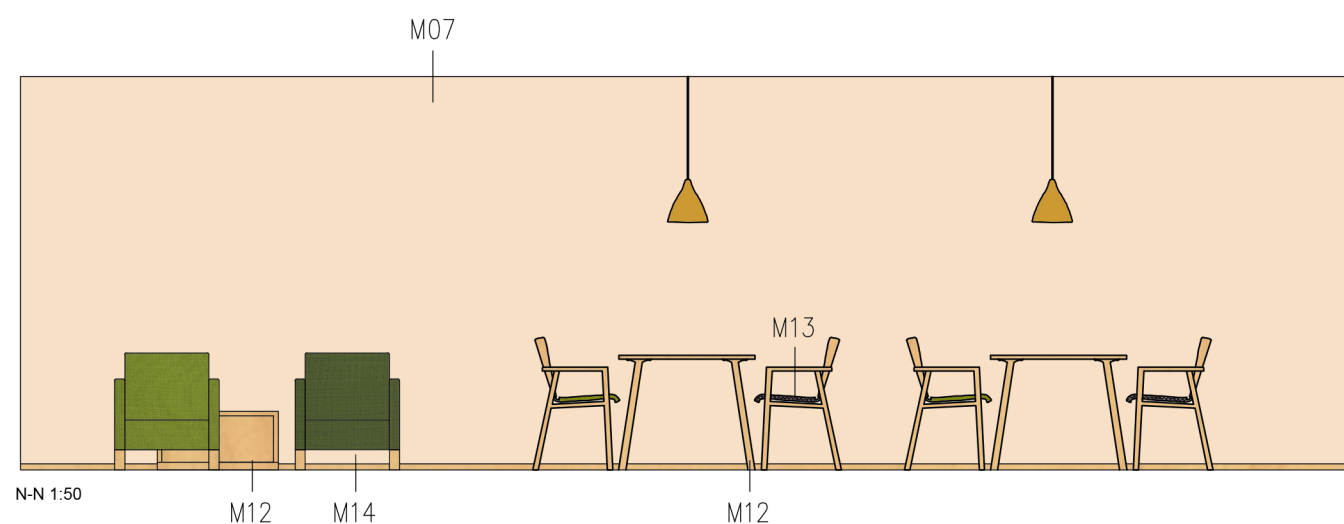
"LINJA-AUTOPYSÄKIT"

1:100

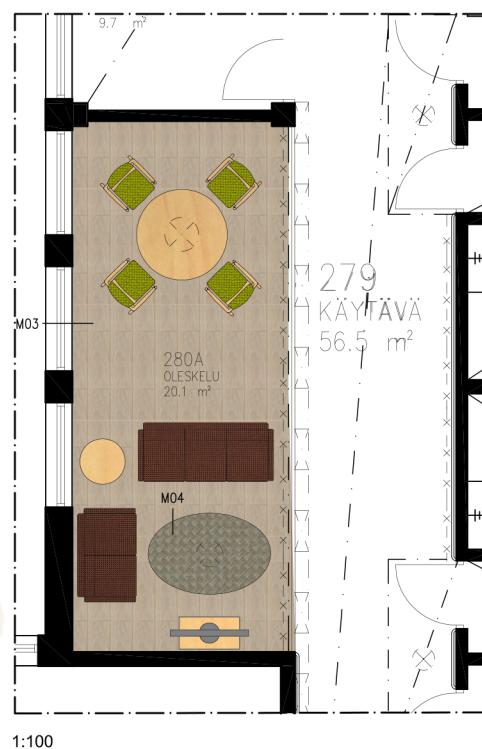
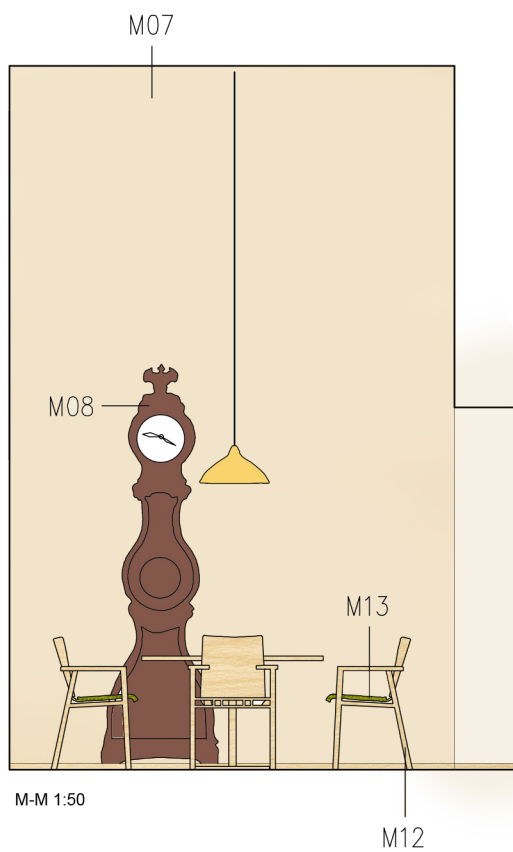
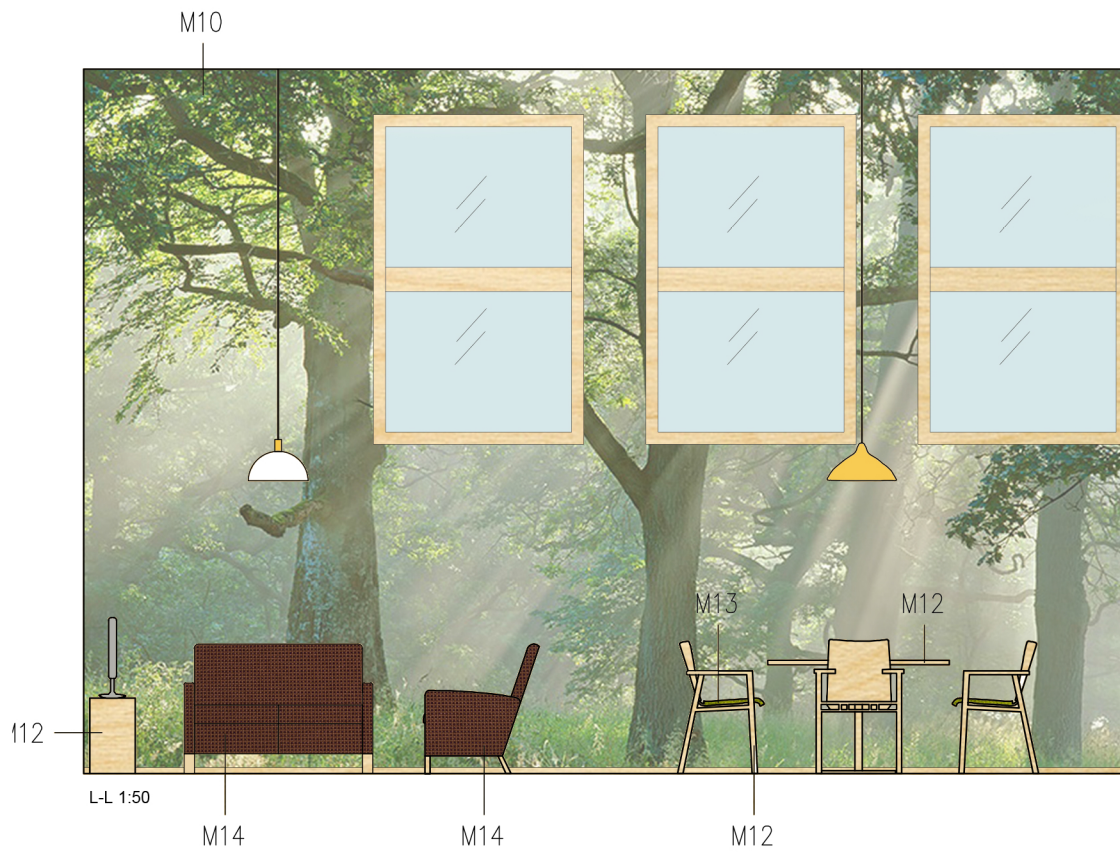

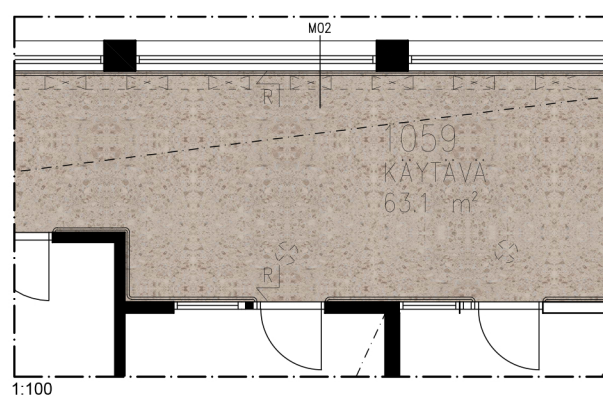
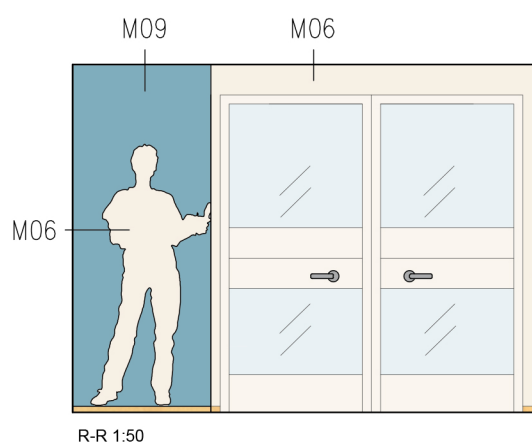
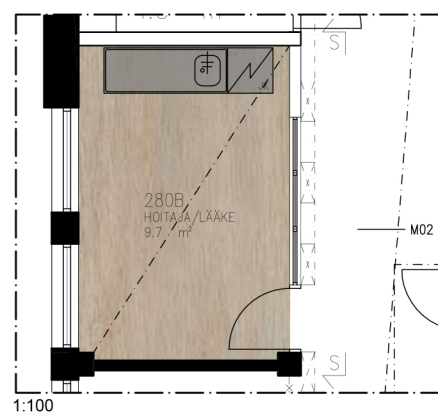
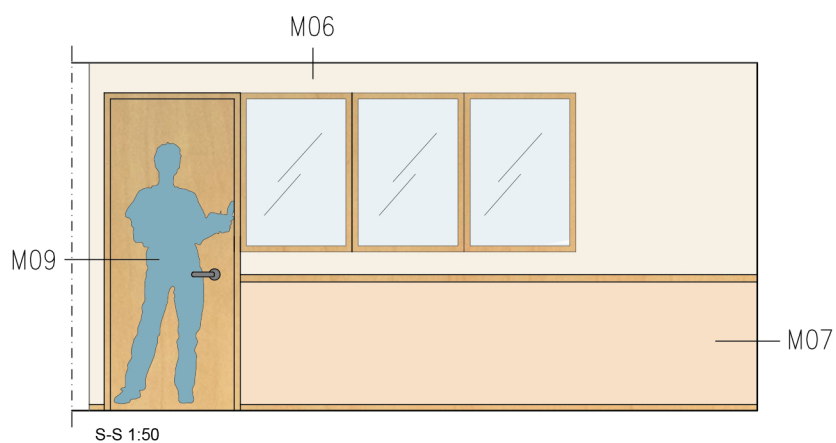
1:100

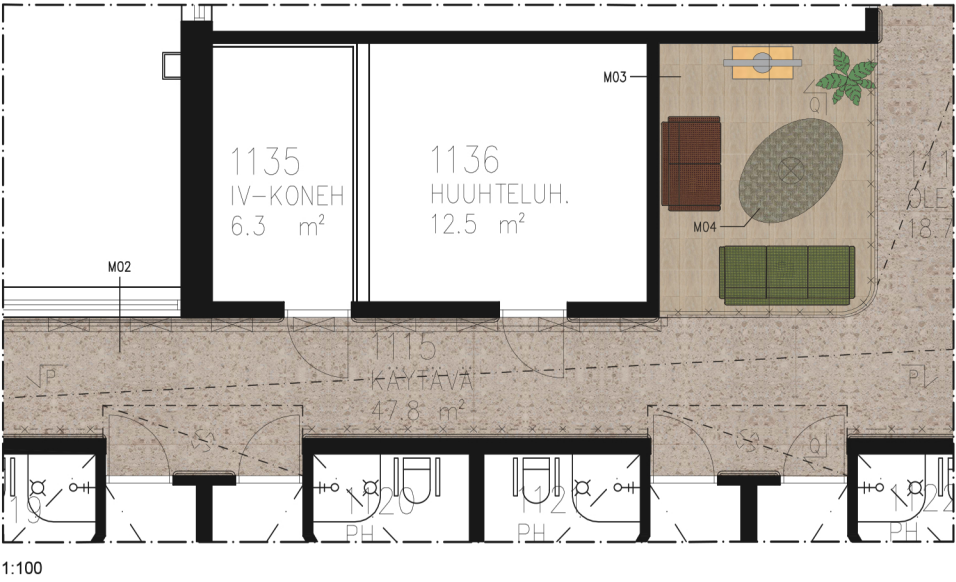
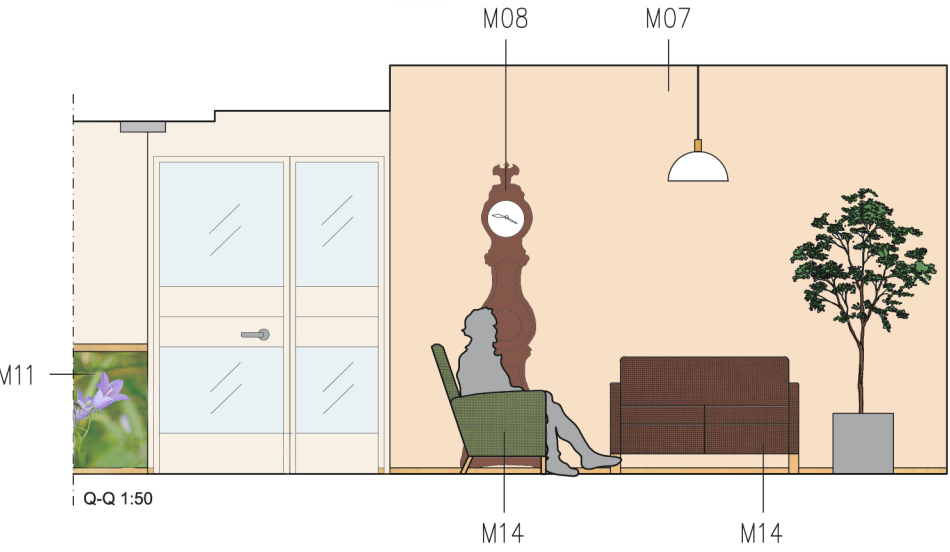
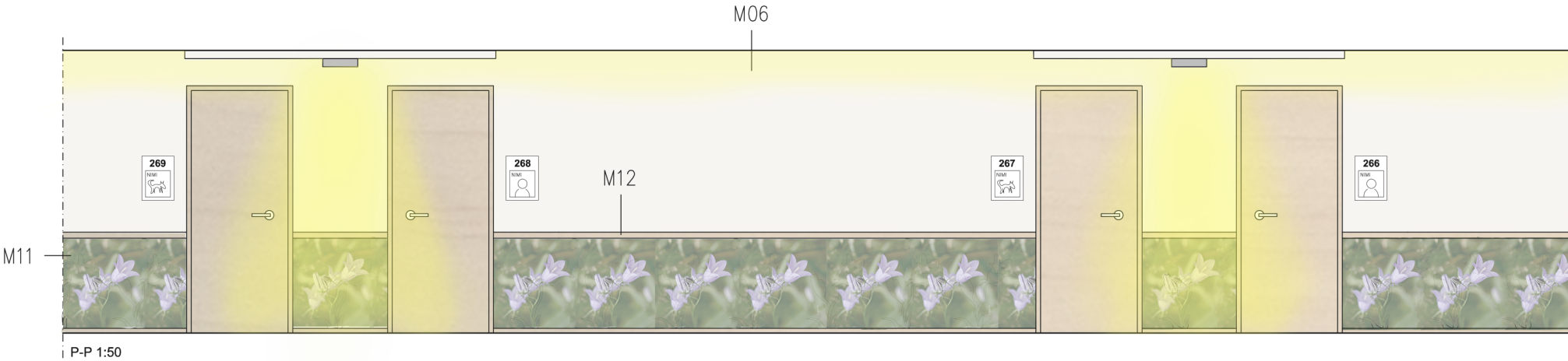

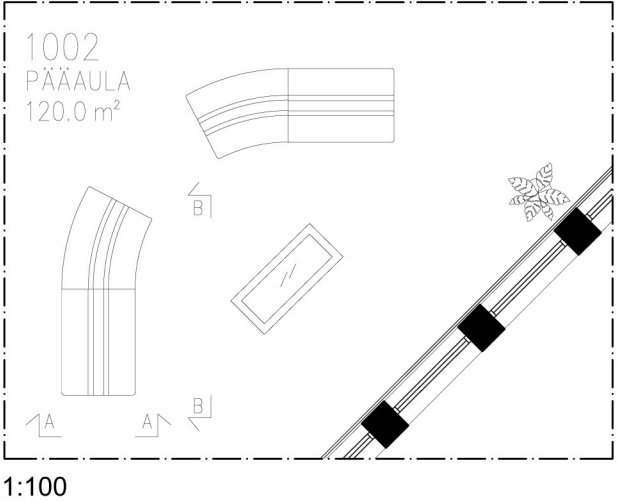
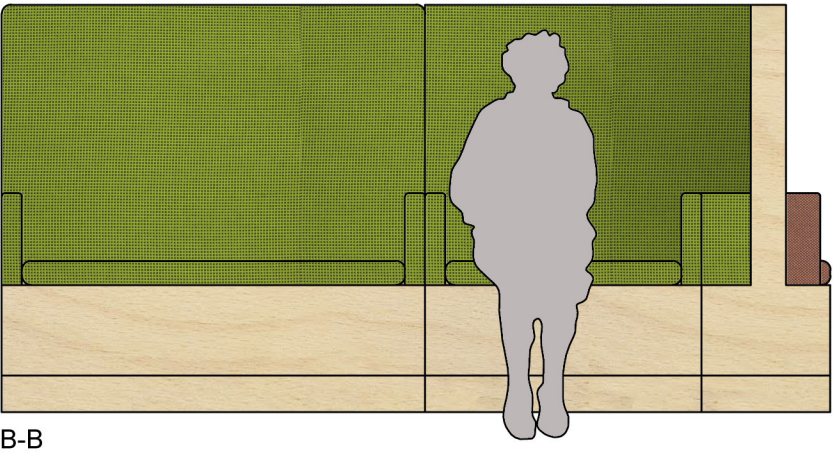
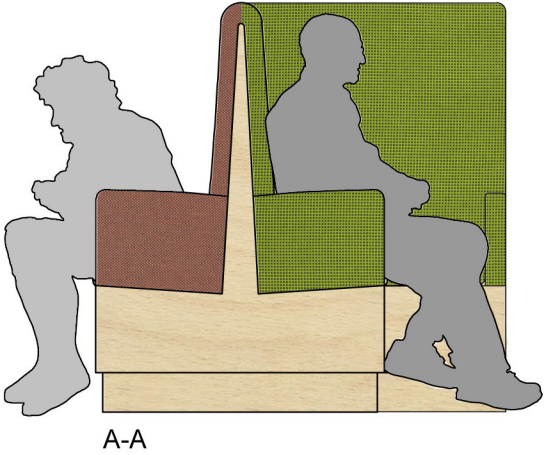
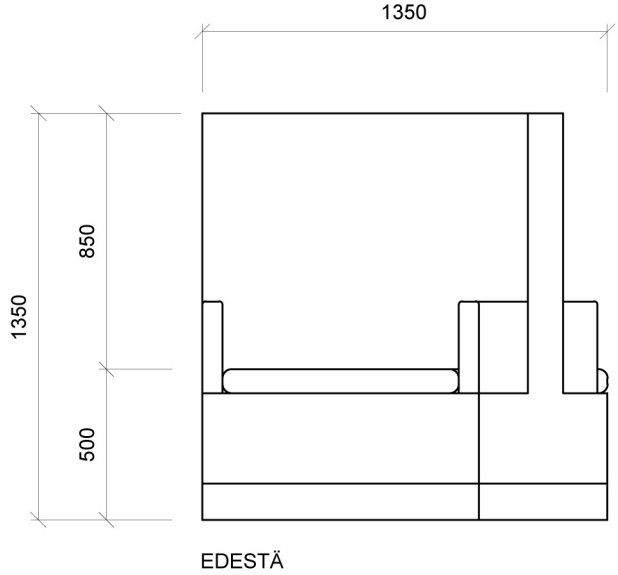
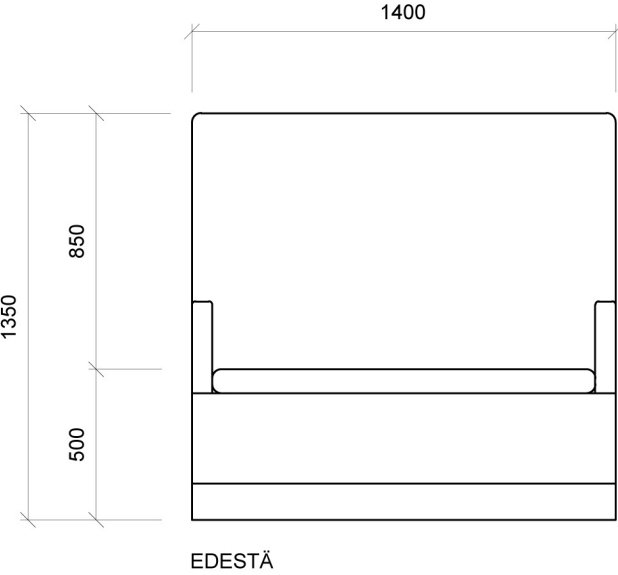
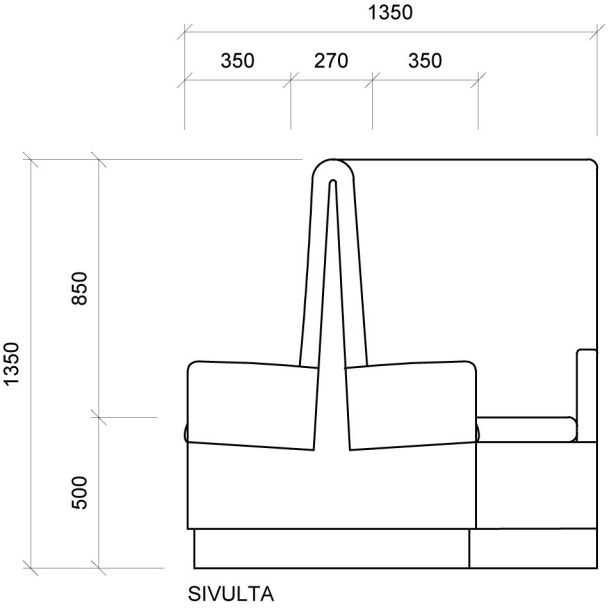
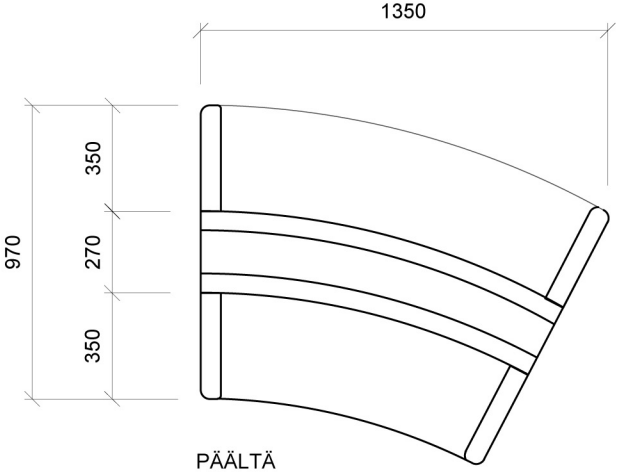
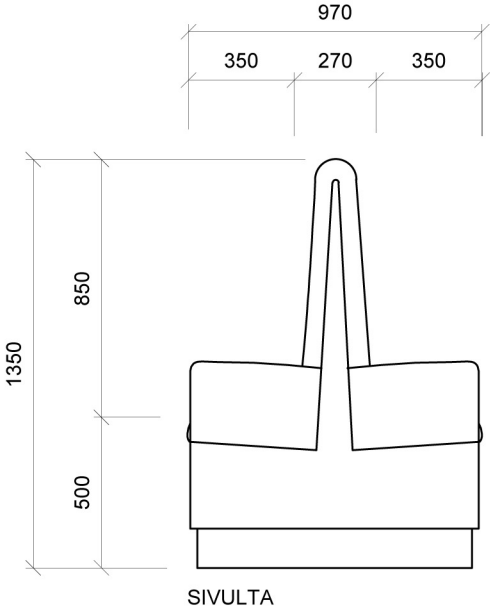
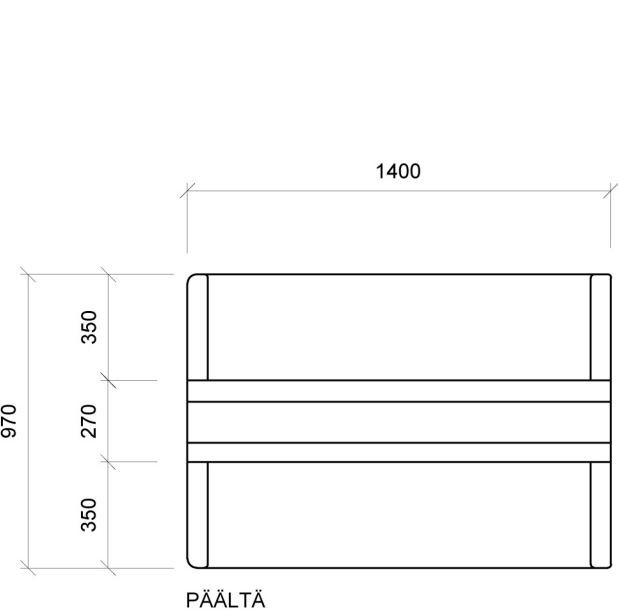

HENKILÖKUNNAN ALUEET

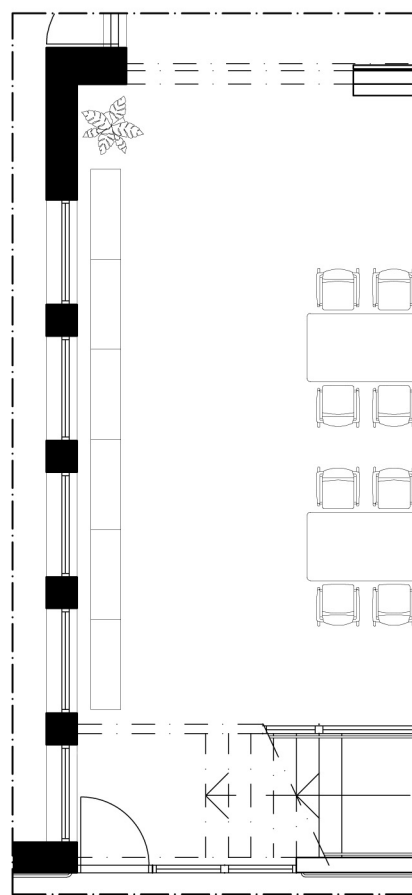
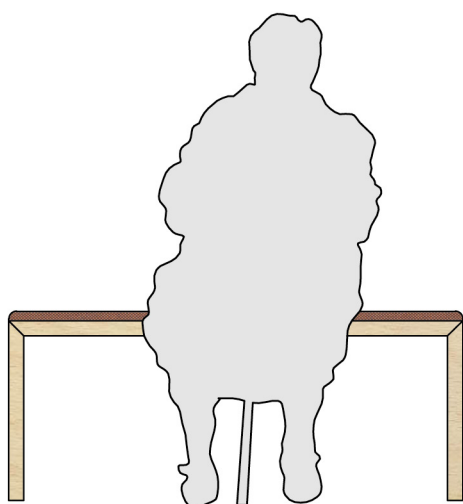
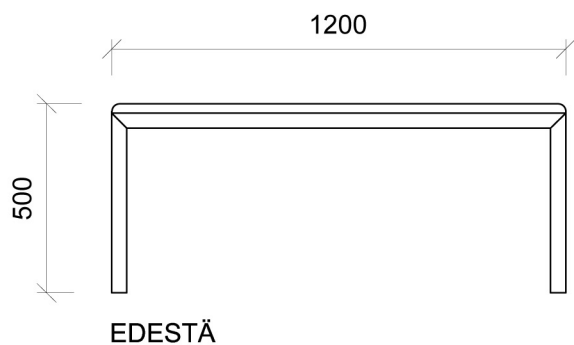
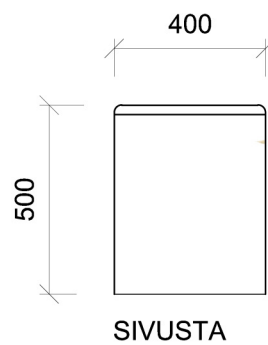
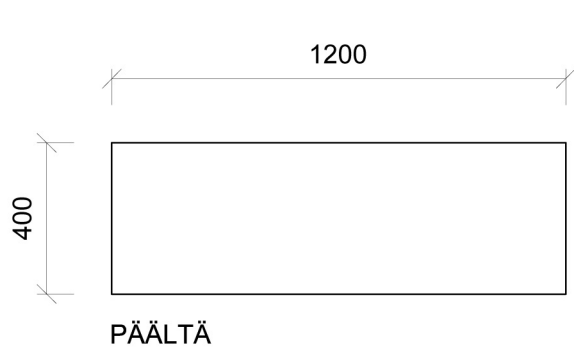

1:100

T1
Yleistuoli
Martela Plus
koivu, selkänojan sekä
istuimen verholu tilan mukaan

T2
Nojatuoli
Pedro After,
verhoilu tilan mukaan

T3
Keinutuoli
Pedro After,
verhoilu tilan mukaan

T4
Sohva
Pedro After,
2-istuttava, verhoilu tilan mukaan

T5
Sohva
Pedro After,
3-istuttava, verhoilu tilan mukaan

P1
Pöytä
Martela Plus
koivu

P2
Pöytä
Martela Plus, halk. 1200 mm
koivu

P3
Sohvapöytä
Martela Plus
koivu

K1
Säilytyslokerikko
Van Esch Aquarius HG
koivupinta

K2
Säilytyskaluste/tv-taso
EGF Aura
koivupinta, sokkelilla

K3
Kirjastokaluste
BTJ Singles, mittatilausmalli matala
koivu

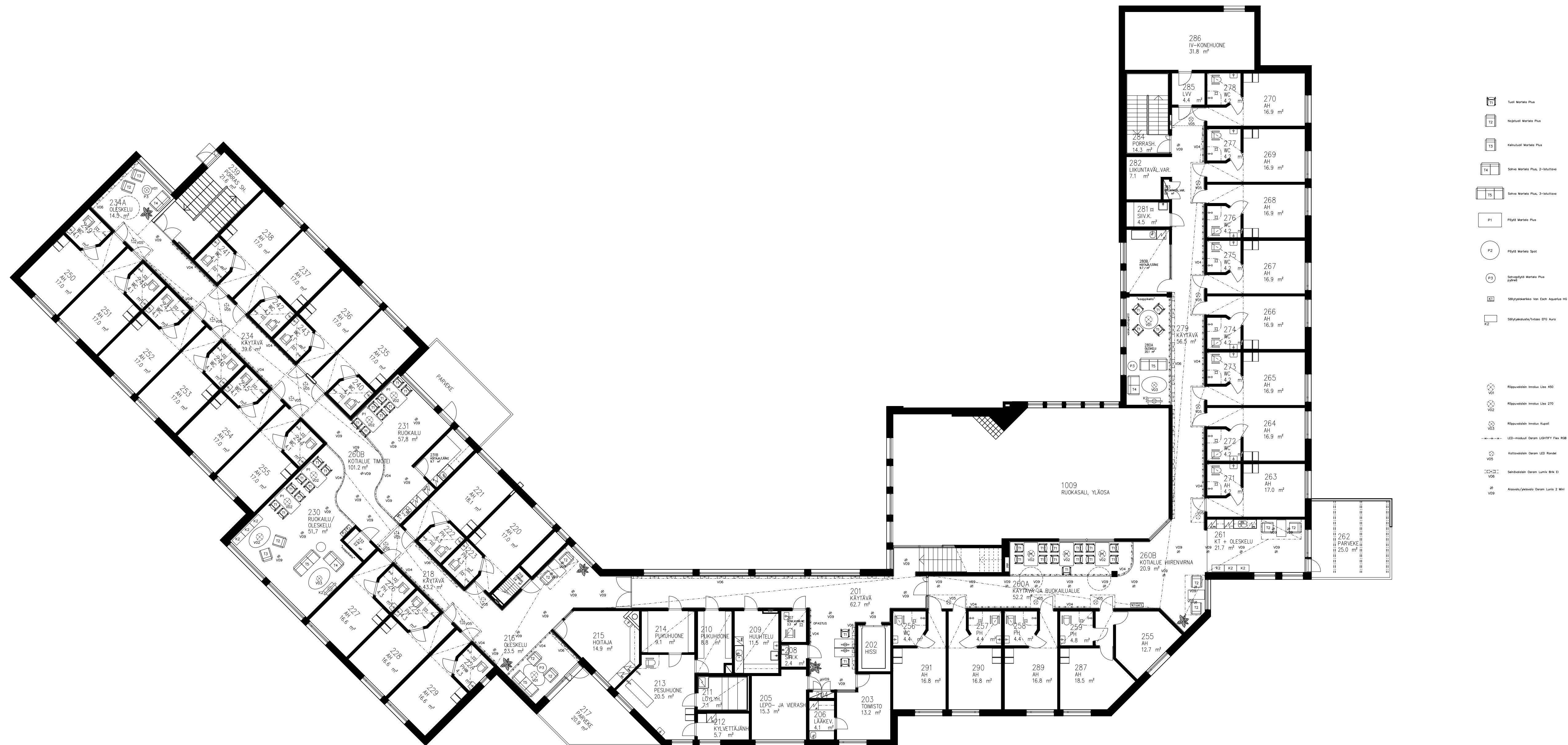
K4
Kirjastokaluste
BTJ Slimline puolikorkea
koivu

K5
Tilanjakaja EFG Room
väri tilan mukaan

V01
Riippuvalaisin
Innolux Lisa 450
Messinki

V04
LED-moduuli
Osram LIGHTIFY Flex RGBW

V07
Riippuvalaisin
Innofusor Rumpu
Valkoinen

V02
Riippuvalaisin
Innolux Lisa 270
Messinki

V05
Kattovalaisin
Osram LED Rondel

V08
Kohdevalo
Osram Lunis SL-T LED

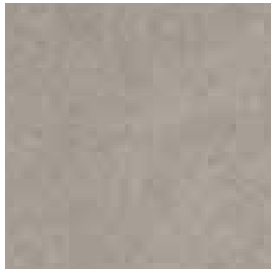
V03
Riippuvalaisin
Innolux kupoli

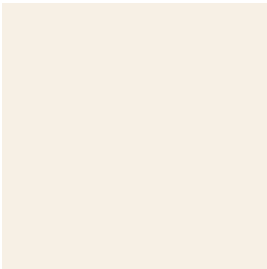
V06
Seinävalaisin
Osram Lumilux Brik EI

V09
Alasvalo tai yleisvalo
Osram Lunis 2 mini

M01
Julkitilamuovi
Forbo Eternal Concrete
13042 Dune

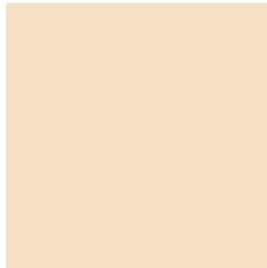
M06
Maalisävy
NCS 0403-Y39R

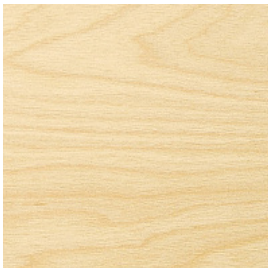
M11
Valokuvatapetti Scandiwall tilausaihe
nimikkokasvit kotiauleiden mukaan

M02
Julkitilamuovi
Forbo Eternal Stone
12272 Cobble

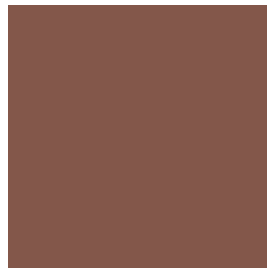
M07
Maalisävy
NCS 0511-Y40R

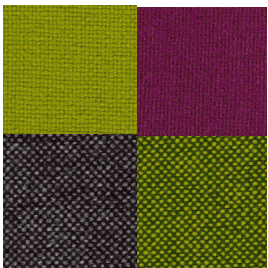
M12
Lakattu koivu
kalusteissa, listoissa ja käsijohteissa

M03
Julkitilamuovi
Forbo Eternal Wood
12802 Elegant Oak

M08
Maalisävy
NCS 4430-Y27R

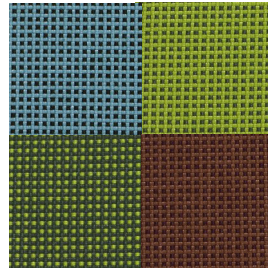
M13
Verhoilukangas Hallingdal 65
907, 980 Vihreä
573 Viinipunainen
368 Ruskea

M04
Julkitilamuovi
Forbo Eternal Weave
13632 Cord

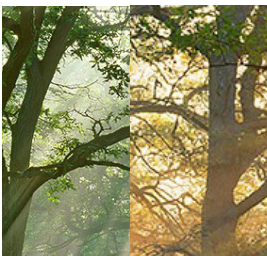
M09
Maalisävy
NCS 1347-B18G

M14
Verhoilukangas Kvadrat Pro 2
väri tilan mukaan
C0863 Sininen
C0943 , C0953 Vihreä
C3043 Ruskea

M05
Magneetti- ja
liitutaulumaalipinta

M10
Valokuvatapetti
Scandiwall, tilan mukaan
SC011372 Herrevadsholm
SC011361 Tammi

M15
Verhokangas Kvadrat Star
C0687 Viinipunainen